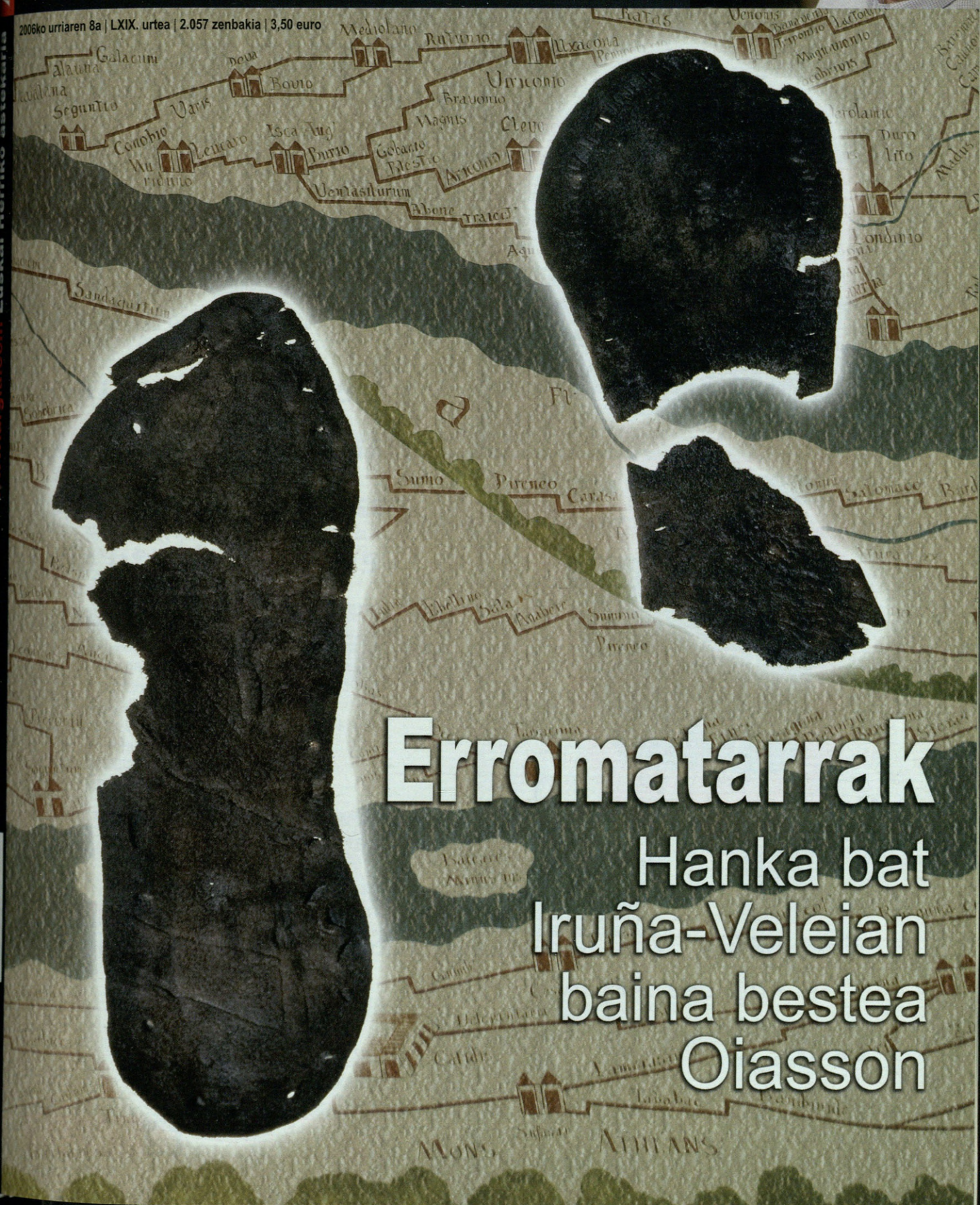

ARGIA

2006ko urriaren 8a | LXIX. urtea | 2.057 zenbakia | 3,50 euro

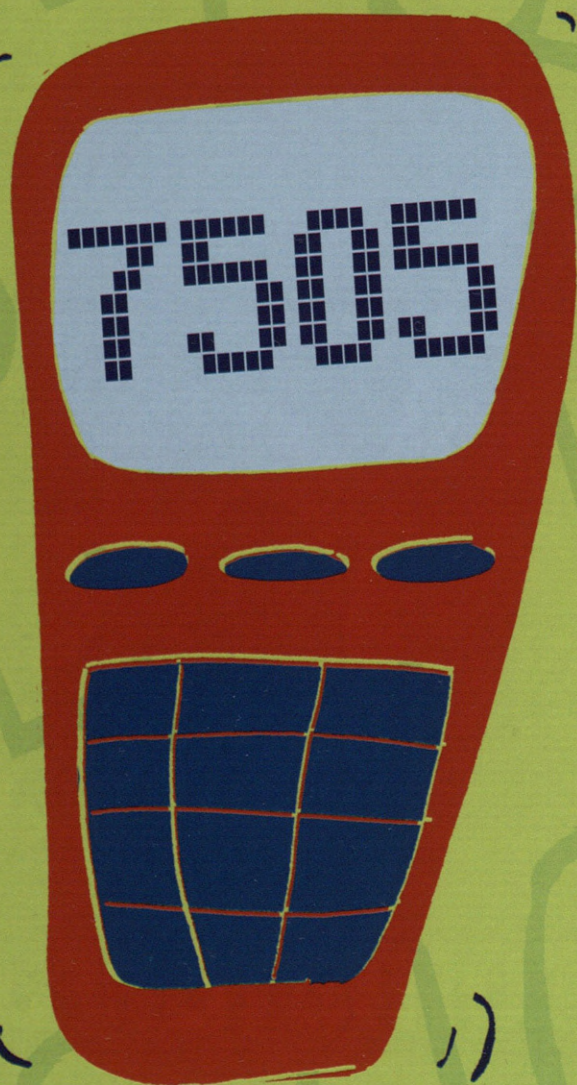

Erromatarrak

Hanka bat
Iruña-Veleian
baina bestea
Oiasson

bidali SMS bat eta

IRABAZI
SARTIAK

Hemendik aurrera,
Harpidedunen Guneko
zozketetan SMS bidez
ere parte hartu ahal
izango duzu.

Bidali mezu bat 7505 zenbakira:

ARGIA _ zure harpidedun gako _ zozketaren zenbakia/k

Adibidez: ARGIA_9999_ 245

*Mezuaren kostua: 0,90 € + BEZ

Pertsonaia

- 12** **Joan Mari Torrealdai:** "Politikaren munduak gutxiegi ezagutzen du kulturaren mundua". Miel A. Elustondo.

Gaiak

- 18** **36ko Gerra. Urriko kronika.** Euskal Estatutua, Autonomiatik burujabetzara. Josu Chueca.

Iritziak

- 23** **Asisko Urmeneta.** Gora Pro Nobis.
24 **Itxaro Borda.** Ttakun (h)errenka.
26 **Urtzi Urrutikoetxea.** Euskaldunak eta euskal herritarrek.
Amatiño. Ahotsak.
27 **Gorka Moreno Márquez.** Hikikomori.

Gaston Ugalde.

- Joxe Mari Ostolaza.** Mekanikoa.
28 **Xabier Paya.** Bertso berriak telebista euskaldunari jarriak.

Erdiko kaiera

- 33** **Argitalpenak.** Iker Barandiaran eta Pilar Iparragirre.
36 **Ezpalak.** Katixa Garate.
38 **Denbora-pasak.**
40 **Ihesi. Mari eta Mikelatsen etxera,** Gorbeialdera, bisita. Zihara Enbeita.
44 **Makina bat kontu.** Jabier Agirre, Joxerra Aizpurua, Jakoba Errekondo eta Nagore Irazustabarrena.

Termometroa

- 50** **Nafarroa Oinez 2006:** Gobernuak zorretan ito du Labiaga ikastola. Itsaso Ibarra.
52 **Sindikatu Konfederazio berria sortu da.** Daniel Udalaiz.
54 **Bero-beroan.** Xabier Letona, Onintza Irureta eta Juan Mari Arregi.
56 **Debekatuta dago asun-uraren apologia egitea.** Pello Zubiria.

Eusko Jaurlaritzako Kultura Sailak
diruz lagundutako aldizkaria

4 | Oiassoko erromatar museoa

Bi mila urteko portua

Irungo (Gipuzkoa) Oiasso erromatar museoak uda honetan ireki ditu ateak. Ikusgai daude Bidasoa inguruan azken urteetan azaldu diren aztarnak, horien artean egurrezko kaia. Baina nola kontserbatu da egurrezko kai hori gaur egun arte? Zer egiten zuten erromatarrek gure kostaldean?

25 | Txoli Mateos Luparekin

29 | Gaston Ugalde Amets Arzallus

58 | Azkena Karmelo Landa

47 | Miguel Buen Lacambra (PSE-EE)

Esparru askotako galderekin hurbildu gara Gipuzkoako alderdi sozialistako idazkari nagusiarengana. Bake eta normalizazio politikoaren prozesuari buruzkoak nagusitu dira ordea. Sozialistek konpromisoak dituztela esan digu, baina baita gainerako alderdiek ere, Batasuna barne.

Jabetza: Komunikazio Biziagoa, S.A.L. Lehendakaria: Joxe Mari Irazusta. Zuzendaria: Xabier Letona. Zuzendariaren albokoa: Pello Zubiria. Erredakzio-burua: Estitxu Eizagirre. Erredakzioa: Urko Apaolaza, Mikel Asumendi, Katixa Garate, Mikel Garcia, Onintza Irureta, Izaskun Jauregi. Argazkilaria: Dani Blanco. Produzioa: ANTZA, S.A.L. Sareko Argia: Eli Pombo, Jon Torner, Naiara Irureta.

Kudeatzailea: Berdaitz Goia. Salmenta Burua: Bego Zuza. Harpidetzak: Urtzi Azpiroz. Publizitatea: Igor Garmendia, Urko Vivar. Idazkaritza Teknikoa: Ixabel Bereziartua. Sustapena: Esti Parada. Administrazioa: Marijo Aiertza, Mari Karmen Lioarte, Aloña Soraluze. Bezeroen harrera: Olatz Kortia.

Argitalpenak: Arantza Egaña. Zerbitzuak: Joxe Mari Irazusta.

HELBIDEAK: Gipuzkoa: Industrialdea, 15. 20160 Lasarte-Oria. Tel: 943 371545. Faxak: 943 373403 (erredakzioa), 943 361048 (komertziala). Lapurdi, Nafarroa Beherea eta Zuberoa: Xalbardin baita. 64122 Urruñ. Tel: 559 476000. Faxa: 559 476001. Nafarroa: Gazteluko Plaza 44, 3 eskuina. 31001 Iruñea. Tel: 948 222285. Bizkaia: P.K. 140. 48.100 Mungia. POSTA ELEKTRONIKOA. Erredakzioa: kazeta@argia.com. Komertziala: komertzial@argia.com. Harpidetzak: harpide@argia.com. Interneten: www.argia.com. Lege gordailua: NA 80-1963. ISSN: 0213-909X. Batzorde parekidea: 72562 E. Inprimategia: Antza S.A.L. Informatika: Adur Software Productions. S.Koop. Elk. Urtebeteko harpidetza. Hego Euskal Herria: 127 euro. Ipar Euskal Herria: 155 euro. Espainia: 127 euro. Beste atzerriak: 160 euro. Airez: 252 euro. Komunikazio Biziagoa S.A.L. Ametzagaña Taldeko parteidea da.

Azala: Antza. Azaleko argazkia: Dani Blanco.

Gipuzkoako Foru Aldundia

kutxa

Erromatarrak Tiberretik Bidasoara

Egurra karraska dabil olatuen astinduz, eta dekurioiak, makurtuta, Jupiter du gogoan. Enbatak ur gaziz busti ditu sotoko anforak. Jainkoak jolasean dabiltza. "Hor dago! Hor dago Oiasso!" esaten dio masta gainetik soldadu batek, eta dekurioiak pentsatzen du: "Azkenean Oiasso, *audas at fidelis!*". Bi mila urte ondoren, Irungo kale batean arkeologoek haize eta hotzari aurre egiten diote, blai eginda. Lokatz artean egurra ageri da, antzinako *civitas* baskoiaren portua, eta egur artean azaldu dira amuak, jostorratzak eta zapata zolak. Bi mila urte dituzte dekurioiaren zapata zolek, bi mila urte Oiasso ausart eta fidelak.

URKO APAOLAZA

Argazkiak: Dani Blanco

“BAINA NORK DIO erromatarrik ez zela egon hemen? Caro Barojak esan zuen: *saltus* eta *ager*. Baina hori erromatar idatzietan ez da ageri eta aztarna arkeologikoei justu kontrakoa diote!”, ahotsa punttu bat igo eta baieztatzen du, seguru, eskuan pintzela eta aitzur txikia balitu bezala. Teoria hutsalak dira horiek beretzat eta aipatu orduko sutu zaigu: “Zergatik izan behar du *saltus* basoa? Zergatik ez pasabidea? Esanahi hori ere badu. *Saltus* eta *ager*... hori bai dela topiko bat”. Plinio zaharrak *saltus vasconum* deitu zion Oiassori, baina Mertxe Urteagaren ustez horrek ez du hutsa zegoenik esan nahi: “Caro Barojak asmatu zuen ideia hori eta gero denok joan gara atzetik, egia ote den pentsatu gabe” amaitzen du.

Arrazoi du Mertxe Urteagak eta berak bezala, beste ikerlari askok jardun dute lanean topiko horiek behingoaz baztertzeko. Euskaldun mendikoak, inoiz erromatartu eta zibilizatu gabeak... teoria hori gozoki gozoezia da metalen aleazioaren mundu globalari aurre egiteko, egurrezko ezkutu gogorregia, egia izateko. Erromatarrek gure unibertso “saltusiarrean” ere izan ziren, Ravenako mapa anonimoak erakutsi zien iristeko bidea eta bertan utzi zituzten beren urratsak eta zapaten zolak, Oiasso da horren lekuko.

Aztarnak atera eta topikoak lurperatzen

Mertxe Urteagak urte mordoan darama erromatar garaiko historia eta arkeologia aztertzen eta horietatik zati handi bat Irungo Oiasso aztarnategian eman du. Hain zuzen, uztailetik irekita dagoen Oiasso Museoko zuzendaria da eta berak ezagutzen du, inork baino hobeto, erromatar hiria historiara ekartzeko arkeologoei egindako lana.

Irungo Santiago kalean kolektore bat sartzeko zangak egiten hasi ziren 1992an, eta orduan ohartu ziren arkeologoak bertan aztarna erromatarrek azaldu zituztekeela. Hiru metroko zangak ireki zituztenean, lokatz artean, Euskal Herriko kostaldean inoiz aurkitu den erromatar garaiko material eta zeramika puska multzo handiena azaldu zen. Baina hori bakarrik ez, lokatza kendu eta kendu, erromatarrek erakitako egurrezko portu batekin egin zuten topo arkeologoei, kontserbazio egoera

paregabea. Hasieran, indusketekin ari zirenean, herritarrek ez zuten ulertzen: “Baina zuek jota zaudete, oraindik ez duzue ikasi hemen ez zela erromatarrik egon?” esaten zieten, aztarnak ateratzeko lanean ari zirela. “Galdera hori gaur egun egiten dute batzuek oraindik, bada imajinatu duela 16 urte” dio Urteagak, eta hasperen txiki batek ahotik ihes egiten dio jarraian: “Momentu zailak izan ziren, baina pentsa, goizean zuloan sartu eta katilu bete zeramika ateratzen genuen, arratsaldean sartu eta berdin... horrek indarra ematen zigun”, esaten du Oiasso soko Zuzendariak, begiak iraganera itzultzen dituen bitartean. Izan ere, marka guztiak hausteko moduko aztarnak berreskuratu zituzten sasoi hartan Irunen. Datu bat: ordura arte Ama Xantalengo ermitako hil kutxetan azaldutako erromatar garaiko 40 zeramika zati besterik ez zituzten, eta Oiassoko aztarnategitik 14.000 pieza atera dituzte jadanik. “Deskubrimendu horrek nazioarteko sareetan sartzeko aukera eman zigun batez ere”, azaltzen du Urteagak baidor.

Pieza txikientzako museo handi bat

Oiasso Museoa irekitzeko prozesua mantsu joan da, baina horrek merezi izan du,

Behean, zeramika fineko ontziak. Erromatarrek zeramika ezberdinak erabili zituzten eta Oiasson Frantziako eta Errioxako *terra sigillata*-ren aztarnak agertu dira, besteak beste.

Aurkikuntza baten historia

1790	Camino historialariak erromatar garaiko Beraungo aurkikuntza batzuen berri eman zuen.
1961-1984	Higer lurmuturreko itsas hondoan pieza arkeologikoei azaldu ziren, horien artean brontzezko Jainko batzuen irudia.
1972-1982	Ama Xantalen ermitan 106 hilkutxa aurkitu zituzten. Aiako Harriko meategiak katalogatzeari ekin zioten.
1992-1996	Irungo Santiago kalean eta inguruetan erromatar garaiko portua industu zuten eta aztarna ugari aurkitu zituzten bertan.
2005	Beraungo termak industen hasi ziren. Hiru gelatako bainu publikoa azaldu zen lur azpian.

Errementaria. 90eko hamarkadan Irungo Beraketa kalean Oiasso hiriko bizimoduaren berri ematen duten hainbat arrasto azaldu ziren, horien artean I. mende erdialdeko errementari batek utzitako ingudeak eta iltze mordo bat, zeramikazko otarrean sartuta.

Termak. Hiri erromatarreko termak hiru gelako kalefakzio sistema konplexuak osatzen zituen. Aztarnak Oiasso museo ondoan azaldu dira eta bertan integratzeko proiektuarekin laster hasiko dira.

Portua. Tadeo Murgia kaleko erromatar kaia gaur egun arte kontserbatu diren hainbat egur zatik osatzen zuten. Materiala Grenoblera eraman zuten eta tratamendu baten ostean Irungo museoan dago ikusgai.

Erromatar hiria

Oiasso Museoan garai bateko *civitas*-aren maketa jarri dute. Erromatar hiriak plano erregularra eta kuadrikulatua zuen eta *cardus* eta *decumanus* ardatzek zatitzen zuten. Horien erdian zegoen foroa.

pentsatzen dugu museoa ez dela gauzak gordetzeko leku soil bat, gure ondarea herritarrei erakusteko baizik” dio San Martinek. Hala ere, Estatuko eta EAEko erakundeak proiektuarekin konprometiturik daudela ziurtatu digu irundarrak. Irekierak atzerapen batzuk izan zituen, antza denez, zenbait erakundeen esku zegoen erromatar garaiko ondare arkeologikoa eskuratzeko gestioek luze jo dutelako: “Baina horrek museoa aberas-teko balio izan du” dio zinegotziak.

Eguerdia da eta altzifre luze eta estu batzuek zeru urdina zatitzen dute atarian. Irungo Eskola zaharren eraikina dotore ageri da, zuri kolore. Barrura sartu garenean iruditu zaigu denboraren tunel ilun baten atea ireki dizkigutela; antzinara bidaia du, mundu klasikora. Baina ez dugu panteoi handietako harrizko jainko-rik ikusi, ezta anfiteatroetako zutabe kolosa-

Fernando San Martinen ustez. Irungo udal kultur arduraduna pozik ageri da museoak atea ireki dituelako, baina hasieran “bakarrik” zeudela argitzen du. Bere hitzetan, arazoak izan ziren museoaren kontzeptuarekin: “Guk

lik aurkitu. Museo hau ezberdina da, Erromako mikrokosmos barnera eramaten gaitu eta pieza txikiak elkarren ondoan jarrita, teselaz tesela, mosaiko eder bat erakusten digu azkenerako. Karmele Barandiaran Oiassoko gerentea da, eta museoko proiektu ezberdinak martxan jartzeko lanean ari da, "Baina hain gauza txikiak izanda... ez al da erronka handiegia jendea erakartzea?" galdetu diogu kuriositatez. Erantzuna bat-batekoa izan da: "Normalean objektu handien atzean finantzaketa handiagoa izaten da eta merkataritza egiteko diru gehiago. Baina jendea hobeto identifikatzen da eguneroko objektu txikiarekin".

Izan ere, zirrara gorputzean sartzen zaio bati, bi mila urteko egurrezko orraziz leun bati begira dagoenean. Eta hori burura etorri zaigun hurrengo galdera: "Nola demontre kontserbatu da orrazi hori gaur egun arte?". Erantzuna lokatza da.

Papiroak bezala kontserbatu dira Oiassoko aztarnak

Materia organikoa bi baldintza ezberdinetan mantentzen da hain ondo: klima oso lehorrean, edo oso bustian. Egiptoko papiroak, esaterako, horregatik iritsi dira guganaino. Bidasoa ez da Nilo ordea, hemen baldintzak erabat ezberdinak dira, hezeak. Aztarnak lokatzetan mantendu direnez, zeluletan oxigenoa beharrean ura izan dute, eta horri esker mirestu ditzakegu gaur Oiasson azaldu diren orrazi, jostorraz, melokotoi hezur eta egurrezko kai handia. Baina arazo bat dago: "Kontua da, materia hori lokatzetatik ateratzean ura lurrundu egiten dela segituan eta horregatik atera bezain laster uretan sartu behar da, tenperatura egoki batean" azaltzen digu pazientzia handiz Mertxe Urteagak. Aztarna organikoa tratatzeko modua badago ordea, liofilizadore baten bidez –materiatik ura kentzeko aparatua da, substantzia izoztu eta deshidratatu egiten du–. Gipuzkoako Diputazioak liofilizadore bat erosi zuen bere garaian eta makina horrekin tratatzen dituzte Artelekuko zaharberritzaileek aztarna organikoak, baita Oiassokoak ere. Egurrezko kaiaren kasuan ordea, arduradunek Grenobler (Frantzia) eramatea erabaki zuten, bertan tratamendu egokiago bat izan zezan. Egun, materia organiko guztiak Irunen daude, eta dudarik gabe, objektu horiek dira museoaren altxorrik onena.

Alabaina, kontserbazio arazoak ez dituzte materia organikoekin bakarrik izan.

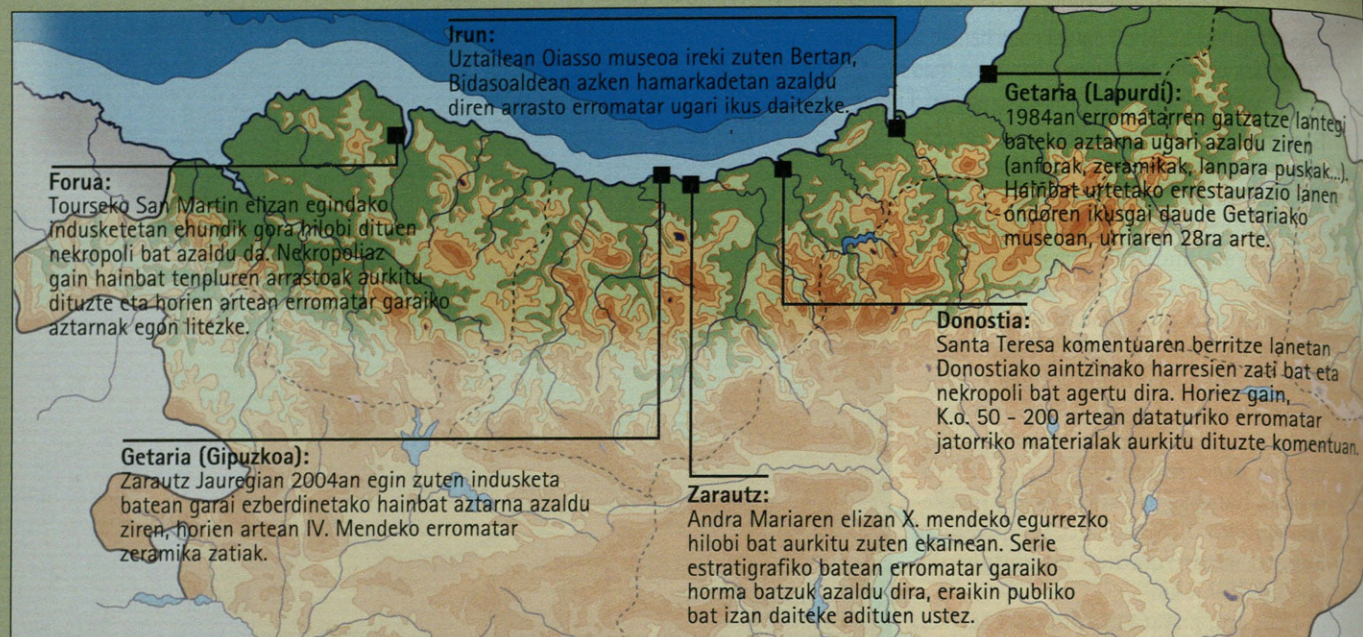

1972an Higer lurmuturreko itsas hondora brontzezko pieza ugari azaldu ziren, horien artean Minerva (goian), Marte, Helios eta Isis Jainkoen irudiak.

Behean: Karmele Barandiaran eta Mertxe Urteaga, Oiasso museoko gerentea eta zuzendaria, hurrenez hurren.

Duela hamarkada bat Ama Xantalengo eliza ondoan katak –indusketa frogak– egin zituzten, Oiasso museoaren atzealdean hain justu, eta bertan erromatar terma batzuen arrastoak azaldu ziren. Erromatarrek Inperio osora esportatu zuten berotze sistema harrigarri baten ereduari jarraitzen die Irunen aurkituriko termak, hiru gelatan banatuta: *caldarium*, *tepidarium* eta *frigidarium* –azkeneko gela honetan, adreiluz estalitako *opus* edo zoru aberats bat azaleratu dute gainera–. Baina oraingoz termak ez daude ikusgai, zer pasako da horiekin orduan? "Indusketaren *shocka* deitzen zaiona gertatu zaigu termekin –dio museo zuzendariak–, aztarnak lurretik atera eta jendea erakustean, derrigorrean degradazio prozesu bat jasaten dute" azaltzen du. Momentu honetan termak material berezi batekin daude estalirik, gainean txapazko teilatu bat dutela, baina arkeologoen badakite denbora amaitzen ari dela eta irtenbide bat atera behar diotela egoera horri. Hain zuzen, termak museoarekin bat egiteko proiektuari azaroan ekingo diote eta seguruenik egitura

Erromatar aztarnen azken berriak gure kostaldean

K.a 19. urtean Augusto enperadorea Hispanian izan zen, Kantauriko Guduan ondoren Erromako *pax*-a lurralde osoan ezartzera, propaganda hutsa. Hain zuzen, urte horretatik aurrera hasiko dira erromatarrek euskal kostaldea kolonizatzen, batez ere Aiako Harriko zilarra ustiatzeko eta arrain gatzategiak ezartzeko –*cetaria* izenez ezagunak–. Vespasiano enperadorearen garaian (K.o

69-79) merkataritzak gorakada nabarmena izan zuen. Oiasso, Burdigala (Bordele) eta Flaviobriga (Castro Urdiales) arteko portu garrantzitsua bihurtu zen, meategietako materiala exportatzeko ezinbestekoa.

Merkataritzaren beherakada K.o III. mendean hasi zen. Inperioak arazo larriak zituen ipar-ekialdeko tribu barbaroen presioa zela medio; gainera, erlijio kristauaren

jazarpenak goi politika ezegonkortu zuen (K.o 380 urtean Erromako erlijio ofiziala bihurtu zen kristautasuna). K.o 406 urtean Hispania iparraldeko tribuen menpe erortu zen, baina ordurako apenas zegoen erromatar arrastorik Oiasson eta gainerako erromatar kokalekuetan. Marmolezko Antzinarotik, egurrezko Erdi Arora pasa zen Euskal Herria.

altuago bat eraikiko dute, jendeak aztarnak barrutik ikusi ditzan.

Zilarraren bila, ez latina irakastera

“Erromatarrek oso bizkorak izan ziren eta herriei beren hizkuntzan hitz egiten utzi zieten”. Esaldi horixe esan zuen Juan Santos Yanguas irakasleak EHUKo Udako Ikastaroen barruan egin ziren Erromanizazioari buruzko jardunaldietan. Izan ere, “erromanizazio” hitza esatea ez omen da zuzena, azken teoriaren arabera erromatarrek ez ziren etorri beren eredu “zibilizatua” inori inposatzera, baizik eta interes ekonomiko soilagatik.

Baina zer topatu zuten erromatarrek gure kostaldean? Eta zer pentsatu zuten euskaldunek oilar itxurako erromatar haiek ikustean? Zaila da jakitea. Badirudi Euskal Herrian bi kultura zeudela garai haietan: batetik harrespil edo mairubaratzen eremua zegoen, Pirinioen inguruan –tribu baskoiaren lurraldearekin bat egiten du honek–, bestetik azken aldiaren Gipuzkoan aurkitu diren Burdin Aroko herri harresituak dauzkagu. Xabier Peñalver arkeologoak bi mundu horien inguruko hipotesiak plazaratu ditu eta elkarren artean osagarriak izan zitezkeela dio berak, oraindik datu askorik ez dagoen arren.

Dena dela ere, erromatarrek segituan hasi ziren tribu euskaldunekin harremanak izaten

eta bertako askok Erromako ohitura hiritarra barneratu zuten. Biek zuten interesa azken finean, eta horren arabera jokatu zuten batzuek eta besteek. Adibidez, K.a. 10. urte inguruan Augustoren menpekoak Bidasoara iritsi zirenean, bertako meatzeak jo zituzten begiz, eta ez zuten denborarik galdu. Horrela, Aiako Harrien inguruan galeria ugari sortu eta zilarra ustiatu zuten, euskaldunen laguntzarekin, Arditurriko galeria ezagunak kasu.

Oiasson arrantza egiten zela frogatzen duten tresna ugari ikus daitezke museoan, irudiko kobrezko amuak, adibidez.

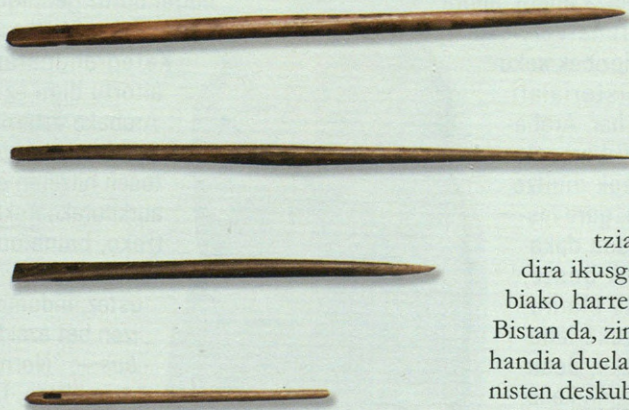
Arkeologia, ondarea eta zinema

Gaur egungo museoen irudi berritzaileen ildotik, Oiassok proiektu bizi bat izan nahi duela adierazi digu Fernando San Martin udal arduradunak. *Memoriaren Museoa* izeneko sare barruan dago Irungoa –San Telmo, Santa Teresa, Ekain eta Oiasso sartzen dira sare

horretan eta Diputazioak sustaturiko ekimen-
na da -. Beraz, Oiasso ez da Eskoleta kaleko
eraikin zurira mugatuko, alderantziz, hortik
kanpora aterako
diren ibilbideak pres-
tatu nahi dituzte, eta
Ama Xantalengo
ermita edo Arditurri-
ko aztarnak giltzarri
izango dira horretara-
rako. Hain zuzen,
Oiartzungo Udalak
proiektu bat jarri du
martxan Arditurriko
meategiak egokitu
eta jendaurrean era-
kusteko, guztira 500
metro galeria molda-
tu nahi dituzte.

Irungo erromatar
museoaren beste ekimen bat da Nazioarteko
Arkeologia Zinema Jaialdia. Arkitrabe greko
eta zutabe etruskoen arte konbentzionaletik
zazpigarren artera pasako gara, beste behin,
zinematografoaren abiadan. Seigarren edizioa
da aurtengoa eta Jaialdia urriaren 17tik 20ra
bitartean egingo da Irunen. Historia bitxia du
arkeologia zinemaldi honek: Irungo Udalak
Arkeolan taldeari hitzaldi ziklo bat prestatzea

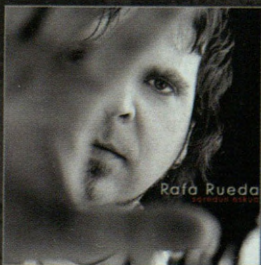

Beraungo
aztarnategian
mota guztietako
eguneroko
tresnak azaldu
dira, horien artean
egurrezko
jostorratz landuak.

proposatu zion, baina hitzaldiak beharrean
dokumentalak proiektatzea erabaki zuten eta
konturatzerako nazioarte-
ko zinemaldi bat egiteko
adina pelikula bildu zituz-
ten, Bordele, Brusela edo
Atenasen egiten dituzten
jaialdien tankerakoa.
Dokumentalekin batera
pelikula komertzialak ere
izaten dira eta aurren Aus-
tralia, Italia, Txekia eta Fran-
tziatik ekarritako pelikulak izango
dira ikusgai besteak beste, baita Hondarri-
biako harresiei buruzko dokumental bat ere.
Bistan da, zinematik atzera begiratzeko gaitasun
handia duela, eta hasierako arkeologo darwi-
nisten deskubrimendu zirrargarriak gogorara-
zi izan dizkigu pantaila handian, erromantizis-
moz jantzita bada ere.

"Foroa baino, itsasontzi bat azaltzea nahiago genuke"

Zinematikariek handienaren ondoan jartzeko
moduko instalazioak ditu museoak. Gora eta
behera ibili gara, gelaz gela, duela bi mila urte-
tik hona pertsonak zein gutxi aldatu garen
ohartzeaz txundituta: ikusi ditugu orraziak eta
jostorratz txiki eta landuak, ikusi ditugu arro-

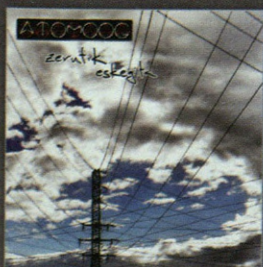
RAFA RUEDA
Saredun eskua

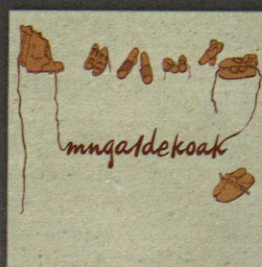
UEK
Heltzearen diren egunak

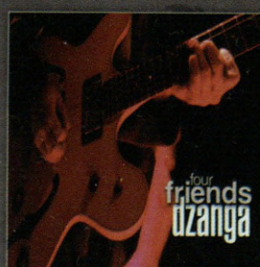
SEXTY SEXERS
Iluntze berri baten bila

ATOMOOG
Zerutik eskegita

MUGALDEKOAK
Biziago sentitzeak...

FOUR FRIENDS
Dzanga

WWW.
HOTSAK.
COM

**gastelupeko
HOTSAK**

Tel: +34 943 753016
Fax: +34 943 750139
gastelupeko@hotsak.com

Epigrafia, inskripzioak interpretatzen

Azken hilabeteetan "epigrafia" hitza ahotik ahora ibili da; ez da gutxiagorako, Iruña-Veleiako aztarnategian azaldu diren inskripzioek sekulako lurrikara sortu baitute historialari, komunikabide eta gizartean oro har. Arabako aztarnategi horretan Eliseo Gil arkeologoak zuzentzen duen lan taldeak multzo epigrafiko aberatsa azaleratu du, gure historiarentzako informazio baliotsua dakarren aurkikuntza bat. Besteak beste, Iruña-Veleian agertu diren testu eta irudietan, kristautasunaren inguruko lehenengo antzezpenak ikus daitezke, Jesusen gurutziltzatzearen irudi ezaguna kasu. Horrez gain, eguneroko bizitzari buruzko 270 inskripzio agertu dira eta horietako batzuetan Egiptoko hieroglifiko klasikoak azaltzen dira.

Baina harridura gehien sortu duena euskarazko idatzi multzoa izan da. Buztinezko oholtxoetan, III. eta VI. mende arteko euskarazko hitzak irakurri ahal izan dituzte, orain arte ezagutzen diren zaharrenak. Hain zuzen, multzo epigrafiko hori aztertzen ari den filologo taldeak, urrian edo azaroan emango ditu aurkitutako euskarazko hitzen inguruko azalpen gehiago.

Eta Oiasson zer?

Iruña-Veleiako aurkikuntzak itzal egin die Oiasson azaldu diren aztarna epigrafikoei, baina ez dira inolaz ere gutxietsi behar. Inskripzio

Andrearriagako hilarriaren erreplika.

horiei buruz gehiago jakiteko Juan Santos Yanguas, EHUKo Aintzin Aroko Historia Katedradunarengana jo dugu. Berak aitortu digu ez daudela konparatzerik Arabako aztarnategian eta Oiassoan azaldutako *graffiti* multzoak. Juan Santosen hitzetan oraindik goiz da Oiasson aurkitutakoarekin ondorio batzuk ateratzeko, baina aurreratu digu bertan ez dagoela izen "indigenarik" nahiz eta ustez, indoeuropearra izan daitekeen izen bat azaldu den – *Araus* edo *Ara-bus* –: "Normala da izen indigenarik ez azaltzea, I. mende bukaerako *graffiti*ak dira eta ordurako bertakoak, edo erromatarren ondorengo ziren, edo erromatarren antzera jokatzaren zuten" arrazoitzen du irakasleak.

Oiasoko inskripzioak zeramika zati txikietan azaldu dira, aztarnategian han eta hemen barreiatuak. Baina gehienak letra zatien puskak dira eta zail da horien interpretazioa. Hala ere, Beraketa kaleko errementariak *Aurfidius* edo antzerako izen bat zuela jakin dezakegu, eta beste zeramika zati batean *Tertius* ezizena –*cognomen* erromatarren hizkeran– irakurri daiteke aztarna horien artean. Dena den, epigrafiak ez du oraindik zapata zolek edo melokotoi hezurrek adina informazio eman lrunen.

pen botoiak edo modako bitxiak; zeramika fineko ontziei erreparatu diegu baita ere, eta dieta mediterraniarraren zapoak etorri zaizkigu gogora. Erromatar portuko enborrekin harri eta zur geratu gara, eta geratu gara aho zabalik kobrezko amuaren zorrotzarekin, edo berunezko lastaren kamutsarekin... "Gure Kantaurin arrantzan aritu ziren!" oihukatu digu lotsagabe, eta gure buila ezjakinak brontzezko Jainkoak asaldatu ditu.

Museoko arduradunak pozik daude, jendearen erantzuna paregabea izan baita – lehenengo hilabeteen 10.000 bisitari izan ditu Oiassoak. Apustu ausart horren zifrak ere ez dira makalak, izan ere, lau milioi euro baino gehiago kosta ditu museoak eta proiektu museografikoak. Edukiak ikerlari talde aditu batek landu ditu –horien artean Javier Arce historialariak–, "hemen ikerketa zientifikoa landu nahi duen edonor kabitzen da", dio Karmele Barandiaran museologoak.

Londres

Oiasoko portua, Bordeleko Garonan edo Londresko Tamesis ibaietan azaldutako portuak bezain garrantzitsua dela diote adituek. Hain zuzen, Irungo erromatar museoa, Londresko museoarekin harremanetan izan da hasieratik.

Etorkizunera begira jarrita, denek egiten dute bat iritzi batekin, denek: Irungo kaleetan erromatar aztarna gehiago azalduko dira pixkanaka. Museoan ikusgai dagoen maketak garai bateko Oiasso erakusten digu, ikerlariak ondorioztatu duten hiri hipotetikoa da eta bertan azaltzen dira teatroa, foroa, hilerria... horiek guztiek Irungo Beraun auzoko zoru azpian behar lukete egon. Baina Mertxe Urteagak ez dio hainbeste hiriari begiratzen, portuari baizik: "Behin kaia aurkituta, nik itsasontzi bat nahiko nuke –dio erdi bromatan eta erdi serio–, foroa ere bai noski, baina foro asko daude, eta erromatar garaiko ontzi bat azalduko balitz, zama handi batekin..." egiten du amets arkeologoak. Gure Kantauri, haien *Mare Externum*, sorpresaz beteriko anfora bat da, eta denborak esango du Ravenako mapa anonimoaren hutsuneak betetzeko gain izango ote garen. ■

HIPOTEKAK >GO

Zatoz gurasorik gabe

>GO %100 HIPOTEKA >GO

>GO 6x0 HIPOTEKA >GO

>GO bidez zure askatasuna ez da beste inoren mende egongo.

>GO %100 Hipotekak tasazio-balioaren %100 finantzatuko dizu eta ez dizu abal-emailerik eskatuko.

Eta zerotik abiatzen ez bazara, >GO 6x0 Hipoteka da komeni zaizuna.

Argibide gehiago:
www.cajalaboral.com/go

>GO-k den-dena emango dizu

CAJA LABORAL
EUSKADIKO KUTXA

Joan Mari Torrealdei

MIEL A. ELUSTONDO

Argazkiak: Dani Blanco

1956-2006. 50 urte ditu *Jakin* aldizkariak. Aldizkariaren erraietara jotzeko aitzakia. *Jakinen* sinonimoa garraiatu dugu mahaira, ito zorian. Urteurrenaren karietara antolatutako ekimen eta ekitaldiak ditu batean. Bestean, *Egunkaria* auziak bidean jarritako behaztopa-harri izu-laborriak. *Egunkaria* kasua, eskizofrenia eta paranoia, estatuaren zapalkuntza aterrunerik gabea. Ezinbestean, haizea dakiten orrietan da libre Joan Mari Torrealdei. Han, babes.

«Politikaren munduak gutxiegi ezagutzen du kulturaren mundua»

Joan Mari Torrealdai Nabea (Forua, 1942). Mosone baserrian jaioa izan zen Arantzazun. Foruan, Erriberri eta Arantzazun ikasi zuen erbestean baino lehen. Egonaldi luzea egin zuen Frantzian, Teologia ikasketak Okzitaniako Tolosan eta Soziologia ikasketak burutu zituen Parisen. Euskal Herrira itzuli eta laster argitaratu zuen lan mardulak erabateko aipu eta sona eman zion: *Euskal Idazleak Gaur* (1977). *Anaitasuna* aldizkariaren zuzendari izan zen aldi bateko, eta *Jakinen* zuzendari da 1977tik hona. Bizitza oso bat *Jakini* loturik, hari emana: 34 urtez zuzendari. Soziologian doktore da Deustuko Unibertsitatean, kazetaritza lizentziaduna EHUn, eta ondo idazle zaildua: *Euskal kultura gaur* (1997), XX. mendeko euskal liburuaren katalogoa (1983), *Martin Ugalde: Andoaindik Hondarribira Caracasetik barrena* (1998), *Artaziak, euskal liburuak eta Francoren zentsura 1936-1983* (2000)... ditu lan argitaratuetakoz batzuk. *Egunkaria* auzian inputaturik dago. Inkomunikazioa, tratatu txarrak eta tortura. Energia galera ikaragarria *Jakin*, kultura eta gu denontzat.

50 urte *Jakinek*. Gure gizartearen makurra, zenbaki biribil hutsalak ospatu beharra. Haatik, pozik egingo dugu oraingo honetan. Ospa dezagun *Jakin*.

Ospakizuna? Ez dakit ba... Esan dezagun baietz. Ospakizun urtea da, eta ez hutsala. Guk iraganari begiratzen diogu atzeko ispilutik, baina aurrera daramagu autoa. Hori da gure jarrera. Iraganari begira, omenaldi *apala* egin genien *Jakinen* sortzaileei, eta gure esker ona adierazi hainbeste lan doan, musu truk eta debalde, borondatsu egindako hainbeste jenderi. Arantzazun egin genuen ekitaldi hori, udaberrian. Aldizkaria Arantzazun sortu zenez, hantxe omenaldia, han behar zuen omenaldiak. Baina, ekitaldia ez genuen Arantzazu zaharrean egin, berrian baizik, Gandiaga gunean.

Geroari begira.

Etorkizuneko proiektua duen tokian. Horrezaz gainera, iragana, gure artxiboa, etorkizunerako aktibo bihurtu dugu: irakurlearen eskuetan utzi dugu 50 urteko historia, *Jakinen* idatzi den guztia, DVD dotorean. *Haizea dakiten orriak* du izena. Sarean ere jarri dugu, 50. urteurrenaren kariatz.

Haizea dakiten orriak. Izenaren ederra.

Haizearen berri ez baduzu haizeak eramaten zaitu.

Horiek, atzera begira egindako ekitaldiak.

Baina horiekin batera, iragana aztertzeke asmoa dugu. Urteurrenaren aitzakian mahai-inguruak egingo ditugu Donostiako Koldo Mitxelena kulturunean. Izan ere, 50eko hamarkada hori, euskalgintzaren baitan, erliebe gabea dela ematen du. Badirudi gure kultura berri hau 60ko hamarkadan sortu zela baina gu ez gatoz bat horiekin: uste dugu abiatu, 50eko hamarkadan abiatu zela. Ondorioz, garai hura ikuspegi desberdinetatik aztertuko dugu mahai-inguru

Damoklesen ezpata (I)

"Sukalde handia eskatzen du harrapatu gaituen auziak. Batetik bestera ibili beharra. Eta egiten dugu, diskrezio osoz. Udazkenean oso momentu inportantea helduko da guretzat. Kasua aretora igaro da. Aretoak epaiketaren erabakia hartu behar du. Hori ikusiko dugu fiskaltzak zer jarrera hartzen duen. Kontua ez da agian epaiketara joan ala ez —eman diren pausoak emanda, epaiketara joango gara—, baizik eta eskaera handi ala txikiarekin joan, zermolako zigorra eskatzen den. Hor, Espainiako Gobernuaren jarrera da koxka. Oraindik posible da gure auzia epaiketa gabe bideratzea. Bidegabekeria hau zuzendu nahi duen ororen laguntza eskatu behar dugu".

bidez, politika, ekonomia, kultura eta hizkuntza-tik. Bestalde, Euskadi Irratian hamar bat saiotan *Jakinen* ibilbide osoaren berri emango dugu, aldizkaria 50 urteotako ibilbide orri bezala hartuz. Azkenik, ekitaldi instituzionala egingo dugu Miramar jauregian, azaroaren 16an.

Geroari begira ari zarete, hala ere, esan duzunez. Iraganak gutxi balio du etorkizunetik ez bada. Eta aurrera begira ari garenez, bi ahalegin gautuko ditugu: bata, harpidetza kanpaina; urrian hasiko gara horretan. Horri dagokionez, esan nahi dut oso pozik gaudela euskal prentsak egin digun harreragatik eta eman digun laguntzagatik. Harpidetza kanpaina girotzen eta egiten lagunduko digute.

Harpidedun berrien beharrean zaudete, beraz.

Aurrera egiteko harpidedunak behar ditugu. Sostengu ekonomikoa eman behar diogu *Jakini*. Bestalde, produktuari buruz ere gogoeta egin nahi dugu. Mundua asko aldatu da. Mundu berri honi nola erantzun behar diogu?

Hori dela eta jaso du hainbat lagunetik aldizkariari buruzko gogoeta egiteko gonbita.

Bai. Soziologo talde bati agindu geniezaiokeen inkesta, baina ez zaigu egoki iruditu. Aldiz, *Jakinek* hurbiltasuna dutenengana jo dugu, aldizkaria ezagutzen dutenengana... eta galdetu egin diegu: "Nola baloratzen duzu orain artean egindakoa? Nora jo beharko genukeela uste duzu?". Ea denon artean bidea egiten dugun!

Azkena jasotako zenbakia daukat eskuartean. Joxe Azurmendiren "Agurra" dut irakurgai. "Jakin, Lizardiren deiari jarraiki, euskara 'kultur-yoera ta kultur-ats guzi-guzietan murgil' arazteko xedearekin sortu zen".

Lehenengo zenbakitik hartua du aipua Joxek. Nik uste Inaki Bastarrikaren uztakoa dugula esan hori. Garai hartan bi mundutxo zeuden euskalgintzaren barruan. Gramatikariak osatzen zuten bata, eta literatura zaleak, berriz, bestea. Hori zen errealtate guztia. Baina ez zen kultura lantzen, zientzia, jakitua. Horixe izan zen gazte haiek ekarri zuten nobedadea. Eta, guk, *Jakinen* esparru bera jorratu dugu geroztik, ez dugu literatur lanik argitaratu, literaturari buruzkoak bai. Ez dugu euskara filologia edo linguistikaren ikuspegitik lantzen. Kultur aldizkaria da *Jakin*, giza eta gizarte zientzien aldizkaria. Orduetik hona edukiak aldatu dira, bistan da, baina ez ildo edo joera nagusi hori. Gaur egun ebidentea ematen du gai horiek tratatzeak, baina orduan berrietasuna zen.

Lehenengo zenbakira joan eta Orixe miresten zuen orduko *Yakinek*. Horixe irakurri dugu.

Jakin hasi zenean, Orixe zen maisua. Orixe miretsiz hasi zen *Yakin*. Baina urte gutxitara

Lan karga

"*Jakinen* promozio kanpaina dela eta ez dela, lan txiki asko dago egin beharra. Gure azpiegitura, berriz, oso txikia da. Aldizkaria ateratzen segitu behar dugu eta, bestetik, kanpora begirako lan gehientxoena nire eskuetatik pasatzen da, lan guztia nik egiten ez badut ere. Hori nahiko karga da hogeita bost urteko pertsonarentzat eta zer esanik ez nire adineko batentzako. Gu ekonomikoki ondo bageunde, pertsona batek zuzenduko luke kanpaina hau, oso-osorik, erabat liberatuta. Bateko omenaldia, besteko harpidetza kanpaina, promozioa, Euskadi Irratiko saioak, ekitaldiak, entrebistak... Lanaren handiak ez nau nekatzen, arnasaldi luzekoa naiz. Besterik da batetik bestera saltaka ibili behar denean, bileratik telefonora eta telefonotik auskalo nora. Horren ondorioz, neure lan propioak, Martin Ugalderen azterketa dela, edo liburugintza dela, utzi gabe ere, bigarren mailan geratu dira. Bestalde, hor dago egokitu zaigun zama hori, Damoklesen ezpata gisa. *Egunkaria* auzia dela eta, esku bete lan dugu udazken honetan".

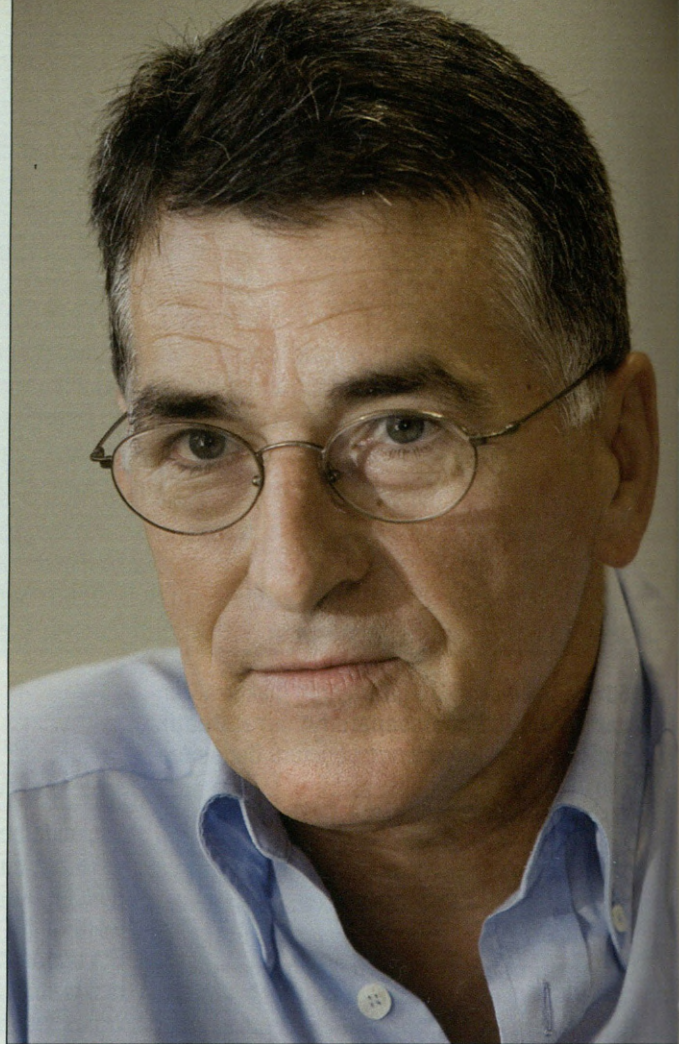
erreferentziak guztiz aldatu zituen aldizkariak, Mitxelena eta Txillardegiaren aldera lerratuz.

Seminarioetako apaiz eta fraide gai gazteek abiarazi zuten *Jakin*. Proiektuak aurrera segitzen du, baina beste norabide batean...

Garai haiek bere testuinguruan irakurri behar dira. *Jakinek* asko bultzatu du euskara batua, hori ezaguna da. Baina horren aurretik euskara jasoaren premia aldarrikatu zuen, euskara kultua, landua. Kulturari dagokionez, berriz, ikuspuntu multidiziplinarra baliatu ohi dugu, gaia ikuspuntu ezberdinetatik aztertuz. Ikuspegi aniztasuna, alegia. Horrek gaur egun ere balio du. Gaiak aldatu egin dira, baina ez haietara hurbiltzeko modua. Gaur informazioaren gaineko gogoeta egin behar da. Informazioa informazioaren gainean da gurean, batak bestea estaltzen du, ez dakigu zerk iraungo duen. Aldizkaria sortu zenean, aldiz, ez zegoen informaziorik, frankismo garaia zen, baina gaur, globalizazioaren garaian, horixe da premia handienetako bat: informazio gogoetatua eskaintzea. Pentsamendu bakarraren garai honetan, askotariko gogoeta planteatu behar da. Guk zer egin handia daukagu: nola geureganatu kanpoko mundua, eta nola kanporatu geurea. Hori ere gure egitekoen artean da. Ez dago hausturarik *Jakineko* sortzaileen eta gure artean: garapena, bai, dudarik gabe. Haizea dakiten orriak gara, azken finean, egunean eguneoak.

"Bilaketa historikoa" dio Joxe Azurmendik.

Eta are, gure herrian. Gure herri txiki honetan. Eta txikitasuna ez da datu estatistiko soila, jokaera modu jakin batzuk ere eragiten ditu horrek. Guk, esate baterako, beti eduki dugu oso garbi kulturaren autonomia, ezin ginela

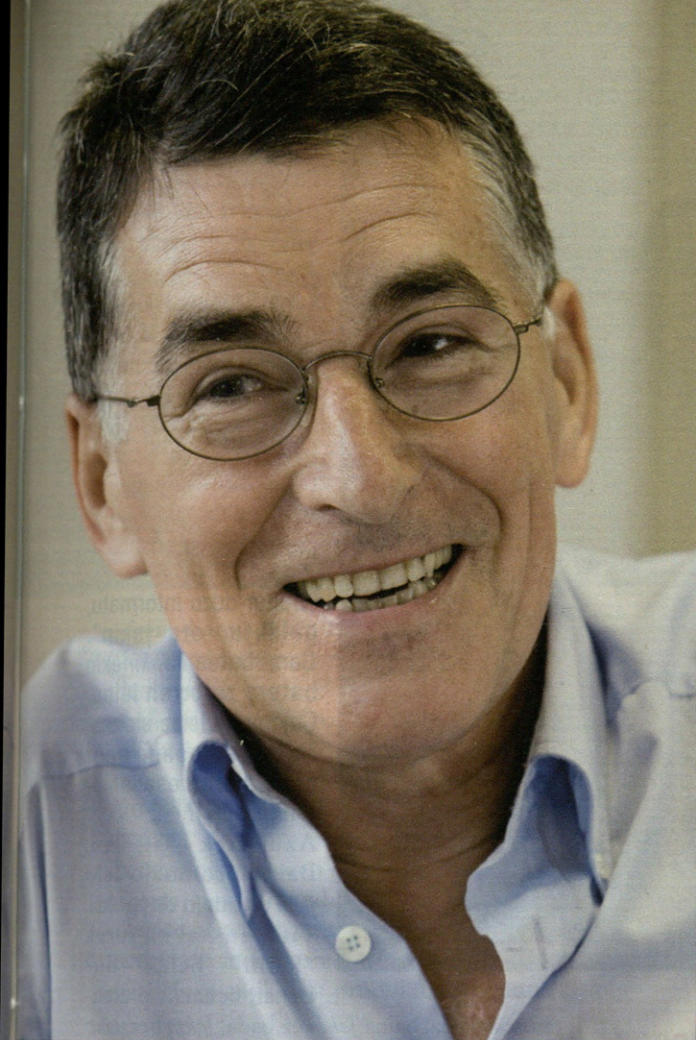
talde baten eskuetan erori, joera batzuetan lotu, ez eta sektakeriaz jokatu. Ikuspegi aniztasuna izan da gure ezaugarria, eta irekitasuna, jende modu oso diferentearekin lan egin dugu, leial eta libre.

Kultur autonomiaren defentsa, horixe egin eta praktikatu nahi izan duzue.

Dudarik ez. Esan eta egin. Ez al dugu ba esaten euskarak hautu eta jardun politiko eta alderdikoietatik aparte behar duela?

1956an sortu zen *Jakin*. Arestian, 50eko hamarkadaren garrantziaz ohar egin diguzu. Bada 56ko paradigmaz hitz egiten duenik.

Urte giltzarria da 1956 hori, ez *Jakin* sortu zelako. *Jakinez* gain beste batzuk ere sortu ziren, *Euskera*, *Oleriti*... Urte horretakoa da Euskaltzaindiaren gerraosteko lehen bilera Arantzazun, Mundu Kongresua Parisen. Zaitegi Biarritzera dator bere *Euzko Gogoarekin*. Gertakari hauek aldaketa sakonagoen adierazle dira. Aranismoaren hizkuntz eredua ere auzitan jarria zegoen. Labur esanda, diaspora indarra galtzen hasten da, eta barrua indartzen. Borrokagunea aldatu egiten da: kanpotik barrura, diasporatik Euskal Herrira, eta neurri on batean politikatik kulturara. Barne exilioan eragitea gero eta posibleago da.

Egokiera horretan sortu zen *Jakin*.

Humus horretan. *Jakin* sortu zutenek, adibidez, posibilitismoaren barruan jokatzeko jarrera zuten, zirrikiturik txikienak baliatuz. Belaunaldi berria zen, gerra egin ez zuena, traumarik ez daukana, belaunaldi autonomoa... Orixe zuten erreferentzia, baina Orixe ez zegoen taldean. Sortzaile haiek gazte ziren, autonomo. Planteamendu irekia egin zuten, seminario guztietako jendeak hartu zuen parte *Jakin*en, denak gazte-gazteak. Unibertsitateko fakultateen arteko aldizkaria izango balitz bezala.

Fernando Mendizabal, Iñaki Bereziartua, Iñaki Bastarrika... fraide gai gazteak, *Yakin* asmatzen...

Arantzazu habia berezi bat zen, Katalunian Montserrat bezala. Jende asko joaten zen hara, ustez gogoeta egitera, baina ez horretara bakarrik. Intelektual asko izaten zen han, Aresti bera ere askotan zen han, hainbat profesio liberalerako jendea, ezkertiarak, abertzaleak, beren gogoia beste inon adierazi ezin zutenak. Artistak, Oteiza bera ere bai. Horrelako jende askok bisitatzen zuen Arantzazu... Hortaz, ez da kasualitatea *Jakin* Arantzazun sortzea. Tradizioetara ere bazegoen, Salbatore Mitxelenaren bidez heldutakoa, Arantzazu Euskal Herriko talaiatzat hartzekoa.

Zelaieta Berri Landetxea

Itsaspe Auzoa

20829 Itziar

Tel: 943 74 28 56 • 655 74 27 06

e-posta: xalba3@euskalnet.net

Gaur egun trantsizioan al dago *Jakin*? "Modan dago orain bigarren trantsizioaz hitz egitea", dio Joxe Azurmendik arestian aipatutako artikuluan.

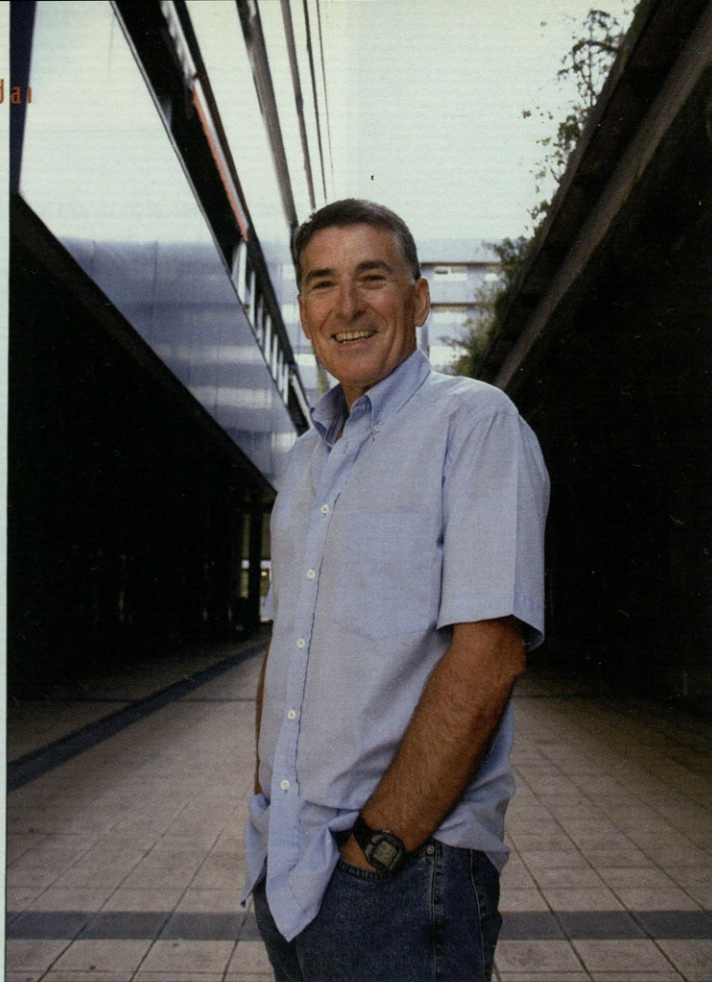
Euskal Herria, euskal kultura dago trantsizioan. Beti birpentsatu behar da egoera. Inertzia askorekin gaude. Garai batean erakundeak abian jarri zirenean, gauzak egiteko eredu jakin bat hartu zen eta horretan segitzen dugu.

Utzidazu Azurmendirekin segitzen: "Agian ez letorke gaizki birpentsaketa bat goitik behera euskararen lehenengo trantsizioaz ere, antolaera politikotik linguistikoraino. Franco hil eta, formula batzuk inprobisatu ziren. Urteok ikusita, gobernamenduan euskararentzat lekurik aproposena museoen eta orkestraren ondoan al da? Ez ote du bere leku propioa aparte behar? Are, irudikatu ezinezkoa ote da hizkuntza politika bat instantzia ezalderditar batek diseinatu, Jaurilaritza batez ere exekutibo dela?". Eta galdera gehiago segidan.

Joxek adierazten duen bidetik, agian trantsizioko ereduak agortu xamarra dago. Gainera politikaren dependentzia gehiegi ote dugun nago. Kulturak autonomia behar duela defendatzen badugu, utopia ote da Joxek dioena, instantzia ezalderditar batek diseinatzea euskararen politika? Utopia al da Euskaltzaindiari egiteko hori ematea? Nahi badugu eta ez, instantzia politikoek beste logika bat dute, beste erritmo bat, beste eta bestelako lehentasunak, helburuak. Arazo horretan sakontzeko gogoak dugu hurrengo urteetan.

Galdera egingo dizut, gordin. Erreta zaude politikari jendearekin?

Erreta ez. Nekatuta, agian. Ikusi izan dudanez, salbuespenak salbuespen, politikaren munduak gutxi egingo du kulturaren mundua, kanpotik begiratzen dio. Eta euskararen mundua are urrutiago ikusten dute, arretarik ez diote jartzen, aintzat hartu ere ez askotan, ia-ia bazter fenomenotzat daukate. Ematen du ez direla oharitu euskal kulturak izan duen garapena zein handia izan den. Dibertsifikatu egin da, aberastu, eta indartu, sendotu. Eusko Jaurilaritzako Sail batean kokatzen dute "kultura" edo "euskara",

Damoklesen ezpata (II)

"Gobernuaren eta epaileen jarrera edozein delarik ere, guk beti eskatuko dugu gure kasuaren artxiboa, hori delako justizia egiteko modu bakarra. Gurekin batera bertan behera uztea eskatu dutenak asko dira, asko eta ez edozein. Guk indarrak metatzen jarraitu nahi dugu. Udazken honetan ekitaldi potoloa egingo dugu Deustuko Unibertsitatean, Nazioarteko Konferentzia, nazioarteko jende garrantzitsua bilduko dugu terrorismoa eta adierazpen askatasunaz gogoeta egitera".

eta kitto, arazo sektorial hutsa bailitzan. Erakundeak martxan jarri zireneko errezeta zaharrek in jarraitzen dugulakoan nago. Euskal kultura, euskara ez da Sail baten ardura bakarrik, ez luke behar. Industria bezalako saillek ere parte hartu beharko lukete. Eta bestalde, diru-laguntza sistema ez da aski gaurko garapenari erantzuteko.

"Behar duzu informatu, galdetu, eta jakin". Garai batean *Jakinekin* batera zetorren leloa. Galduta da leloa aldizkarian. Zer esan, gaur egun, haren esanahia- ren gainean?

Axularrek arrazoi. Baina promozio-lelo gisa ez omen da egokia. Tira, euskal kulturak "Jakin" behar du? Behar, behar... preten-

tziosoegia da, baina *Jakin* ez bada, *Jakin* bezalako bat behar du, gogoeta egiteko, planteamenduak asmatzeko, euskal kulturgintzaren baitatik sorturiko ikuspegiak plazaratzeko... Baina "behar" horretan, bizi ere behar du *Jakinekin*, eta bizitzeko baldintza ekonomiko egokiak behar ditugu, eta hor dauzkagu guk arazoak, lanak.

Zuek, eta gainerako euskarazko aldizkari guztiek. Guztiona da. Gure produktuak birplanteatu beharko ditugu seguru, baina seguru-seguru aztertu beharko duguna da jende berriarengana nola iritsi, belaunaldi berriak nola erakarri.

Euskarazko agerkari guztien problema. Gero eta produktu hobeak egiten, azalez eta mamiz... baina modurik ez, ezin zabaldu. Nondik sortu harpidedun berriak? Nola ekarri euskalduna euskarazko produktuetara, irakurzaile ez bada? Nola egin lagundu dezan?

Ez duzu arrazoi faltarik. Nik galdera horiek berak eta bat edo beste gehiago ere badituzte. Nik uste bi "etsai" ditugula, edo gainditu beharreko bi oztopo zail. Bata, idatziaren kulturaren eta kontsumoaren goitik beherakoa. Gaurko gazteriak beste euskarri batzuetan kontsumitzen du. Bestea, globalizazioaren aroan, gure mundua (euskara eta euskal kultura) ur-tanta bat itsasoan bezala da. Lirikarako garaia ez dira. Pentsamendurako garaia ez dira. Gogoan dut Karlos Santamariarekin hitz

AZKEN HITZA

Forua
Habia.

Gernika
Erreferentzia.

Arantzazu
Euskal Herriko talaia. Nik handik ezagutu nuen Euskal Herria.

Jakin sortzaileak
Esker oneko gatzazkie. Meritu handiko lana egin zuten.

Orix
Euskal kulturako erreferentzia, baina ez nirea. Ni gerokoa naiz, Txillardegi, Mitxele-
na eta beste izan ziren nire erreferenteak.

Joxe Azurmendi, Joseba Intxausti, Paulo Agirrebaltzategi, Joan Mari Torrealdai
Koadrila ona.

Paris
Munduko talaia. Parisen bidez deskubritu nuen mundua. Gaur egun debekatuta daukat hara joatea.

Euskal Idazleak gaur
Euskal Kultura zabaltzen lagundu zuena. Nire poz handia.

Euskal kultura gaur
Entziklopedia txiki bat, ustiatu gabe pasadena.

Euskara eta euskaldunok
Euskara da nire aberria.

Euskal Herria 1956 – 2006
la-ia nire bizialdia, eta neure bizitza.

“Behar duzu informatu, galdetu, eta jakin”.
Axularrek asmatu.

Haizea dakiten orriak
Haizea dakitelako Jakinen orriak ez ditu hai-
zeak eramango.

Joan Mari Torrealdai
Langilea.

egiten —haren azken fasean—, eta esan zidala:
“*La historia está en un momento tonto!*”. Hori da:
ideologiarik ez dago, heldulekurik ez dago,
erreferenterik ez dago... Nik uste Jakinek hor
egiteko bat baduela.

Are gehiago, lehen baino egiteko handiagoa daukala.

Desideologizazioaren garaian, globalizazioaren
garaian, pentsamendu bakarraren garaian...
nik uste egiteko handia duela Jakinek. Kontua
da egin eta inorengana iristen ez bada, alferrik
dela. Horregatik diot produktuari laguntzeko

sistemak aldatu behar duela. Euskal kulturak
gaur duen arazorik handiena ez da produkzioa
bera, hori irakurlearengana behar bezala bidera-
tzea baizik. Hori da lehentasuna. Horri dago-
kion planteamendua egin beharra dago. Atzera-
ka egin dugu neurri batean. Aldizkariok
ETBekin truke-sistema bat genuen eta horri
esker ETBk gure berri ematen zuen. Gaur ez
dago horrelakorik. Hara, euskal telebista ikusita
inork ez daki Jakin badagoenik, ez daki ARGIA
dagoenik, ez daki zer produzitzen den euskaraz,
zertan den liburugintza... Jarrerak aldatzen ez
badira, jai dugu. ■

kulturagenda

Urriaren 1etik 13ra

Urdaneta kalea, 9 | 20006 donostia

PERIFERIAK - PERIFERIKE Topaketak -
Humano Caracol. Pentsamendua mugimenduan.

Urriak 3:

17:30 Dokumentala. **El fuego y la palabra**
19:30 Hitzaldia. **Ramón Vera**

Urriak 5:

17:30 Bideo proiektzioa. **Sin ir más lejos**
19:30 Hitzaldia. **Dionisio Cañas**

Urriak 6:

16:00 Tailerra. **Dionisio Cañas**
17:30 Dokumentala. **Visioni di case che crollano**
19:30 Hitzaldia. **Emine Svgi Özdamar**

Urriaren 3tik 7ra, egunero, 8:30etatik 20:30etara, bideotekan proiektzioak:
Sin ir más lejos. Dionisio Cañas. El fuego y la palabra. Askoren artean. Visioni
di case che crollano. Gianni Celati. Gezurren labirintoa. Iban del Campo, Ixiar
Rozas. Humano Caracol. Periferike (sortze prozesuan) www.periferike.org

Mugako nire lagunei.

Ipar Euskal Herria Karlistadetan 1833-1876 erakusketa

Irailaren 13tik azaroaren 4ra

Baionako Euskal Museoaren eta Zumalakarregi Museoaren ekoizpena.

IRIZAR-en laguntzaz.

arteleku

Kristobaldegi, 14 20014 Donostia
www.arteleku.net

VII Nazioarteko Ontologia Kongresua

Urriak 2-6

Chillida-Leku, Arteleku

Periferiak. Humano Caracol

Urriak 7

11:00 **Emine Svgi Özdamar**. Tailerra. *Izar bitxiak:*
Bertolt Brecht eta Heiner Müllerren artean.

18:00 **Humano Caracol**. Dokumentala

19:00 **Emine Svgi Özdamar**-en irakurketa dramatizatua.
Urrezko adararen zubia

Zabaltasunaren ahalmena:

unibertsalismoa, heritartasuna eta burujabetasuna

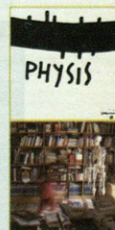
Urriak 9

11:00-14:00. **Alain Badiou**. Gaur egungo unibertsaltasunaren arazoa
19:00-22:00. **Alain Badiou**. Unibertsaltasuna eta ezberdintasuna

Urriak 10

11:00-14:00. **Alain Badiou**. Unibertsaltasuna eta berdintasuna

Kontrapuntuak: **Amador Fernandez-Savater, Fernando Golvano,**
Joaquín Rodríguez, Kebir Sabar, Maggie Schmitt, Imanol Zubero.

36ko Gerra. Urriko kronika

Euskal Estatutua

Autonomiatik burujabetzara

Marxek zioen indarkeria historiaren emagina zela eta euskal autonomiaren ibilbidea ikusita, zuzen ari zen sator zahar hura. II. Errepublikako bost urte luzeetan askatu ez zen euskal estatutuen korapiloa, 1936ko Gerra hasi eta hilabete pare batean, erabat libratu zen. Horren ondorioz, soka luzeko autonomia garatzeaz gain, ia-ia era independentean aritu zen Euskal Gobernuak. Bakerako aurreikusita zeuden egitasmoak Gerrak berak baldintzatu zituen, hainbat arlotan, ezinezkoak bihurtzeko. Baina, besteetan, euskal abertzale porrokatuenek sekula amestu ez zuten mailaraino iristeko. Gerra beraz, oztopo eta akuilu izan zen orain dela 70 urte.

JOSU CHUECA

Bide oso malkartsua izan zuen euskal autonomiaren helburuak Errepublikako urteetan. Erregimen hori gauzatu bezain laster, hainbat udalen bitartez xede hori plazaratu bazen ere, 1933ko abendura arte ez zuten parlamentura eramanez ahal izan. Bidean gelditu ziren proiektu asko, tokian tokiko bilerak, udal asanbladak, erreferenduma... Beraz, Espainiako Gobernuak eskaturiko urrats guztiak

Eusko Jaurlaritzaren
zin egitea Gernikako
Juntetxean, 1936ko
urriaren 7an.

eta askoz gehiago. Hala ere, CEDAk eta PRRk lortu zuten gehiengo eskuindarrarekin topo egin zuen autonomiaren asmoak eta bidezidorrean gelditu zen "biurteko beltza" deiturikoa. Aitzitik, 1936ko hauteskundeetan, Fronte Popularra garaile suertatu zelako, berriro bide azkarrean sartu zen autonomiaren helburua. Izan ere, lehen biurteko errepublikanoan ezkertiarrek auzi horrekiko izan

LA GUERRA CIVIL ESPAÑOLA

zuten aurkako jarrera edo epeltasuna bazter-tuta, 36an alde azaldu ziren hauteskunde kanpaina baita osteko jardunetan ere. Alde-ko jarrera horren frogaz zuzena honako hauxe dugu: Parlamentu berrian Autonomien Batzordea osatu zenean, Jose Antonio Agirre idazkaria zen bitartean, Indalecio Prieto buruzagi sozialista zen lehendakari. Talde horretan, Estatutua aurrera eramateko, 1933ko erreferenduma ontzat ematea erabaki zuten eta testu berri bat idaztea, behin betiko bozketa parlamentaria burutzeko. Nafarroan ere, aldaketa arras interesgarria gauzatu zen ezkertiarren artean, bertako Fronte Popula-rraren baitan, hain zuzen ere. Horren lekuko, ekainaren 15ean koalizio horren ordezkari guztiek eskaturikoa dugu. Madrilgo Parla-mentuari eskatu zioten Nafarroak bat egi-tea gainontzeko euskal lurraldeekin Estatutua gauzatzeko tenorean. Baina gerrak lekutara bidali zuen Autonomia Estatutuen Batzordeak prestaturiko guztia, baita nafar ezkertiar horiek eskaturikoa ere.

Historiaren gorpila azkartuta, Estatutua ardatz

Ez zirudien gerra egoerak abagunerik onena aurrez prestaturiko autonomia indarrean jar-tzeko. 1936ko uztailaren 19az geroztik Eus-kadi autonomia osatu beharko luketen lurraldeak oso egoera eta jarrera desberdine-tan zeuden. Araba eta Nafarroa frankisten menpe zeuden bitartean, Gipuzkoa eta Biz-kaia matxinoen erasoak pairatzen ari ziren. Berezi Gipuzkoa, 36ko uda horretan gerra fronte nabarmena izan zen. Eskualde horre-tan Fronte Popularrak, anarkistek eta EAJko-ek martxan jarritako Defentsa Batzordeek bi alde nabarmen zituzten. Batetik, frankistei aurre egiteko borondatea eta antolakuntza-ren premia. Bestetik, tokian tokiko batzorde horiek adierazten zuten zatiketa politiko militarra. Donostiakoa erakunde bateratua zen bitartean, Zumagarrakoa eta Eibarkoan sozialistak buru ziren eta Loiola-Azpeitiko-an, jeltzaleak ziren ordezkari bakarrak. Hori zela eta, Donostia frankisten mesederako galdu ostean, batasun politikoaren beharra azpimarratu zuten Zumaian bildu ziren buruzagi politikoei. Antifaxisten indar elkar-tzea gero eta premiazkoagoa zela-eta, Toyos sozialistak, Irujo jeltkideak eta Asarta komu-nistak bat egin zuten gerrari aurre egiteko. Batasunaren ideia nagusi zen Madril aldean ere, astebete lehenago, 1936ko irailaren 4an, Estatuko gobernu berria Largo Caballeroren gidaritzapean martxan jarri zutenean. Bertan Fronte Popularreko talde guztiak ordezkatu-rik izateaz gain, Jose Antonio Agirre berari eskaini zioten Herri Lanetako Ministerioa.

IRÚN-1936/
IMÁGENES DE UNA
GUERRA

Euskadiko
Gobernuak
autonomiari
zegokion aginte
partekatu eta
mugatua gainditu
zuen. Besteak
beste, txanponak
jaulki zituen.
Hauxe da
horietako baten
irudia.

Ezustean harrapatu zituen jeltkideak propo-samen horrek eta *Euzkadi* egunkariak Agi-rrek horrelako arduretan parte hartuko zue-nik gezurtatu zuen. Dena den, jeltzaleak prest azaldu ziren beren parte hartzeaz hitz egiteko, autonomiaren arazoari behin betiko irtenbidea emanaz gero. Agirre bera, Francis-co Basterretxea eta Ander Arzelus Madrilera joan ziren Largo Caballeroren gobernu kideekin hitz egitera. Beraien ustez, euskal abertzaleen esku hartzea aginte zentralean, Autonomia Estatutuaren patuarekin lotuta zegoen. Helburu hori gauzatuz gero, Bizkai-ko Defentsa Batzordean egiten ari ziren bezala, prest zeuden gerra erantzukizun guz-tiak Fronte Popularrekoekin partekatzen.

Indalecio Prieto eta Julio Alvarez del Vayo sozialistak bitartekari lanetan aritu ondoren, gauzatu gabe zeuden batzuen eta besteen gurak adostu zituzten. Hori dela eta, jeltzaleak, Manuel Irujoren bitartez, Largo Caballeroren gobernuan sartuko ziren. Fronte Popularrekoek, aldiz, Parlamentua bildutakoan Estatutua bozkatzeko zela ziurtatzeko berme guztiak eman zituzten. Hurrengo egu-netan, puntu horiek garatzu joan ziren. Irailaren 25ean, 45 urte betetzen zituen egu-nean, Manuel Irujo jeltkide nafarra izendatu zuten zorrerik gabeko ministro. Bestalde, azkar oso berridatzi zuten Estatutuaren proiektua; Parlamentuak, Largo Caballeron gobernupean, egitear zuen lehen bilkurarako prest egon beharko lukeena.

Madriletik Gernikara. Estatututik autogobernura

Urriaren 1ean, goizeko hamarretan, Madril-go Gortetan elkartu ziren parlamentariak eta gobernukideak, Martinez Barriosen agindu-tara. Gobernu berriari konfiantzazko botoa eman ondoren, Euskal autonomiaren testua berehala eztabaidatu eta bozkatu zuten. Izan ere, azaldu ziren iritziz guztiek bat egin zuten Estatutua laguntzeko. Ibarruri komunista bizkaitarra, Largo Caballero lehendakaria, Agirre, Santaló katalana... guzti-guztiek aspaldidanik gauzatuta egon behar zuen eus-kal erregimen autonomikoa laudatu zuten. Aurka egon zitezkeenak, fronte bestaldean frankistekin bat eginik zeudenak, ez ziren azaldu saio horretara, noski. Estatutua, beraz, aho batez onetsi zuten egun horretan. Aurreko Estatutu proiektuekin konparatuz gero, askoz motzagoa zen. 1931ko udabe-rrian, Euskal Estatuaren Estatutu Oroko-rrak, 1932koak edo 1933an erreferendumean bozkatu zen hark baino askoz artikulua gutxiago zituen Madrilgo Parlamentuan onartutakoak. Haietan guztietan zeuden

ahalmen asko desagertuta zeuden 1936ko urrikoan. Lurraldetasunari dagokionez, Nafarroa ez zen aipatzen ezta xedapen gehigarrietan ere eta Araba, Gipuzkoa eta Bizkaia eskubide osoz sartzen baziren ere, Gerrak Bizkaiko mugetara behartu zuen bere erabilpena.

Hala ere, Gerrak lur hedaduraren aldetik kentzen ziona, beste maila askotan eman zion orduan martxan jarri zen autonomiari. Estatutuaren ondorioz, egun batzuk beranduago, urriaren 7an, eratu zuten Eusko Jaurlaritzak, testuan bertan azaltzen ziren eskumen guztiak gainditu zituen. Estatutuaren arabera, behin-behineko gobernua zenak 1979a arte iraun zuen eta autonomiatik hasitako bidea, oso azkar, nolabaiteko burujabetzara bideratu zen. Frankistak nagusitu ziren arte, Bizkaian eta Eibar-Elgetako eskualdean, Eusko Jaurlaritzak abertzalerik sutsuenak sekula amestu ez zuen jardun politikorik zabalena izan zuen. Gerrako arlotan, baita betiko jardunetan ere, Agirrek gidatu zuen gobernuak oso atzean laga zituen Autonomia Estatutu proiektu desberdinetako eskuduntzak. Bake garaian hutsaren hurrengoan izanen zen defentsa arlo-

EUSKO-IKASKUNTZA
SOCIEDAD DE ESTUDIOS VASCOS

ESTATUTO GENERAL

DEL

ESTADO VASCO

ANTEPROYECTO DE LA SOCIEDAD

1931

Lehenbiziko
Estatutuaren
zirriborroaren
faksimila.

ak, Gerra zela medio, egundoko garrantzia eskuratu zuen. Eusko Jaurlaritzak milizianoz eta gudariz osatu zuen armada, 40.000 lagun jarri zituen frontetan. Gobernu errepublikanoaren ezintasuna zela medio, gudaroste hori, halabeharrez, burujabe aritu zen, 1937ko udan desegin zen arte. Beste arlotan ere, autonomiari zegokion aginte partekatua eta mugatua gaindituz, Estatu independente gisa aritu zen euskal gobernua. Ordena publikoaz arduratzea, nazioarteko harremanak burutzea, txanponen jaulkipena, berezko aginte judiziala martxan jartzeari, hezkuntza bere maila guztietan garatzea... izan ziren, beste batzuen artean, Eusko Jaurlaritzaren ekimenak, urriaren 1eko Estatutua aise gainditu zutenak.

Alderdien batasunetik autonomiaren ikurrera

CNTkoek salbu, frontetan aritu ziren esparru politiko guztietako ordezkariak jardun zuten gobernu eta politika horren pean. EAJ lau sailburu -Jose Antonio Agirre, Eliodoro De la Torre, Jesús Leizaola, Telesforo Monzón- eta Lehendakaritza izan zituelako nabarmendu zen. Bide batez, PSOE hiru kontseilaritzarekin

Literaturaren argitan

Inazio Mujika Iraola. *Gerezi denbora*. Alberdania 1999

Laburra

"(...) *labur da baina gerezi denbora*"
J.B. Clément

Egileak gaztigatzen digu, gertatua da kontatzen zaiguna. Hari nagusia Remigio Gandasegi (Galdakao 1871-Valladolid 1937) artzapezpikuaren bizitzaren pasarte bat da. CNTk atxilotua eduki zuen Donostian Valladolideko artzapezpikua. Elizgizona askatu zutenen buruzagiak, apaiz bat eta anarkista bat.

Gerezi denboran, arantzas josiriko gaia hautatu zuen Mujikak. Izan ere, etengabe agertzen zaizkigu benetako pertsonaiak eta gertakariak. Are gehiago, pertsonaia zein gertakariok egun ere eztabaida iturri dira. EAJ, CNT, Eliza, Irujo,... askoren jokabideak.

Azter dezagun Gandasegiren jarrera. Bizitzaren hondaraldian, Agirre lehendakariaren kontra eta faxisten alde agertu zen galdakaoarra. Gurutzada babestu zutela diote, baina, jeltzaleengandik hurbil zela diotenak ez dira urri. Barkatuko digu, *Gerezi denboraren* egileak, hau ez da historiografiarako tarte. Gainera, Mujikak, kontakizunean,

hainbat hari mutur uzten dizkigu, nahita ziur aski, nobela bana has daiteke hari mutur bakoitzetik.

Baina, honek guztiak ba al du zerikusirik Estatutuaren garaiarekin? 1936ko urriaren 7an martxan jarri zen Eusko Gobernuarekin? EAJ, PSOE, PC, ANV-EAE, IR eta UR alderdiak biltzen zituen gobernuaren garaiarekin? Gainera, Gandasegi, Valladoliden, faxisten eremu pean zebilen, Estatutua martxan jarri zenerako. Bada, gerezi denboraz ari gara, eta anitzentzat, gerezi denbora izan zen, autogobernuaren garaia, laburra, eremuz murrizta, baina, etorkizunari begira oparoa. Egun ere, eta arrazoi ezberdinak tarteko, alderdi gehienek bindikatzen dute garai hau.

Eusko Jaurlaritzaren gisan, gerezi denborak erbestearen bidea hartu zuen. Ezin jakin, ordea, eleberriaren azken hari muturraren patua. Hari horrek Ezkaba mendiaren tonorrera garamatza, San Cristobal gotorlekura. Kartzela anker hartan gertatu zenaz informazio asko dugu. Ezin jakin Romanekin gertaturikoa, bertan hil al zen? Ihes egin al zuen? Ez dirudi Roman, Raguer-en Aita Patxiren gisako zenik.

Patxi Larrión

—Juan de los Toyos, Juan Gracia, Santiago Aznar— aski ordezkatura zegoen. Geroxeago zetozen alderdi errepublikanoak —Ramon Aldasoro, Alfredo Espinosa—, baita ANV-EAE —Gonzalo Nardiz— eta alderdi komunista ere —Juan Astigarrabia— ordezkari banarekin. Haien arteko batasuna, berez, instituzio berri horrek zekarrena baino harantzago joan zen. Jaurlaritzak agindu zuen bitartean, hurbiltze politiko nabarmenak izan ziren. Hainbat kaze-tarik nabarmendu zuenez, nazionalistek ezkertiarak ziruditen, eta, aldiz, komunistek abertzale. Dena den, iparraldeko frontetan Gerra amaitzeak lehen pitzadurak sortzen lagundu zuen. Komunistek, esate baterako, bere ordezkari Astigarrabia latz eraso zuten, orduko irainak ziren “troskistazalea” edo “nazionalisten morroia” erabiliz.

Desberdintasunak desberdintasun, gobernu horrek erbestean izan zuen eraginkortasuna beste gobernu errepublikanoena —Negrinena edo Generalitatekoa— baino askoz handiagoa izan zen. Baina geroxeago piztu zen II. Mundu Gerrak desegin zuen euskal autonomiaren adierazlerik handiena. Naziak Frantziara iritsi ziren egunetan, Parisen Eusko gobernuak zuen

Goian, Euskal Gobernuaren bilkuretako bat. Behean, Agirreren irudia. Lehendakaria izateaz gain, Euskadiko armadaren defentsa buru ere izan zen.

egoitzatik Agirre lehendakariak alde egindakoan, lau haizetara barreiatu ziren sailburuak eta arduradun politiko gehienak. Mundu Gerra amaitu arte ez zen berrosatuko Gobernu eta 1936-1937 garaiko batasunari eusteko egindako urratsak, hala nola, Baionako hitzarmena eta 1947ko greba orokorra, ez ziren nahikoak izan frankismoari aurre egiteko. Las-ter konturatu ziren kanpoko laguntzarik gabe Eusko Jaurlaritzan biltzen ziren alderdiek jai zutela eta Gerra Hotzaren ondorioz, Mendebaldeko demokraziengan jarritako itxaropenak antzuak zirela. Amerikako Estatu Batuek, Frantziak eta Britainia Handiak Francoren diktadura lagun zutelako, Errepublikaren hil-

zorian gorpuztu zen euskal demokraziaren ikur hura, ez zen berrirori gauzatu ahal izan diktadorea hil arte. Ordurako, indar eta erakunde gazteagoak izateaz gain, herri eskubideei dagozkien formulazio politiko berriak ere oso errotuta zeuden Euskal Herrian. Baina demokraten eta iraultzaileen esparruetan bederen, guzti-guztiek, aurrekaritzat jo zuten 1936ko nahi autonomikoa, baita horren ondorio izan zen Jaurlaritza ere. ■

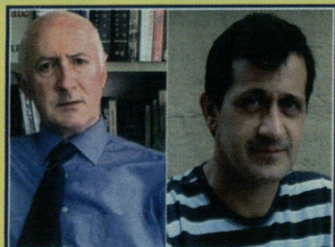
EUSKO JAURLARITZA
GOBIERNO VASCO

aurrera doan
herria

ETXEBIZITZA ETA GIZARTE
GAIAKOTAKO SAILA

Oroimen bizia
1936 - 2006
Memoria viva

EUSKALDUNEN KOLORE MUNDUA ATSOTITZETAN

EUSKALDUNEN KOLORE
MUNDUA ATSOTITZETAN

Liburu honetan Txema Preciadok euskal liburugintzan agertzen diren atsotitzak (Garate, Azkue, Intza, Landuchio, Izagirre, ...) jaso ondoren, euskal koloreen inguruko hitzak aztertu ditu.

Euskal kolorerik garrantzitsuenak eta zaharrenak zuria, beltza eta gorria ditugu. Kolore horiek polisemikoak dira (anitz esanahi batera biltzen dituzte) eta horregatik garrantzia handia dute. Beste koloreekiko (modernoagoak direnekiko) estatistikoki haien maiztasunak aztertzen ditu egileak eta ondorioak atera.

Aurrekoarekin batera, koloreko bikoiztasunak (bi kolore batera oposatuak esaldi berean) aztertzen ditu: zuri-beltza, gorri-zuria, beltz-gorria. Eta beste batzuk ere: gorri-horia, hori-iluna, zuri-urdina, gorri-goria, zuri-berdea, ... Informazio horrekin batera ondorioak saiatzen dira ateratzen. Hiru kolore hitz batera ere aipatzen ditu eta ikerketa horrek zabaltzen dituen eremu berriak agertu ere, bibliografia berezi batekin. Euskaldunen munduaren pertzepzioa ezagutzeko eta euskal antropologia garatzeko ezinbesteko gaia dugu eskutan, beraz.

GAIK

ARGITALDARIA

Jadanik salgai zure liburudendan!!!

Tel. / Faxe 943 47 13 04 • jjak@facilnet.es

GERRA ZIBILA EUSKAL HERRIAN

GERRA ZIBILA
EUSKAL HERRIAN

Liburu hau Euskal Herriaren oroimen historikoa aztertzen da. Zer den oroimen historikoa eta nola lantzen den.

Horretarako gerra zibilaren nondik norakoak aztertzen ditu lurraldez lurralde, nazioarteko egoeraren eragina, Autonomia Estatutua, euskal armada, burdinezko hesia, Santoñako Ituna, nazioarteko brigadak, fusilamenduak, kartzelak eta kontzentrazio-esparruak, frontean hildako gudariak, konfiskatzeak, purgak, bortxaketak eta abar. Horrekin batera, emakumea gerran aztertzen da, emigratze behartuak, haurren egoerak, propaganda eta prentsa gerran, abestiak,...

Azkeneko zatian gerra zibileko zenbait pertsoanaia aipatzen dira: Ajuriagerra, Mola, Ordoqui, Saseta, Agirre, Leizaola, Irujo, Largo Caballero, Ibarruri, Primo de Rivera, Aitzol, Gallastegi, ... Oso liburu egokia, beraz, aspaldidanik estalirik izan den gure herriaren historia hurbila azalerazteko.

Arisko Urmeneta

EGIN DITZAGUN
BAT, bi,
HAMAIKA
GUANTANAMO!

ALJEZIRAS

Irakurgai

Inaziok gure ttakun-eremua zentratu du. Zinez burutuak al dira udako iunfa alegerak? Gin- tonic bat hemen, solas ertzo bat hor, bizkaitarrez Zuberoan eta Bizkaian zuberotarrez? Egin ez daitekeenik ere egin dugu udaran, noski, baina hobe arras isildurik.

Oraindik oporretan nago eta aitor dut ez ditudala Iparraldeko zein Hegoaldeko Eusko Trenen ordutegiak eta Bilbon egitekoak dakarzkiguten dokumentuak baizik eskuratu. Bitxi da, ezinago. Burua arin dabilkidala seinale. Hala ere, ene egunerokoaren salbatzeko erantsiko dut, TLeke eman Nerea Arestiren *Las trabajadoras vizcainas* bilduma atseginekin miazkatu dudala, bertan azaltzen baita Dolores Ibarruri dailua zorrozten.

Nik ere ikasi nuen dailuaren mihia harriaz mehatzen.

Da Vinci Kodigoa halaber leitu nuen lanera edo trena hartzen noan bezala: presaka. Eta egia erran gustatu zitzaidan. Ez, bistan dena, Stephan Zweig, Arthur Schnitzler edo oroz gaitetik maite dudak Thomas Bernhard bezainbat. Bidaia-ekintza nobela arrunt bat da, Parisetik Londresera eramaten gaituena, altxor baten ondotik. Historian barna lerratzen gara eta zenbaitetan Euskal Herrian behar duguna da: gure burua laxatu, relax max, lasai masai! Baina ez naiz iragan maiatzean pantailetara zabaldu zenean filmearen ikustera joan.

Irudi luke bi jendarte daudela, bata bestearen aurka jezarriak. Batak funts handirik gabeko literatura hobesten duela, besteak gogoetak akuilatzen dituen testu sakonak nahiago nonbait. Gertatzen da, eta hori da agian *Kodigoa*ren arrakastaren zioetarik bat erraldoiki mediatizatua izateaz gain, perpaus anodinoen atzealdean pentsamendu bat ere garatzen dela: elizaren alde integristenak kitzikatzen dira eta arrazoia ateratzen da garaile, arrazoi positiboa. Dan Brownen nobelan agertzen da, mundu

GAIZKA IROZ

Itxaro Borda

Alonso

Mujika

globalak, sinesmenak sos truke errazturik, esoterismo erlijio-soa dagoeneko premiazkoa duela, baina ez ditu ez sentimenduak, are gutxiago fede trinkoaren bideak baliatuko, baizik eta diruaren metatzeko erabiltzen duen arrazoia bera.

Aldi berdinean, idazleak irakurlearengan kontrajarriak diren bi zati biltzen ditu, obra interesgarri baten osatzeko:

arrazionaltasuna eta irrazionaltasuna. Inaziok eta Jonek segur aski irri egingen dute, ene ttakuna aditzean, baina irudi zait *Da Vinci Kodigoa* Artur Erregearen leienda sailetarik ez dela biziki urrun. Aspaldian galdua dugun osotasun baten bilaketa izan daiteke eleberraren idibihotzetarik bat.

Euskal Herrian aspalditik galdu dugu behialako osotasunaren sentsazioa. Etsai gaude. Arerio. Arrotz. Alde. Aurka. Ez Alde. Ez Aurka. Alderantziz. Geronen ikusmoldea ahozkatzen dugun bakoitzean, osotasunaren debalde zapaltzailea dugu gaztigatzen. Eta zuzen da, Euskal Herria zatitua, banatua, mutilatua, hautsia dela mendeak direlako. Izpirituak lurraldearen destino berdinekoak dauzkagu. Izaki barreiatuak gara eta Eusko Trenetan urtu behar dugu, nehoiz eteten ez den bidearen ukimenaren berreskuratzeko.

Eder zaigu jujatzea: hau txarra da, hau zinez ona. Jujatzen dugunean, bozkatzen dugunean nola, izaten *bagina* soilik. Iritzien araberrako erreallitate bat plantan jartzen dugu eta sorturiko erreallitate horren irazkinetarik ingurunea berriz epaitzen dugu, agian irauten laguntzen gaituelako.

Menturaz diot, menturaz horregatik hainbeste ilusitu ninduen TL adiskide bilbotarrak Gallartako museoan oparitu zidan liburuko Dolores Ibarruri sega zorrozten zekarren argazkiak: epaile jendeak bezain jende epaituak gara eta dailuaren hotsa ezti zaigu belarrietan.

Xirri-xarra-xirri-xarra... ■

Inaziok eta Jonek segur aski irri egingen dute,

ene ttakuna aditzean, baina irudi zait

Da Vinci Kodigoa Artur Erregearen

leienda sailetarik ez dela biziki urrun.

Aspaldian galdua dugun osotasun

baten bilaketa izan daiteke

eleberraren idibihotzetarik bat

Txarli Mateos

EHUKO IRAKASLEA ETA SOZIOLOGOA

Indibidualismo berria

Noizean behin, gazteen balioei buruzko inkesten emaitzak jakinarazten dira hedabideetan. Badirudi, horrela, gazteek gero eta gehiago onartzen dutela abortua, eta ez direla uste bezain arrazistak. Datu nahaste horretan, erlijioari buruzko datuak ere ageri ohi dira. Erlijioarekin inolako harremanik ez izatea adierazten duten gazteen kopuruaren portzentajea izugarri hazten da inkestatik inkestara.

Irakurri ahal izan dudan azkenean, esate baterako, erlijioari buruz gazteen artean dagoen ikuspegia irudituz zait deigarria, kazetariak berak nabarmentzen zuenez, hamarkada batean ia ehuneko hogeita bostean gutxiti baita gazteen erlijiozko atxikimendua. Hobeto esanda, hamarretik lauk baino ez diote aitortzen Eliza katolikoari nolabaiteko begirunea edo autoritatea. Ez da gauza berria, ados; albisteak dakarren berritasun bakarra horren denbora laburrean gertatu izana izan liteke. Baina, hori bai, zer pentsatu ematen du datu horrek. Edonoren burura datorren galdera da, hain zuzen ere, *zerk ordezkatu* ote duen begirune edo autoritate hori.

Ez dugu ezelako aurkikuntzarik egiten gizarte modernoan dagoen erlijio *berria* indibidualismoa dela esatean, norbanakoak betetzen baitu lehen Jainkoari zegokion lekua. Aspaldiko kontua da, izan ere. Horren isla da norbanakoa erabaki moralen erantzuleztat jotzeko gero eta gehiago indartzen den joera. Mende batzuetako antzinatasuna eransten diote adituek ikusmolde horri, baina hain urrunera joan barik, begiratu besterik ez dago hamarkada batzuetatik hona mugimendu feministak adierazitakoari, alegia, emakumea bakarrik dela bere gorputzaren jabe, eta beraz, berari

INIGO AZKONA

baino ez dagokiola erabaki moralen erantzukizuna, adibidez, abortuaren inguruan. *Io sono mia* lemapean milaka emakume mobilizatu dira han-hemenka. Zinez herritartu da hurkoari minik egin ezean, norberaren askatasunak gainerakoenen askatasunean duela muga bakarra. Eta ez besterik. Izan ere, aipatutako inkestei erreparatuta, gazteen artean toleratzen ez den *pekatu* bakarra, intolerantzia da. Baina horrek ez du esan gura balio moralez hustu dela gazte-riaren ikusmoldea. Adituen arabera, berriro ere, justizia eta askatasuna kontzeptuek edo idealek lehen bezalaxe jarraitzen dute; balio goren gisa, alegia.

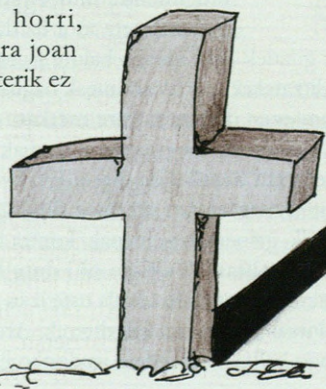
Baina delako indibidualismo horrek hartu du, hartu ere, beste eduki bat, apurka-apurka *herritar-*

tzen ari dena, eta gure ikusmoldeari ia-ia konturatu gabe erabat erantsi dena. Adituek izen zail samarra ipintzen diote hari: indibidualismo *adierazlea*, norberak sentitzen duena adieraztean baitago gakoa. Barkatuko naute filosofoek aipatu behar dudana fribolitate hau, baina indibidualismo berri horren islarik onena domekako bazkalosteko estatubatuar filmak izaten dira. Zenbat bider ez ote dira aipatzen bertan halako esaldiak: "Izan zaitez zu zeu; aurkitu barru-barruan duzuna; utz iezaiozu hitz egiten zure barruko aho-tsari..." eta tankera horretako

harribitxiak. Deskubritu egin behar da norberari dagokion bizimodua, ezin da kanpotik etorritako edo ezarritako eredurik onartu. Labur esanda: *autentikoak* izan behar dugu. Nork daki, baina, zer

den *autentikoa* izatea?

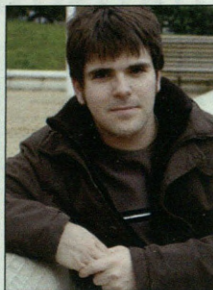
Etsigarria da erantzun zehatzik ezin ematea, batez ere kontuan hartzen badugu *autentiko* izan gaitzela eskatzen zaigula bazter guztietatik, etengabe. Patetikoa ere bada, gazteen balioetara itzuliz, autentizitatea ziurtatzen omen duena, adibidez, modako produktu jakin baten kontsumoa izan daitekeelako. Etsigarria eta patetikoa, zinez. ■

Euskaldunak eta euskal herritarrak

Badakigu euskal herritar guztiak ez direla euskaldun. Baina euskaldun guztiak euskal herritar ote? Euskal Herriko biztanle gehienak ziur aski jatorri euskalduneko erdaldunak dira. Ez ditza- gun ahaztu halaber, gaurko milaka euskaldunek ez dute arbaso euskaldunik.

50-60etako inmigrazioa antolatze- ko aukera gutxi egon zen, oraindik ere mesprezuzko berba asko dago, euskararen galeran izandako eragina herri gutxi batzuetara mugatu arren. Inmigratio herri honek badakartza aukerak. Latinoamerikarren salbuespenarekin agian, hizkuntza ikasteko prest dagoz, hala behar izanez gero. Baina euskara “behartzea”ren konplexua daukagu. Alde gizatiarretik batetik –horren larri irudikatzen dugun pertsona zelan behartu, geuk ere ondo dakigun bezala, ezertarako beharrezko ez den hizkuntza ikastera?– eta hipokresia ere badagoela jakitun bestetik: orain arte hainbat eta hainbat abertzaleri, senideri, laguni, “barkatu” diogun kontraesana, zelan behartu heldu berriari? Integrazio-tresna aipa genezake, espainiarrek eta beste herri askok argi daukaten moduan. Leku askotan naziotasuna hartzeko beharrezko izaten da hizkuntza jakitea. Baina herri honetako gehienak polito “integratuta” bizi dira euskararen inolako beharrik gabe, euskaldunak ikusezinak bagina legez. Badakite aski dutela erdaraz bizitzea. Makurtuko gara eurenera.

INIGO AZKONA

Alde espainoliste- k sarri salatu dute dirutza xahutu izana oso emaitza urriak lortzeko, eta onartu beharko diegu ez dabiltzala okerre- gi. Alderantzizko frog- a egin dezagun osterantzean: emandako urratsekin jarraituz gero noiz- ko Euskal Herri euskalduna (barkatu, gaur ez da politikoki zuzena, erabil dezagun terminologia ofiziala, beraz: noizko hizkuntza ofizialetan –gutxienez– elebidun den Euskal Herria?). Argi dago: inoiz ez. Onar dezagun badagoela biztanleriaren zati bat inoiz ez dena euskaldunduko, baina noizko gainontzekoa? Esan hamar, hoge- i, berrogei urte, baina jarri epeak, eta bideak eta betebeharrak.

Etorkinak ditugu horretarako jarrera mal- guena daukatenak. “Euskaldun” nozioari ondo- rio politikoa ematea. Euskal herritar oro euskal- duna ez dela onartuta ere, euskara “behartu” gabe ere, saritu euskararen ezagutza, horretara- ko modurik errazenean: euskaldun orok euskal herritar izateko eskubidea aitortuta. Ondorio guztiekin, noski, paperak, lan-eskubidea eta abar, edozein europarrek dituen eskubideak aitortuta. Labur-labur: euskaraz dakienak auto- matikoki baditu paperak. Euskalduntzen dena euskal herritarra dela aitortzea baino ez da. Eta kito euskararen inposaketaren, hizkuntzaren zailtasunaren eta antzeko aitzakiak onartu beharko da aurrez. ■

Euskalduntzen

dena euskal

herritarra dela

aitortzea baino ez

da. Eta kito

euskararen

inposaketaren,

hizkuntzaren

zailtasunaren eta

antzeko aitzakiak

TXANDAN

Amatiño

Latzak izan ziren José Anto- nio Pastor sozialistak Ahotsak mugimenduari buruz Radio Euskadin esandakoak. Legebiltzarrean Ibarretxe lehendakariak egindako aipamenaz galdetu eta Alderdi Sozialistaren bozeramaileak aurpegi- rik txakurrena eskaini zuen, zeharo haserre balego bezala. Bistan da gero emakumeen ahotsak ez zaizkiela sozialistei batere gustatzen.

Aitortu behar dut nire zalantzatxoak ditudala, arol sama- rra deritzat-eta haren inguruan burututako agerpen mediati- koari. Zentzuzkotzat ditut abiapuntuak, baina ez zait serioa iruditzen darion anakronismoa. Ahotsak taldea gauza da bere proposamena Bartzelonan, Madrilen, Bruselan edo Donos- tiako Zinemaldian aurkezteko, baina ez, oster- a, euskal era-

Ahotsak

kundeetan. Hitz egiten dute emakumeen mugimendu minoritario aldarrikatzaile- a bailitzan, eta inor ez da nonbait jabetzen emakume guztiek nahi izango balute Eusko Legebiltzarrean onartuko litzatekeela... emakumeak nagusi direlako bertan.

Nik sumatzen dudanez, gure merkatu politikoan alderdi bat dago, non gizon eta emakume guztiak kontra diren. Lau alderdi, zeinetan denak alde diren. Eta beste bi, berriz, non takean potean argazkitan agertzen diren pare bat emakume edo izan ezik, gainerako gehienak kontra bide dauden.

“Transversalitate- a” aipatu ohi dute hitzetik hortzera, baina emakumeek ez dute sekula uste izan gizon- ez soilik osatutako ekintzak transbertsalak direnik. Are gehiago, horrela- korik egingo balitz, adar jotzea irudituko litzaike. ■

Gorka Moreno Márquez

IKERTZAILEA EHUKO SOZIOLOGIA I. SAILEAN

Hikikomori

Hikikomori hitzak “gizartetik at” esan nahi du eta bere etxean –bere logeletan hobe esanda–, guztiz isolaturik bizi diren gazteak dira hikikomori-ak; eta isolamenduari buruz hitz egiten da euren harreman sozial guzti-guztiak erabat desagertzen direlako, gurasoekikoa ere. Muturreko adibidea eman badezake ere, hikikomori asko jateko ere ez dira bere gelatik ateratzen eta gurasok janaria ate ondoan utzi eta senide guztiak lotan daudenean atea ireki eta janaria hartzen dute, espe-txe edo zulo bateko presoak izango bailira bezala; era berean, garbitasunari buruzko gutxieneko arauak guztiz desagertzen dira gazte hauentzat. Prozesu hau askotan urteetan zehar luzatzen da. Beldurrezko pelikula ote? Ba benetan, are gehiago milioi-tik gora hikikomori daudela aipatzen badugu –gazte japoniarren %10, gehienak mutilak–.

Baina, zergatik gertatzen da hau? Egia esateko erantzun samurrik ez dago, hala ere aspektu batzuk azpimarratu daitezke. Lehenik eta behin, fenomeno hau oso lotuta dago eskolan jasandako porrotekin. Japonian hezkuntza sistema oso lehiakorra da, gazteei asko eskatzen zaie eta unibertsitatera sartzeko azterketa ez gainditzea, adibidez, norbanakoaren frakasotzat jotzen da. Horrela bada, gizarte eta kultur japoniarrak eskatzen duten

INIGO AZKONA

rol sozialak betetzen ez dituzten gazteen erantzuna askotan isolatze soziala izaten da. Ildo berean, asko eskatzen zaie gazteei, baina gero eskaintzen zaiena sarritan desenplegua edota enplegu guztiz prekarioak izaten dira. Azken finean, “etorkizunik gabeko etorkizunaren” aurreko erantzuna izaten da.

Eta noski, hikikomori-ei buruzko azalpena eman ondoren erantzun beharreko galdera guztion buruan dago: Ba ote euskal edota europar hikikomori-rik? Argi dago baietz esatea arduragabekeriak jokatzeko izango litzatekeela.

Orain arte Japonian soilik hedatu den fenomeno da eta bertako kultura zein ezaugarri sozialek ahalbidetu eta bultzatu duten gertaera da. Hala ere, fenomeno honen muinean kokatzen diren hainbat disfuntzio sozial gure artean ere ikus daitezke eta gure inguruari begiratzea baino ez dago. Denok ezagutzen ditugu hikikomori-en zenbait ezaugarri erakusten dituzten lagunak: etxetik ez ateratzea, ordenagailuaren edo Play Station-aren aurrean egun osoa pasatzea...

egun osoa pasatzea... bultzatu beharko luke; honek harreman sozialen berreraikuntzara eramaten gaituelarik zuzen-zuzenean. ■

Denok ezagutzen ditugu

hikikomori-en zenbait ezaugarri

erakusten dituzten lagunak:

etxetik ez ateratzea, ordenagailuaren

edo Play Station-aren aurrean

egun osoa pasatzea...

Joxemari Ostolaza

Mekanikoa

kalkulagailuan: Luis Goia. Gure osaba Batistak bezala Errenteriako Paysan lan egiten zuena. Lezoarrak beren Santo Cristoagatik ezagunagoak zireneko garaia. Nerabezaroa ere, patroien haurrena zeneko hura, oporrak lanean eta irabazia herriko festek irensten zigunekoa. CCOO, ELA eta USOk (UGTkorik ba al zen?) *likitzat* jo eta komiteak gartzten jardundakoa. Fabrika utzi eta bere hitzetan, omen, istripuz euskal kulturara iritsia. Ez naiz ados. Ez zen istripuz izan, matxuraz baino. Bide-taloan –Koldo Izagirrerri zor diot *rotonda* izendatu izana– matxura batek eraman zuen euskal ekoizpenetara, euskara mekanikarien antzera

matxuraz-matxura bide egiten behartua zen garai hartan. Juanbak eta Koldok behar zuten eta zinema ekoiztera zuzen-

du zituen indarrak. Zinema, patroien ondorengoena zen. Eta euskararen zinema espartinak Himalayan. Talo-bidea, taloaren bidea bilakatzen hasi zitzaion eta artoa eskastu. Nahi zuena baino behar zuena egiten jardun zuen gu askoren antzera, hilean behin edo, biltzen ginelarik aitortzen zigun bezala. Euskal zinema egitea zuen xede, talotegia lanabes eta lagunak konplize. Bideratu aitzin abandonatu gaitu, mekanikariak kulturgintzan onartuak izateko garaiak eskuratzear dauzkagula irakatsiz. Eta hau diona, elektrizis-ta. Koadrilaren mahai bueltan ez zaio aulkirik faltako. ■

BERTSO BERRIAK

Xabier Paya

Telebista euskaldunari jarriak

I

Kexa bat ekarri dut
bertso bihurtuta
telebistak aspertu
samar bainauka.
Inori bota gabe
kexa honen kulpaa
ea azaltzen dudaa
disimulatuta:
Euskaldun arrunta
euskaraz ohituta
(telebistan dauka
sekulako mauka)
kate bakarrak dauka
kateatuta.

II

Etxera heldu eta
betiko berdina:
sofan eseri eta
piztu makina.
Peluxezko txakur bat
hizlari egina
eta haren ondoan
neska pinpirina...
Zerbait ezberdina
ikusteko grina
banuen; jakina,
nahi eta ezina...
Noiz sortuko ote da
euskal zappinga?

III

Astelehenean kale
asteartean "bis1
asteazkenean jai
tristura handiz.
Azken saiakera bat
egingo dut, aldiz,
deskonektatu nahian
ostegun gauerdiz:
botoikada erdiz
telebistak dizdiz
ta ehungarren aldiz...
Estepan Aldamiz!
Gaur ohera goizago
joango naiz berriz.

KARLOS CORBELLA

IV

Ez dut esan nahi tipo
jatorra ez denik
edota meriturik
falta zaionik,
baina lo egiteko
ez daukat gogorik
ta erdal kateetara
pasa naiz azkenik;
ez dut barkamenik
euskaldun izanik;
hemen ere lehendik
ez da saio onik
baina behintzat badago
aukeratzerik.

V

Dena da zoriona,
denak gaude pozik,
ez baitugu ikusten
horixe baizik.
Dena da futbola, gag,
edo Sintxan kasik...
ETB 1ek, izan,
ez baitu akatsik,
ez du tarte hutsik,
ez iraindun hitzik,
ez film odol-hotzik,
ez gorputz biluzik,
soilik "mostronko" eta
"earki gatxink".

VI

Entzun dudanez laster
dator lurrikara
aukera ekartzeko
telebistara.
Zerbait berria dator
bertatik bertara
baina ez lar fidatu
hortaz badaezpada,
aldiz, pantailara
ailegatzen bada
betiko euskara
nahi dugun gisara,
Hamaika ikusteko
jaioko gara.

Ihesi
Gorbeialdean
Mari eta
Mikelatsekin

❑ *Ezpalak*
❑ *Argitalpenak*

❑ *Denbora-pasak*
❑ *Ihesi*
❑ *Makina bat kontu*

Denboraren makina
Berengela: bere
erresuma zapaldu
ez zuen erregina

ARGIA

erdiko kaiera

kultura eta aisia

Tawantinsuyu espedizioa Boliviako koka ola

Gaston
Ugalde

PHOTO © TXOMIN TXUEKA

Manuel Ugalde Simon de Bolívarrekin joan zen Amerika aldera XIX. mendean. Ekuadorretik pasa ostean, Bolivian gelditu zen. Margolari ona zen, eta egun batean Daza presidentearen irudia margo zezan manatu zioten. Baina Dazari koadroa gustatu ez, eta palazioaren parean jarri zuen, burdin artean. Herritik kanpora bidali zuen gero. Manuel Ugalde zenaren ondorengoa da Gaston Ugalde. Eta Evo Moralesek ere herritik ateratzen ditu Gastonen koka hostozko koadroak. Baina ez gustatzen ez zaizkiolako, bere presidente lagunei opari ematen dizkielako baizik. Adibidez, Chavezen etxean, Simon de Bolívarren kokazko aurpegi bat bizi da.

AMETS ARZALLUS

Argazkiak: Txomin Txueka

«Bolivia artetik bizi daiteke»

Zer da zuretzat artea?

Artea prozesu bat da, haurra zarenetik hasi eta zure bizitza osoan segitzen duzuna. Nik uste dut denak garela artistak jaiotzen garen unetik. Gertatzen dena da batzuk artearekin jolasten segitzea erabakitzen dugula. Eta artearekin jolastuz heldu izateari uzten diogu, batzuetan gure buruarekin ondratu izateari uzten diogu, haur izaten segitzeko. Polita hori da.

Arteak noiz konkistatu zintuen zu?

Naizenaren oroimena dudanetik, hiru urte eta erdi edo lau urte neuzkanetik. Beraz badi-ra jada ia sei hamarkada jolasean segitzen dudala, sortzen. Sormena adikzio bat baita. Baina artista izatea norberak norbere buruari ematen dion titulua da, autodeterminatzen den titulua, eta ni benetan artearen etxean bizitzen mende honetan hasi naiz. Lehenago, esperimentatzen, bilatzen, jolasten, estudiatzen, galdetzen ari nintzen soilik. Orain, artista bezala lan egiten dut, eta artea izerditzen dut.

Artistak probokatzaileria izan behar du?

Ez nahi eta nahi ez, baina probokatzaileria izatea abantaila handia da.

Ez dago arte onik eta ez dago arte txarrik. Hori hasteko. Baina arte asko egiten baduzu ona izan zaitezke. Eta ona baldin bazara proboka zenezake. Nik uste dut probokazioa ikusleei sentsazio berriak sortzen saiatzean dagoela. Haurrak ura hunkitzen duenean, hondarra hunkitzen duenean, sentsazio berriak deskubritzen ditu, inpresionatu egiten da, sentsazioak plazera edo disgustua eragiten dio, baina naturak egiten duen probokazio bat da. Arteak ere pertsonarengan sentsazioak probokatzea gustatzen zait.

Artistak mundutik apartatua bizi behar du?

Ez nahi eta nahi ez, baina ni ez nago horren aurka, alegia, artistak sufritu egin behar du, bizileku baten barruan egon behar du. Mundutik aparte bizi den artista sufritu ez ulertuaren ikuskera horren aurka ez nago. Van Gogh eta horiez ari naiz nolabait. Horiena baita hemen gelditu den eskola, eta zenbait artista boliviarrak artista izaeraren pentsamendu hori segitu dute, eta agian beraiek izango dira ohoratuenak, glorifikatuenak, gaur egun. Baina beren buruaz beste eginez bukatu dute. Horregatik, artista bakartia izatea, ezkutukoa, mozkorra, drogazalea, eta azkenean bere buruaz beste eginez bukatzea, ni ez nago horren aurka, baina hori ez da nire ideala.

PHOTO © TXOMIN TXUEKA

Zein da zure ideala?

Sortuz hiltzea.

Sormena oso sorgina da, nondik datorren, noiz, zenbat, inspirazioa... Zuk noiz sortzen duzu?

Egunero eta une oro da artista sortzeko gai. Sormena momentuko argi izpia da, eta gero sormena errealizatzeko prozesuan sartzen zara. Baina sormena eguneko hogeita lau orduetan dago martxan. Lo egitea atsedena da, baina nik beti harropuztu dut nire burua esanez lotan nagoelarik ere sortzen dudala. Edo sortzen dudala baita kaka egiten ari naizenean ere.

Zer da arte bihurtzea merezi duena?

Momentu jakin honetan galdera hori egitea oso pertinetza da, nire semea arte bihurtu nahian ari naizelako. Nire semea artista bilakaz nahi dut. Eta hori da azken bi urteotan daramadan borroka bat. Hori egitea lortzen baldin badut, nire obra perfektua izango da.

Estiloaz orain. Nola sortzen da eta lortzen da estilo propioa?

Hori uste dut ez dela inoiz existitu eta ez dela inoiz existituko.

Baina bakoitzak estilo itxura bat baduela nabarmena da...

Bai, baina niretzat estilo bat hartzea lerrokatzea da, lauki itxi batean kokatzea. Eta orduan errepikakorria bihurtzen zara.

Artista bat erabat libre da?

Artista batek amesten duen gailur gorena hori da, askatasuna lortzea, eta artistak bezala giza-kiak. Ez dut uste gizakiarentzat aske sentitzea baino sentsazio handiagorik existitzen denik.

Libre sentitzen zara zu?

PHOTO © TXOMIN TXUEKA

Evo Moralesen politika

"Gero eta baikortasun handiagoarekin ikusten dut. Eta dena da hurbiletik ari garelako segitzen gure presidentek duen energia. Lanean aritzen da goizeko bostetatik gaueko hamaikak arte. Beste presidente asko Mercosurreko gailur batera doazenean, han gelditzen dira egunetan, afaltzen dute, beren koktelak dituzte... Evo ez, egin behar duena egin eta berehala itzultzen da. Ez dauka denbora galtzeko denborarik".

Aski libre, nik ere nire kartzela mental handiak ditut barrenean, baina hori gizarte honen baldintzek ematen dizuten hezkuntzatik dator.

Jauzi egingo dugu orain, Bolivian zein egoeratan dago artea?

Diziiplina guztietan bezala aldaketa momentu batean gaude. Trantsizio handia bizi dugu, eta arteari zaila egiten ari zaio kokatzea, bere burua aurkitzea, artea beti izan delako elitista. Eta beti izango da hala gainera. Artea beti osatuko da nagusiki burgesiaren partetik, oligarkiaren partetik, eta ni ausartzen naiz esatera elite horiek juduek eta homosexualek kontrolatzen dituzte-

la. Baina elitista bihurtzen duten kanal horiek ere hausten ari dira orain. Eta beraz, artistak etapa zail eta gogor batetik pasatzen ari gara artetik bizi ahal izateari dagokionez. Boliviako arteak ez baitu lortu oraingoz kanpoko merkatuak irabaztea, oraindik ez da esportatzeko arterik egiten.

Bolivia artisautza handiko herria da, kalean artisauak

sailean daude, espaloian, zerk bereizten du artea artisautzatik?

Agian arte eta artisautzari dagokionez planeta-ko herririk aberatsena gara, herri hau zoragarria da horretan. Ni txunditzen naiz ikustean nola lan egiten duten eskuekin, eta horri artisautza deitzen zaio... Nik uste ekonomikoki herri gara-tua izateko ekarpen handia egin lezakeela esku lanak. Artearen bidez, artisautzaren bidez, musikaren bidez, guztiz autosufiziente izan gaitzen herri bezala, eta ez beti gasetik, petroliotik, edo egurretik nola bizi pentsatzen aritu.

Artetik bizi daiteke herri hau?

Bizi daiteke, hiri hau guztia artetik bizi daiteke. Eta herrialde hau osoa ere bai.

Horretarako kanpoko merkatuak ere irabazi behar. Zu bazara kanpora atera zarenetako bat. Expo Sevillara koka hostozko koadroa eraman zenuen. Nola otu zitzaizun koka hostoekin artea egitea?

Expoa baino lehen, 1981ean, Sao Pauloko lehen bienalean topaketa bat izan genuen: mitoaren eta magiaren lehen bienala. Sao Paulora eraman nuen kokaren ideia eta horregatik gonbidatu ninduten gero Sevillara. Sevillarako indigenen erretratu batzuk egin nituen koka hostoz, baina handik hiru edo lau astera deitu zidaten berriz errestratuzera joan nendin, espainiarrak obra jaten ari zirelako. Obra jaten bai, fisikoki, inu-

zenteak, entzuna zuten bizpahiru koka hosto mastekatu eta hegan egiten duzula, eta hori entzun duenak beti izaten du koadroa jateko kuriositate hori.

Evok zure koka hostozko koadroak oparitzen dizkie beste presidente eta gonbidatu berezi guztiei. Baina munduan koka hostoa zein zikindua dagoen ikusirik nola hartu dituzte zure opariak?

Asturiaseko printzearen kasuan, ez dakit benetan eraman ere egin zuen. Hor nonbait dago ezkutatua Espainiako enbaxadan, oroitzen bainaiz beldurra sentitu zuela, "koka hostoa! Nola eramango dut hau!", Errege familiak trafikante izaterik ez balu bezala. Baina sentsazio horiek dira ni gehien mugiarazten naute-nak, inpaktu hori sor dezaketela jakiteak. Eta Uriberi oparitu genion beste batek ere inpresioa eragin zidan. Che Guevara zen, koka hostoz egina, eta pixka bat ofenditua sentitu omen zen.

Alvaro Uribe, Kolonbiako presidentea?

Bai, ofenditua sentitu omen zen bere aita koka hostoaren aurkako borrokalari handia izateagatik hil zutelako.

PHOTO © TXOMIN TXUEKA

Gaston Ugaldek koka hostoetatik ere ateratzen du artea. Goiko argazkian, Simon de Bolivarren aurpegia ageri da koka hostoz egina, eta Gaston Ugaldereana, koka hostoz estalia.

Eta Fideli eta Hugo Chavez egindako opariak?

Poz handia eman zidaten, ez dakit hau ofizialki esaterik dudana, baina Evok Chavez oparitu zion Bolivarren koadroaren ordainetan, Chavezek bi milioi dolar oparitu zizkion hogeita bost irrati komunitario egin zitzaizkion.

Eta Fidelek ez al zion trukean ezer oparitu?

Fidelek ez zion ezer eman ordainetan, baina asko gustatu zitzaizkion Maiatzaren Bateko plazan ikusi nuelako Evo Fideli koadroa entregatzen, sekulako jendetzaren aurrean.

Zenbat balio du zure koadro batek?

Hori galdetu zidan Evok, eta esan nion ez zutela preziorik, dena zela ongietorria, baina jakiteko koadro batek ezin duela balio izan presidente baten soldatak baino gehiago.

Eta ez zuen balio?

Ez, itsusia litzateke. ■

Jaso astero Argia etxean

Abantaila ugari izateaz gain, Harpidedunen Guneko kide ere izango zara

Urtebeteko harpidetza
2006ko prezioak
127€ Hego Euskal Herrian
155€ Ipar Euskal Herrian

harpidetza eskaera

Izen deiturak: _____

Helbidea: _____ Posta kodea: _____ Herria: _____

Herrialdea: _____ Jaioteguna: _____

N.A./I.F.K.: _____ Tel./Faxa: _____ e-posta: _____

Ordainketa mota: ☐ Bankuz ☐ Talotiez ☐ Transferentziaz KOMUNIKAZIO BIZIAGOA S.A.L-ren kontura (ARGIA): 3035 0036 14 0360048647

Bankuz ordaintzekoek betetzeko soilik

Banku edo aurrezki kutxa: _____

Titularra: _____ N.A./I.F.K.: _____

Titularraren helbidea: _____ Titularraren telefonoa: _____

Entitateak: _____ Sukurtsala: _____ K.D.: _____ Kontu zenbakia: _____

Data: _____ Sinadura: _____

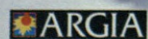
aukeratu zure ongi etorri oparia

☐ "Garriot" komikia

☐ "Lauburua" mahai-jolasa

☐ "Txoriak txori" lamina

☐ %25eko beherapena ikasle bazara*

Bete zure datuak eta bidali helbide honetara: 142 PK. - 20.160 Lasarte-Oria

Argitalpenak

Diskoteka

IKER BARANDIARAN

Rockaren sustraletara bueltatu da talde sinesgarri eta sentikorrena

Doctor Deseok badu zerbait engantxatzen duena. Modei eta nagusitutako joerei muzin egin ez, beraien bidea jarraitu dute beti, desioari, bakardadeari, sexuari, harremanei, eta sentimenduei beti aurpegira begirata abestuz. 80ko hamarkadan gutxi batzuek baino ez zituzten ulertzen, beste inor baino bigunago eta sentikorrak zirelako. Barrenak husteko asmo bakarrarekin bideari ekin zioten eta joan den hamarkadan ohartu gabe arrakastarekin topo egin zuten. Horri engantxatzeko beldur, urtero etenaldiak egiten dituzte. Honako hau taldearen hamargarren lana da, eta elektronikarekin eta esperimentazioekin flirteatu ostean, hastapeneko rockera, sustraletara, bueltatu dira. Bizipen eta sentimenduen azaleratzeak ez du sinesgarritasunik galdu, eta inork gutxi bezala transmititzen jarraitzen dute. **I**

Detrás de los espejos rotos

Doctor Deseo

OIHUKA

Iraupena: 39'44"
14,45 euro

DOCTOR DESEO

«Emozioak musika bidez filtratzen ditugu, musika egitea beharra bihurtu da»

Taldeak 20 urte bete ditu. Hainbeste iraungo zenutela eta hainbeste jendek kasu egingo zizuela uste al zenuten?

Ez. Inoiz ez genuen horretan pentsatu. Gure helburu bakarra gustuko genuena egitea zen, eta beti aurrera egin dugu. Hala ere, egia da atzera begiratzen dudanean harritu egiten naizela. Baina oraindik badugu zer eskaini.

Zein da sekretua, pertseberantzia, zuen erritmo berezia edo ilusioari eustea?

Batez ere, gogoia. Gaur egun musika egitea obsesioa da guretzat. Emozioak musikaren bidez filtratzen ditugu, beharra bihurtu da.

Disko honekin 90eko hamarkadako zuen soinura bueltatu zaretela esango nuke: zuzenagoa, rockeroagoa...

Bai, *Metamorfosis* kaleratu ostean, ez genuen hainbeste landu nahi. Sinpleagoa eta freskoagoa egin nahi genuen, oinarritzko erritmoekin. Rock-and-rolla, texmexa, soula, psikodelia... gure eremura ekarri ditugu. Eta, aspaldiko partez, gitarrei lehentasuna eman diegu. *Bello como la tristeza de mi canción preferida*... Kantu batek tristea izan behar du ederra izateko? Horren bila jotzen al duzu abesti bat entzutean?

Baliteke. Poztasun handiak ez ditut musikaren bidez bideratzen, eta une intimoek bestelako edertasuna dute. Edertasun puruenak malenkonia handia dauka. Gainontzekoen abestiak ez ditut bilatzen, kantuek aur-

Toro, Txanpi, Raul, Francis eta Josi.

kitzen naute. Eta gehien hunkitzen nautenek horren arrastoa dute.

Zer dira arrain abisalak, barruan daramatzagun mamuak?

Bai, inkoszientean daukagun guztia. Aspaldiko beldurrak, ur azalean edo agerian egiten duguna baldintzatzen dutenak.

Zer bilatu behar dugu "ispilu apurtuen" atzean?

Horien atzean edo barruan arakatzeta eta esplora-tzea ezinbestekoa da, nahiz eta askotan mingarria izan. Eroso sentitzen zara euskaraz abesten duzunean?

Bai, nire hizkuntza delako, nahiz eta ez dudan menderatzen. Gainera, euskarak aukera askoz gehiago ematen ditu, ingelesaren pare.

Liburutegia

PILAR IPARRAGIRRE

Aurrekontu kontrola

Aitor Garmendia Lazkanok

ESTE. DEUSTUKO UNIBERTSITATEA. DONOSTIA

242 or. / 15 euro

Enpresetako aurrekontua hizpide

Ekonomia globalizatu, aldakor eta lehiakorreko giroan bizirik iraun nahi duen antolakundeak ezin izango omen du iraun aurrekontua eta aurrekontu kontrola enpresa jardueraren elementu argitzaile eta are bultzatzaile gisa erabili gabe, eta egunetik egunera naturalki landu gabe. Eta, hain zuzen ere, horiek dira Aitor Garmendia Lazkanok, egun Deustuko Unibertsitateak Donostian duen campuseko Ekonomia eta Enpresa Zientzien Fakultatean Finantzako eta Kontabilitateko sailean irakasle denak, *Aurrekontu kontrola* liburuan, kasu praktikoz eta aurkezpen numerikoz zein grafikoz, lantzen dituen gaiak:

hau da, urteko aurrekontua, aurrekontu operatiboak eta kapitalekoak, aurreikusitako finantza agiriak eta aurrekontu kontrola. ■

Cooperativas, globalización y deslocalización

Batzuen artean

MONDRAGON UNIBERTSITATEA, LKS

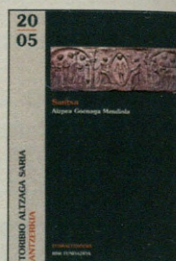
270 orrialde
12 euro

Kooperatibek globalizazioaren munduan izan duten bilakaera

Globalizazioa nagusitzen ari den garai honetan, makina bat enpresek erabaki dute beren produkzio plantak edota ordurarte herrialde zehatz batean martxan zeuzkatenak beste leku batera eramatea kostuak urriagotzeko. MCCko kooperatiba industrialek ere bide hori jarraitu dute, eta ia 60 produkzio planta dauzkate munduan. Nolako bilakaera izan ote dute? Horixe da Iñazio Irizarren koordinaziopean osatu duten *Cooperativas, globalización y deslocalización* liburuan hamabi ikuspegitatik aztertzen den gaia: lekuz aldatzearen eboluzioa eta etorkizunerako aurreikusitako bilakaera, eta Mexikon, Brasilen, Italian, Polonian, Txekian, Turkian, Indian, Txinan, Marokon.... izandako esperientzia. ■

Toribio Alzaga sariaren irabazlea

Aizpea Goenaga Mendiola idatzitako *Santxa* antzerki lanak eskuratu zuen, azkenekoz, Euskaltzaindiak eta BBK Fundazioak urtero antolatu ohi duten Toribio Alzaga saria. Iruñea eta Monjardineko artzapezpiku izandako Santxa Kondearen bilakaera azaltzen da bertan. Nafarroako elizaren aberastasuna eta botere guztia bere kontrolpean gorde nahirik izendatu zuen Santxa artzapezpiku Sancho Ramirez erregeak, Ermengol III.aren emazte eta bi seme-alaben ama izan arren. Handik urte gutxi batzuetara, baina, Aita Santuaren presioei jaramon eginez artzapezpiku kargutik kendu egin zuen erregeak Santxa. Emakumeari ez zitzaion erabaki hori ondo iruditut, eta Erromara joan zen, Aita Santuarekin hitz egitera. Bizio guztiak inolako lotsarik gabe erakusten zituen Eliza aurkitu zuen Santxak Erroman, ordea. ■

Santxa

Aizpea Goenaga Mendiola

EUSKALTZAINDIA, BBK FUNDAZIOA

70 orrialde
4 euro

Idazle berrien sorlanak

Idazle Eskolak plazaratzen duen *Luma berrien eleak* aldizkariaren azken zenbakian Anjel Lertxundi eskaini diote tarterik nagusiena: Juan Mari Apaolazak idazlearekin izandako elkarriketaz gain, oriotarraren *Zorion perfektua*, Otto Pette, *Azkenaz beste*, Mentura dugun artean; Italia, *bizjitzaz hizpide* eta *Hamaseigarrenean*, *aidanez* lanei hainbatek egindako iruzkinak jaso dituzte. Baina bada gehiago aldizkarian. Adibidez, Miren Agur Meabek idatzitako *Idazle gurakoaren eskuliburu txikia*, Juan Luis Mugertzaren *Orduko Vietnameko guda: Gaurkoa*, Borja Etxaberen *Galduta*, Maider Ziaurizen *Zuriz*, Ion Olanoren *Plater gris sakona*, Lupe Lekuonaren *Udako oporrak*, Juan Mari Zunzunegiren *Ipuin laburrak*, Araitza Garaitaren *Betaurreko beltzak*, Naroa Ogandoren *Auzo trenean (beruna eta airea)* eta Miren Deskar-garen *Andoni*, besteak beste. ■

Luma berrien eleak

Batzuen artean

IDAZLE ESKOLA

62 orrialde
3 euro

Hainbat amaiera izan ditzaketen ipuinak

Hamar urtetik aurrerako haurrentzat idatzituen Gianni Rodari (1920) *Fantasia jolasak*. Idazle, kazetari eta pedagogo zen, eta hezkuntza berritzearen alde berebiziko lana egin zuen. Imajinazioa lantzeko ariketa praktikoak dira bereak. Bi hitzekin osa daitezkeen ipuinak, bukaera bat, bestea, eta are hirugarrena, edota hungarrena izan dezaketenak. Adibidez, zer egingo du zapatilak ematen hasten zaion arbolarekin haren jabeak? Edota sudur bat egunero ibiltzeko eta beste bat jai egunetarako dauzkan morroiak? Arazoak ditu azken gizon honek: izan ere, behar baino gehixeago

edaten duenean, bi sudurrak ipintzen ditu, eta gero, ez du jakiten zein zintzatu! ■

Fantasia jolasak

Gianni Rodari

IBAIZABAL
120 orrialde
9,40 euro

Sukaldaritzza liburua, Etiopiako Jangela Solidarioa gogoan

Andoni Luis Aduriz sukaldari gaztea da. Baina are gazteagoak dira *TxikiChef* osatzeko aurkitu dituen laguntzaileak. Saltsa artean ikusi nahi zituen neska-mutiko horiek. Eta erosketak behar bezala egiten irakatsi. Gero, denen artean, hamaika errezeta gozo prestatu ahal izateko: arrozak, ogi-tartekoak, entsaladak, frijituak, patata tortilla, pastak, laranja koloreko zopa, izokin pateak, arkumea, arroz-nesa... eta hainbat freskagarri. Guztia Wukron, Etiopian, gosearen aurka borrokatzen den Jangela Solidarioa gogoan. ■

TxikiChef

Andoni Luis Aduriz

HARIADNA

160 or. / 26,60 euro

EKAIN MARTINEZ LIZARDUIKOA

«Bere historia ezagutzen ez duen herriak ez du bere oraina ulertzen»

Zer dela eta idatzituz duzue liburua?

Askotan badirudi gustuz arrotzak zaizkigun gertakariak direla 1936ko Gerrak eragin zituenak. Egia, ordea, bestelakoa da. Orduan gertatu zena gure historia hurbileko gertakariak dira; gure aiton-amonek jasan behar izan zuten historiaren pasarte gogor-gogorra. Beraz, gertakari horiek berriro gogora ekarri eta guregana ditzagun egin dago material hau. Gure aiton-amonek halabeharrez bizi behar izan zutena berriz ere gerta ez dadin.

36ko Gerraz asko idatzituz da. Zertan bereizten da zuena?

Argi utzi nahi izan dugu honako hau: Gertakari historikoetan orokorrean, eta 36ko Gerran zehazki, batzuek historia egiteko eta gogoratzeak aukera izan dutela eta dutela, eta beste batzuek horretarako aukerarik ez dutela izan eta izan gabe jarraitzen dute, neurri handi batean. Azken horiek Gerra galdu zutenak dira. Une gogor horietan bizi zituzten esperientziak, defendatu zituzten ideiak eta balioak, jasan zituzten senideen fusilatzeak, erbeste-ratzeak eta zigorrak, horiek guztiak zokorarazi behar izan zituzten denbora luzean. Are gehiago, gertaera horiei askotan uko egin behar izan zieten eta, beldurra edo lotsa zirela medio, horien berri ez zieten seme-alabei behar bezala eman.

Bere historia ezagutzen ez duen herria historia hori errepikatzen kondematurik ote dago?

Guk nahiago dugu memoria historikoa zer den beste modu honetan planteatu: bere historia ezagutzen ez duen herriak ez du bere oraina ulertzen, eta, beraz, ez du bere oraina menderatzen. Eta beste batzuek gogoratzen dute haren historia.

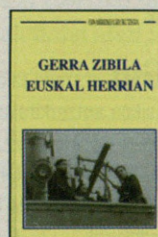

egileari galdezka

36ko Gerra, hirurogeita hamar urte geroago

Memoria historikoa errebindikatu dute Nekane Osak eta

Ekain Martínez Lizardukoia *Gerra Zibila Euskal Herrian* liburuan. Egileek jakin badakitelako 1936. urtean gertatu zena berriro gerta ez dadin ezkutu-tuan dagoen guztia airatzea ezinbestekoa dela. Memoriak duen garrantziaz irakurlea jabe dadin, aurreneko kapitulua eskaini diote gaiari. Ondoren, zabal jorratu dute Gerra: 36ko Gerraren nondik norakoak, Bigarren Errepublika eta Gerra Zibila Euskal Herrian, Nazioarteko egoera, Konspirazioa eta matxinatzea, Gerra Gipuzkoan, Araban, Bizkaian eta Nafarroan, Autonomia Estatutua, Eusko Jaurlaritza, Euskal Armada osatzen zuten batailoak, Euskadiko Gerrako Itsas Armada, Nazioarteko brigadak, Gernikako bonbardaketa, Santoñako Ituna, Gerraren ondorioak, kartzela eta kontzentrazio espa-

Gerra Zibila
Euskal Herrian

Ekain Mtz.
Lizardukoia,
Nekane Osa

GAIAK

156 orrialde

rruak, frontean hildakoak, fusilatetakoak, konfiskatzeak, purgak, emakumeen bortxaketak, gerrak hautsi zuena, emakumea eta gerra, erbesteratzea, Gerra Zibila eta haurrak, propaganda eta prentsa gerran, abesti anarkistak, errepublikanoak, sozialistak, komunistak, abertzaleak eta Bando Nazionalak... Halaber, Gerra Zibilean, alde batean zein bestean, nabarmendu ziren hainbaten biografiak jaso dituzte. ■

Ezpalak

KATIXA GARATE

Fito Rodriguez ek Kasandra leihoan

saioa plazaratuko du Txalaparta argitaletxearen eskutik. Joseba Jaka bekari esker osatu du lana egileak. Kasandra eta lhardets pertsonaien elkarriketak dira obraren ardatz. Ezinegona eta asperdura uxatzeko elkarri filmak kontatuko dizkiote eta bizitzaren gakoak hitz egingo dute: zoriontasuna, askatasuna, heriotza...

ALBERTO ELORRIAGA

Pantxoa eta Peio k lan berria

plazaratu dute: *Lurra eta maitasuna* (Elkar). Gizatasunaz kargaturiko hamabi kantu grabatu dituzte: mendi zein basoko abestiak, bakeari buruzkoak...

Glu Glu antzerki taldeak Txanogorritxo

ipuin klasikoa antzerkirako moldatu du. Galder Pérezek egokitu eta zuzendutako lana khaurrak ditu jomuga. Libe Aranburu, Ane Zabala, Aiora Sedano eta Ugaitz Alegria dira obrako jokalariek.

Jesús Mari Lazkano k omenaldia

egin die Frank Lloyd Wright eta Ludwig Mies van der Rohe arkitektoei Bilboko Windsor Kulturgintza galerian jarritako erakusketan. Izan ere, haien Ur-jauziko Etxean eta Farnsworth eraikinean oinarritutako mihiseak egin ditu Lazkanok. Azaroaren 10a arte ikusi ahal izango dira.

Bizkaiko Bertsolari Txapelketa hastear

URRIAREN 8AN abiatuko da Bizkaiko Bertsolari Txapelketa. Bost kanporaketa jokatu dira, hiru finalurreko ondoren eta finala abenduaren 16an izango da Bilboko Euskalduna jauregian. Berrikuntzak izango dira aurtengo Txapelketan. Bertsolari, gai-jartzaile eta epaile gazteek hartuko dute lekukoa. Unai Iturriagak eta Igor Elortzak ez dute aurtengoan parte hartuko, bertsolari gazteagoei leku egiteko. Bestalde, saio osagarriak izango ditu Txapelketak. Bizkaiko unibertsitatean bertso-saioak izango dira eta ikastaroak antolatuko dituzte euskaltegiak ikasleentzat.

Dantzaz gozatzeko aldia

PUNTA-PUNTAN dabiltzan dantza garaikideko nazioarteko taldeak izango dira Bilboko *Dantzaldia* jaialdian, zazpigarren urtez. Urriaren 7tik abenduaren 13a arte izango dira dantza emanaldiak. Aurtengoan Euskalduna jauregitik kanpo ere izango dira saioak, Euskaldunaren kanpo-ko aldean eta Guggenheim museoko auditorioan esaterako. Besteak

Juan Miguel Gutierrez zinema

zuzendariak Garari esanak: «Oso modan daudela esaten den arren, dokumentalek benetan zaila dute aurrera egitea. Gehienez, ehunetik bat iristen da zinema areto komertzialetara. Eta hori, gai ikusgarriren bat ukitzen badute. (...) Telebistek ere ez dute egile-dokumentalez ezer jakin nahi (...) Kate pribatuen aldetik jarrera hori ulertzen dut, azken finean dirua irabaztea baita euren xedea; baina ez publikoen aldetik».

Andu Lertxundiren hitzok jaso

zituen Luma berrien eleak aldizkariak: «Nobelagile baten arriskurik eta erronkarik handiena sinesgarritasunarena da. Baina ez istorioaren sinesgarritasuna, baizik eta

hizkuntzarena edo sentimenduen agerpenarena. Gauza batetaz idazteko ez dago aurretik hura bera bizitu beharrik, baina informatu egin behar da ongi».

Felix Linares Euskoneus &

Median: «Zinema-jaialdiak interesgarriak iruditzen zaizkit, baina garai jakin batera mugatutako ospakizunak direla onartu behar da. Ez dute aparteko interesik zinemako filmak hedatzeari dagokionez. Izan ere, batzuetan jendea oso pozik joaten da Txetxeniako film bat ikustera asteazken bateko eguerdiko 12:00etan. Atsegin handiz egiten dute hori Zinemaldian daudela, eta "Zoragarria benetan!" esaten dute, baina gero urte osoan ez dira zinemara joaten».

E I B A R

Urriak 13tik 22ra arte, Unzaga Plazan

- Euskal eta erdal nobedadeak
- Euskal musika
- %10eko beherapena

Bizi irakurriz!

EUSKADIKO LIBURU GANBARA

ANDONI CANELLADA / ARGAZKI PIRESS

Luis Goia zinema produktorea hil da

Ekoitzi zuen azken filma (Pablo Maloren *La sombra de nadie*) pantailetara iritsi aurretik zendu zen joan den astean Luis Goia, bihotzekoak jota. Euskal zinemaren bultzatzaile nagusienetakoa zen lezoarra. *Euskaldunon Egunkariaren* sòrtzaileetako bat zen eta 2003an egunkaria itxi zutenean, Guardia Zibilak atxilotu zuen. Duela 25 urte hasi zen zinemagintzan, "istri-puz", berak zioen bezala, Juanba Berasategi eta Koldo Izagirrek *Ekialdeko izarra* film laburrerako makina bat konpondu zuenean. Ordutik lan handia egindakoa da zinema ekoizten: *Kalabaza tripontzia*, *Ke arteko egunak*, *Off-eko maitasuna*, *Frío sol de invierno*...

beste, Frantziako Retouramont, Suitzako Linga eta Kanadako BJM_Danse konpainiek eskainiko dituzte saioak. Bideo-dantza proiektzioak eta dantzari profesionalentzako ikastaroak ere izango dira.

Antzerkia heldu da Santurtzira

ABIAN DA Santurtziko Nazioarteko Antzerki XXVII. Jaialdia. Azaroaren 17a arte hamalau antzezlan ikusi ahal izango dira. Madrilgo Réplica antzerki taldeak *Alguien voló sobre el nido del cuco* antzeztuko du, Koreako Ye Gam taldeak arte martzialen antzerkia eskainiko du Jump lanean, Txalo taldeak *Arte* eskainiko du... Urriaren 12tik 15era umoreari eskainitako zikloa izango da kalean propio jarritako karpan. Sevillako Malaje solo eta Kataluniako Solo Manolo konpainiek parte hartuko dute bertan, besteak beste.

Argazkigintzaren historia ikasgai Photomuseumen

Zarauzko Photomuseum argazki museoak *Ate irekia* izeneko argazkigintzaren historiari buruzko ikastaroa antolatu du. Argazkigintzaren garapena eta hainbat autoreren lanak aztertuko dituzte bertan. Urriaren 7tik azaroaren 11 bitarte, ostegunero izango dira saioak goizez. Euskaraz izango dira guztiak.

Performance jaialdia BAMen

Rencontres improbables performance jaialdia antolatu du Baiona, Angelu eta Miarritzen Lezards qui bougent konpainiak. Urriaren 20a bitarte, Frantziako, Kanadako, Suitzako, Danimarkako, AEBetako, Greziako eta Euskal Herriko taldeen performanceak ikusi ahal izango dira.

Artium, onenen artean teknologia berriak erabiltzen

Dos Doce kultur aldizkari digitalak egindako azterketaren arabera, Gasteizko Artium museoa zerrendako bigarrenen da komunikazio eta promoziorako teknologia berriak erabiltzen, Tàpies fundazioaren atzetik. Besteak beste, Blogartium bloga eta museoaren webguneko loturak nabarmendu dituzte azterketan.

Hotela-Jatetxea

36 logela
Ezkontzak, bataioak, ...

Gurutze Berri

Gurutze Berri Etxea - Bizardia plaza, 7- 20180 OIARTZUN
Tel. 943 49 06 25 / 943 49 10 37 Faxa: 943 94 37 23 www.gurutzeberri.com

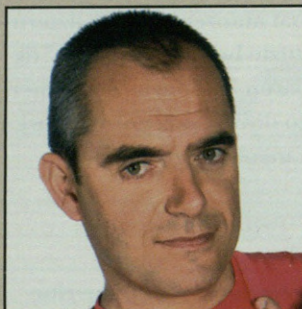
MATTEO JATETXEA

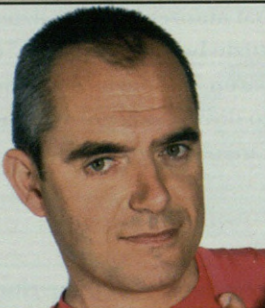
Ugaldetxo auzoa, 11
20180 Oiartzun
Tel. / Faxe: 943 49 11 94
e-posta: restaurantematteo@telefonica.net
web orria: www.restaurantematteo.com

Denbora-pasak

LUMA

Hitz gezidunak

	Animalia adarduna	▼		Hazierak	▼		Zentzumen bat	▼		Joan den urtea	▼		Suari dariona
	Oso zaharrak			Akuria			Iparre-tarrak			Itsaski mota			
	➤			▼			▼			▼			▼
	* DEITURA	➤											
	Gaitz mota												
Gezi jaurtigailu	▼	53	➤ ▼				Bizkaiko herria	➤				Bokala	➤
Nafarroa Beherea		* IZENA					Merkatua					Pl., fruitu mota	
➤		▼					▼					▼	Jarraibidea, legea
Utzi	➤				Argizagia	➤							▼
Erretoki					Bokala								
➤				Ala	➤ ▼				Suitzako ibaia	➤			
				Bokala					Bokala				
Ohorezko hitz ematea	➤		▼		VI. hila	➤		▼					
Landare arantzatsua					A birritan								
➤				Talde terrorista	➤ ▼				Nauka	➤			
				Bokala					Potasioa				
Lurraren kolorekoak	➤		▼				Gorotza	➤ ▼					

Hitz gurutzatuak

EZKER ESKUIN

1.- Lasaitzeko era, lasaialdi. 2.- Zoroak. Norekin atzizkia. 3.- Zegoen. Hitzez adierazi, aipatu. 4.- Lehenengo bokala. Interjekzioa. Alkoholen bukaera. 5.- Mirespena. Metalezko soka. 6.- Ez eme. Norbait. Potasioaren ikur kimikoa. 7.- Garaia, aldia. Aita erlijioso. 8.- Guztiz larritu. Bost bider bi. 9.- Zingira multzo.

GOITIK BEHERA

1.- Lehoien harrobia. Biziaren erdian. 2.- Areago. Nafarroako baso handia. 3.- Detektagailu mota. Edari alkoholadun. 4.- Bokal errepikatua. Trebe, abil. Kontsonantea. 5.- Gizon izena. Gura, apeta. 6.- Boroaren ikur kimikoa. Idor, lehor. Argonaren ikurra. 7.- Helduak euskalduntzeko erakundea. Gipuzkoako herria. 8.- Esaten dut. Ingelesezt, gaizto. 9.- Noren atzizkia. Lekale.

	1	2	3	4	5	6	7	8	9
1									
2									
3									
4									
5									
6									
7									
8									
9									

Sudokua

9x9-ko laukian hutsik dauden gelaxkak bete behar dituzu 1etik 9ra bitarteko zenbakiak idatziz eta kontuan izanik zenbaki bakar bat ere ezin duzula errepikatu errenkada eta zutabe berean, ezta dagokion 3x3-ko laukian ere.

9	5							
	1			3	6	9		
			8					
	7	8			5			
		3		6		2		
			7			4	3	
					9			
		4	6	1			9	
							1	3

Bost bider bost

Ezker eskuin eta goitik behera, zenbaki bakoitzean hitz bera aterako zaizu.

	1	2	3	4	5
1					
2					
3					
4					
5					

1. Argitasunik gabea.
2. Harri txintzar.
3. Askok, oparo.
4. Emakume izena.
5., pixkana-pixkana.

Kike Amonarrizen umorea

ARGIA n gertatua

ARGIAko lankide batek Zinemaldira deitu zuen informazio bila. Idazkariak euskaraz erantzun zion eta nondik deitzen zuen gal-detu:

– ARGIA aldizkaritik.

Eta berak builaka lankideei:

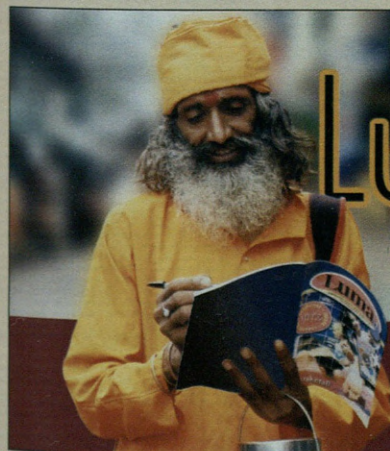
– ¡Oye! ¡Que llaman de la revista *Aldizkari*!

Soluzioak

I	D	I	R	A	V	A	I	R	G	I	N	Z
R	A	V	A	R	H	A	M	A	R	O	T	I
A	B	A	V	A	R	O	A	R	A	R	O	A
K	R	O	R	I	N	O	R	A	R	I	N	A
E	T	A	K	A	R	I	R	A	M	I	R	A
L	O	E	R	A	V	I	R	E	A	A	I	R
N	A	N	S	E	N	E	N	Z	E	N	E	N
I	N	K	I	N	E	R	O	A	K	R	O	A
E	D	I	B	I	A	S	A	L	A	S	A	L

Bost bider
bost
1. Iluna. 2. Legar. 3.
Ugar. 4. Narra.
5. Arnan.

A	V	A	R	R	E	A	K	A	K	A	K	A
O	T	E	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A
Z	I	N	A	E	K	A	I	N	A	A	A	A
L	A	B	E	E	D	O	A	A	A	A	A	A
L	A	G	A	I	Z	A	R	R	A	A	A	A
B	A	X	E	N	A	B	A	R	A	A	A	A
B	A	L	I	I	I	E	A	A	A	A	A	A
E	U	Z	K	I	T	Z	E	E	U	Z	K	I
A	R	K	A	I	K	O	A	K	A	I	K	O
O	H	A	U	A	I	A	A	A	A	A	A	A

Lumanonahi

HARPIDETZAK
 © 943 37 15 45 - www.argia.com/luma - luma@argia.com

Luma + *lumatxo*
 denbora-pasa eta hitz jokoen hilarretikarria harriztako gehigarria

Ihesi

Euskal Herria ezagutuz

TESTUA ETA ARGAZKIAK:
ZIHARA ENBEITA

Gorbeialdea (Bizkaia)

Mari eta Mikelatsen etxera bisita

Naturak, historiak, ondareak eta mitologiak bat egiten dute Gorbeialdean. Arantzazu, Areatza, Artea, Dima, Orozko, Otxandio, Ubide, Zeanuri eta Zeberio. Hainbat herri, hainbat ondare.

Oinezkoentzako zein txirrindularientzako ere ibilbide ugari. Iraupen luze zein laburrekoak.

Eta denak ondo seinalatzatuak.

Saldropoko hezegunea.

Gorbeialdeko inguru naturala Arratia eta Nerbioi eskualdeek osatzen dute. Ezaugarri ezberdinak dituzten inguruak izan arren, biak ala biak Gorbeialdeko eta Urkiolako parke naturalen eremuetan kokatzen dira. Bertan dago Bizkaiko gailurrik altuena ere: Gorbeia (1.481m).

Parke naturalaren barruan, naturaz gozatzeko ibilaldi ugari egin daitezke. Arrabako kargalekura, Atxulaurren Begira, Barazargo basoetara edota Saldropoko hezegunera, besteak beste. Baina parkeak at ere badago zer ikusia eta hainbat eratako ibilaldiak egiteko aukera dago. Errotak, elizak, zubiak, karo-biak, izoztegiak, dorretxeak, baserriak... ikusiko ditugu bidean. Atsedena hartzeko lekuri ere ez da falta, inguruetan picnic gune anitz aurkituko baititugu. Azpiegitura aldetik ondo hornituak denak ere.

Gorbeialdeko gurutzeak

Gorbeialdea ezaguna da mendizaleen artean. Ikur bihurtu da dagoeneko Gorbeialdeko gurutzea, 18 metroko burdinazko gurutze erraldoia. Gorbeia gainean ipini duten hirugarren gurutzea dugu berau eta Leon XIII.a Aita Santuaren gomendioaren ondorioz jarri zuten. Izan ere, mende berriaren etorrera ospatzeko, mendi tontor garaianetan gurutzeak ipini zituzten garai hartan. Eta Gorbeia, Bizkaiko mendirik garaiena izateaz gain, Arabakoa ere bada, bien arteko mugan kokatzen baita. Garai batean, Gernikako Batzar Nagusietara-

ko deia Gorbeialdeko tontorretik luza-
tzen zuten.

Aginaldeko hagina

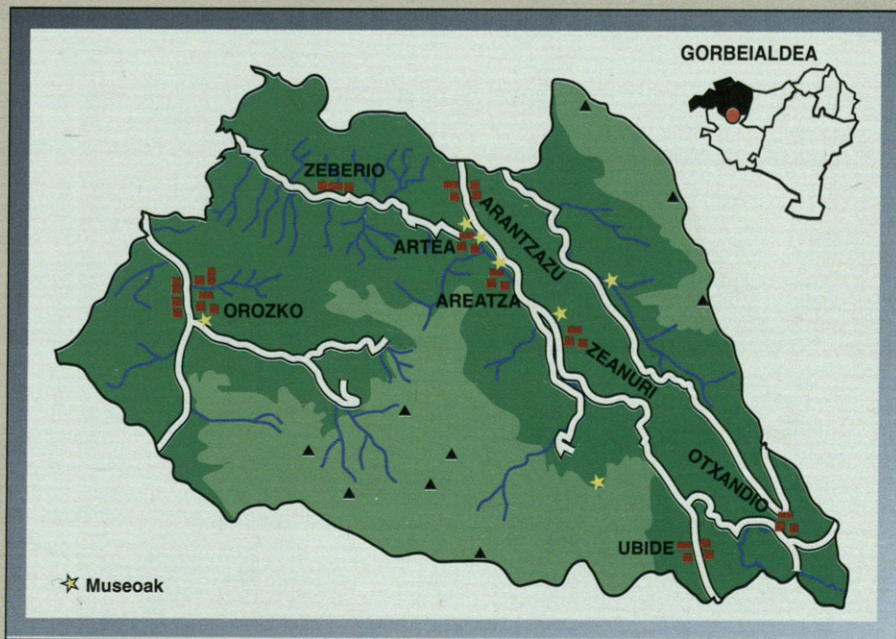
Mendi tontorrek, zelaia eta basoak. Zuhaitzak ere badira Gorbeialdeko ezaugarri. Zuhaitz horietatik %65 hosto erorkorrek osatzen dute. Zenbait zuhaitzen tamainak eta edertasunak paregabe egiten ditu. Aginaldeko hagina da horren adibide. Leku pribilegiatuan kokatua dago gainera. Garai batean, baleztak egiteko erabiltzen zuten haginaren egurra eta fruituen pozoiarekin igurzten zituzten geziak. Zorionez, inguruan jende gutxi bizi da eta abeltzaintzak basogintzak baino indar handiagoa izan du. Abeltzainak bakarrik ez, olagizonak, ikazkinak eta artzainak ere izan dira Gorbeialdeko biztanleak. Gaur egun ere Gorbeialdeko paisaiaren

parte dira artzainak eta zelaia borbordaz edo txabolaz josita daude. Udan eta udazkenean bordetan bizi eta bertan jarduten duten abeltzainak daude oraindik, gazta euren arbasoen moduan egiten dutenak. Hala ere, ez da garai batean bezala; orain askoz gutxiago dira.

Industria jarduerarik ez da izan parke naturalaren eremuetan, baina Saldropoko hezegunetan, adibidez, zohikatza ustiatzen zuten. Garai bateko zohikaztegia berreskuratzeko ahaleginetan dabilta gaur egun, batez ere helburu didaktikoarekin.

Fauna ugaria

Landareez gain, fauna ere garrantzitsua da Gorbeialdean. Gorbeialdeko parke naturalean, esaterako, hainbat animalia mota biltzen dira, horietako batzuk Euskal Herrian desagertu-

20, 30, 35, 40... eta
50 urtera arteko hipotekak.
Tasazio-balioaren
%100eraino
eta abalik gabe.

zeure erara
bbk
hipotekak

**etxetik botako
zaituzte**

Museoak

✓ **EUSKAL NAZIONALISMOAREN MUSEOA (ARTEA):** Hainbat agiri eta material bildu dituzte bertan.

✓ **EKO MUSEOA (ARTEA):** Nekazal inguruekin eta naturarekin lotutako museoa. Eraikina bera XVI. mendeko baserrien isla dugu. Barruan, etxeko zereginetarako erabili izan diren altzari zein tresnak aurkituko ditugu. Lortegia ere lanabesen museo da.

✓ **GORBEIA PARKE NATURELEKO INTERPRETAZIO ZENTROA (AREATZA):** Areatzako plazan dago Gorbeia Parke Natureleko Interpretazio Zentroa. Parkearekin lotutako taula interaktiboak eta beste-lako materiala dago.

✓ **OROZKOKO MUSEOA:** Orozko haraneko garai bateko bizimoduaren berri ematen duen museoa. Informazio turistikoa ere eskaintzen du.

✓ **EUSKAL BUZTINGINTZA TRADIZIONALAREN MUSEOA (LEGUTIO):** Antzinako euskal buztintzako piezen erakusketa eta XVIII. mendeko labea, monumentu historiko izendatua.

✓ **TOKI ALAI INTERPRETAZIO ZENTROA (ABADIÑO):** Urkiolako Parke Naturalari eta parkea zaintzeko egiten diren lanei buruzko zentroa.

✓ **OLABARRIKO ERROTA (ZEANURI):** Errota berritua. Antzinako errotarien jarduera eta hauek erabiltzen zituzten lanabesak erakustea du xede.

✓ **ZAMAKOLAKO ERROTA (DIMA):** Baltzola-ko haitzuloetatik oso hurbil. Zamakolako errotan errotarien lanbide zaharra ezagutzeko aukera du bisitariak.

Gorbeia Parke Natureleko Interpretazio Zentroa

tzeko zorian daudenak: Urtxakurrak, Pirinioko ur-satorrak, buztanikara horiak, ur-zozoak edota oreinak. Azken hauek dira ugarienak eta udazkenean euren artean borrokan ikus ditzakegu. Bertoko hainbat arrazaren erakustoki ere bada Gorbeialdea: hala nola, artzain txakurrak (Gorbeia-koak), betizuak, terrenak, ahuntz azpi gorriak, erbi txakurrak eta euskal olioak.

Mitologiaren iturri

Azken finean, naturak hainbat altxor utzi du inguru hauetan. Dimako Baltzolan, esaterako. Ezagunak dira bertako Jentilzubia eta kobazuloa, eta baita lur azpiko errekek, estalaktitak eta estalagmitak ere. Artzainek, arkeologoez, espele-

Ezkerretik eskuinera: Arteako San Migel eliza; Zeanuri herria, baserrien museo; eta Atxulaurren begia.

Dima Rockmaster 06

BIGARRENEZ antolatuko dute Diman Nazioarteko Eskalada Lehiaketa. Munduko espezialistarik onenetakoak elkartuko dira bertan urriaren 12tik 14ra bitartean. Ez da kasualitatea Diman era horretako eskalada lehiaketa antolatzeari. Izan ere, Baltzola ezaguna da eskalatzaileen artean eta asko dira asteburuetan bertara osterara egiten dutenak. Baltzolako kobazuloan, hain zuzen ere, neurtuko dira nazioarteko eskalatzaileak. Bestetik, Dimako frontoian *boulder* lehiaketa antolatu dute. Umeentzako eskalada ikastaroa eta material azoka ere egingo dituzte.

ologoez eta eskalatzaileek bat egin ohi dute bertan. Are gehiago, batzuen arabera, Mikelats, Anbotoko Damaren semea, bertan bizi omen zen. Izan ere, euskal mitologiaren kabi dira Urkiola eta Gorbeia inguruak. Jentilek, sorginek eta laminek eragin handia izan zuten inguruko jendearengan.

Orozkoko Itxinako biotopoan ere badira kobazuloak eta Superlegor da horietan ezagunena. Mariren bizilekuetako bat ei zen. Euskal Herriko leku gutxitan egongo da hemen adina ezkutaleku. Kareharrria da nagusi Itxinan eta urak karst egitura ikusgarriak sortu ditu bertan. Atxulaurren begia dugu horren

lekuko. Bestelakoa da Saldropoko hezeguneko paisaia edota Arrabako landetakoa, baina horiek bezain aberatsa dugu hau, bai landaredi aldetik eta baita fauna aldetik ere.

Naturak emandakoa asko bada ere, ez da Gorbeialdeko ondare bakarra. Hala, Erdi Arotik gaur egunera arteko eraikin interesgarri ugari batzen dira bertan eta hainbat estilo uztartzen dituen arkitektura multzo inportantea osatzen dute. Bizkaiko garrantzitsuenetakoa, ezbairi gabe. Aipatzekoak dira baserrien museo bihurtu dituzten Zeanuri eta Orozko, eta Areatzako eta Otxandioko hiri historikoak. Eusko Jaurlaritzak monumentu multzo izendatu ditu biak. ■

Bizkaia

EUSKADI
atsegin handiz
con mucho gusto

GORBEIALDEA

pelikulazko paisaiak paisajes de película

www.gorbeialdea.com

Makina bat kontu

JOXERRA AIZPURUA

ZIENTZIA

Txorien kantuen zergatia jakin nahian

GIZAKION kasuan, hizkuntza ez da senarekin lotzen, ikaskuntzarekin baizik. Txorien kasuan aldiz, orain arte kantua senarekin lotu izan da. AEBetako Duke unibertsitateko Erich Jarvis-ek zuzendutako ikerlari taldeak, ordea, txorien kantua ikaskuntzaren ondorio dela frogatu nahi du.

Horretarako, Zebra txirriskila (*Taeniopygia guttata*) izeneko txoria erabili dute laborategian eta kantuari lotutako hogeita hamar bat gene aurkitu dituzte. Hauek aurkitu ahal izateko, 4.000 gene inguru arakatu dituzte ADN adierazle baten bidez eta kantatzeko unean hogeita hamaika genetari jardueraz hazi eta beste bitan gutxitu egiten dela ikusi dute. Gene horien zeregina oso desberdina

da; batzuek proteinak garraiatzen dituzte, beste batzuek komunikazio lanak burutzen dituzte, eta abar.

Dena den, ikertzaileen ustez, orain arte topatutako geneak kantatzeko parte har-

Zebra txirriskila txoriarekin egin dituzte frogak.

Osasuna

JABIER AGIRRE

Minbizia detektatzeko programa emakume gehiagorentzat

OSAKIDETZAK 50.000 emakume gehiagori zabalduko die bularreko minbizia garaiz detektatzeko martxan jarritako programa. Orain arte 50 urtetik 64 urtera bitarteko emakumeei bideratua zegoen aipatu programa hori, baina aurreko adituek 69 urterainoko emakumeak aztertzea erabaki dute.

Programa hori 1995. urtean abiatu zen aurrenekoak, Araban, modu esperimentalean, eta izan zituen emaitza onak ikusirik, EAE osora hedatu zen bi urte geroago. Programa horretan aldizkako berrikuspenak eta proba diagnostiko programatuak egiten zaizkie emakumei; 50-64 urte bitartekoei orain arte eta aurreko hasita 69 urterainokoei. Horrela, 51.324 emakume gehiago izango dira: lehen 205.293 ziren eta orain 256.617.

Programaren helburuak bularreko minbizia goiz detektatzea, eta beraz, tratamendua hasierako faseetan ezartzea dira. Izan ere, gaur egun gaitza senda daiteke, betiere garaiz diagnostikatu eta tratamendua azkar hasiz gero. Emakumeen adina zabaltzearekin arrisku taldea zehaztu eta babestu nahi da, 65 urte baino gehiago dituzten emakumeek izaten baitute bularreko minbizien %30. Halaber, frogatua geratu da programa eraginkorra dela baita 65 urtetik 69ra bitarteko emakumeetan ere.

Adituen gomendioei jarraiki, Osakidetza zuzendari-tzak hainbat ekimen legal abiatu zituen programa 69 urte arteko emakumeetara ere zabaltzeko, eta ekimena 2006ko apirilean onartu zuten. Geroztik, giza baliabideak eta baliabide materialak esleitu dira, eskarian gertatuko den gorakadari erantzun ahal izateko: mamografo berri bat, hiru errebelatzaile, hiru ekografo eta hiru negatoskopia eskuratu dira, eta 15 profesional berri sartuko dira lantaldean (erradiologoak, irudi-teknikariak eta administrazioari), programa behar bezala kudeatzeko.

landareak

JAKOBA ERREKONDO

mandio@zerain.com

Arte iduria

Su-egurretarako erabili ohi da artea.

tzen dutenen zati txiki bat baino ez dira. Hala, Genomikarekin zerikusia duten tresnak erabiliz, ikerketaren hurrengo helburua topatutako hogeita hamahiru geneen eragina zehaztea izango da. ■

INGURUMENA

Hego eta Ipar Euskal Herriko ezberdintasun ekologikoak

EUSKAL HERRIA osatzen duten lurraldeetan lege desberdinak eta itxuraz kontrajarriak aplikatzen dira antzeko jardueretarako. Oraingoan, bi adibide emango ditugu.

Eusko Jaurlearitzak etxetresna elektriko zaharrak energia gutxiago kontsumitzen duten etxetresna berriekin ordezkatzeko, diru laguntzen sistema ezarri zuen eta dakigunez, etxetresna elektriko ugari aldatu dira. Hego Euskal Herriko biztanleei inbertsioa egitera bultzatzen zaie, beti ere helburua energia aurrezteko delarik. Ipar Euskal Herrian eta Frantzia orok har, berriz, zerga berri bat ezarriko da urte honen amaieran etxetresna berria erosten dutenentzat. Zerga horren bidez, etxetresna zaharrak birziklatzeko sistemak hobetu nahi dira. Beraz, kasu honetan "zaborra"ri probetxua atera nahi zaio.

Beste adibidea urarena da. Ipar Euskal Herrian uraren prezioa elektrizitatearen adinakoa da ia eta Hego Euskal Herrian ia-ia "doakoa", nahiz eta dagoeneko Administrazioak iragarri duen ur gastuen kontrolerako politika ezarriko duela. ■

AL ANDALUSKO Abd al-Rahmân III.a emirra alde batetik eta Nafarroako Antso Gartzes I.a erregea eta Leongo Ordoño II.a erregea bestetik, garaiko Iberiako hiru jauntxo nagusiak, aurrenengoz eta azkenengoz Deierriin topatu omen ziren 920ko uztailaren 26an. Kronista arabiarren esanetan, Muezkobataila hau aise irabazi

omen zuten eta bi erregeek, baldin eta bizirik iraun nahi bazuten, Andimendiko sakan eta trokartetako sasitza eta txaratan makina bat harramazkada jasoak izango zituzten.

Borroka haietako paisaia ez da ia aldatu. Andimendiaren hegoaldeko bailara eder honetan ez gara ibili zaharrak eta, ezer galdu gabe, laharren eta astalarrosaren arantzen heldualdiaren tatuaiak gorriak diz-diz daramatzagu besaurretan. Mila urte hauetan etenik gabe egin diren mendi lanak egiten izanak gara, herri-lurretako mendi sail bat garbitu, arteak (*Quercus ilex* L. ssp. *rotundifolia*) bakandu eta eraitsitako zuhaitz eta zuhaixkak su-egurretarako moztu eta etxeratu.

Bata bestea elkarren segidan etxe bakoitzak bere txantela, lagun ugari lan berean. jai gisakoa zen larunbata arratsaldekoa basoan. Kontuak eta komeriak, berriak eta zaharrak etengabe zebiltzan belarriz belarri, atsoz ume, umez agure. Garai batean mendi honetako lan nagusia omen zen ikazkintzara joan ziren mingainak. Txondor plaza edo ikazgelatan dirauten ilinti, ikatz eta iduri arrastoak seinale. Arte honen ikatza harri-ikatzaren tankerakoa omen zen, iraupen luzeko txingar oso beroa ematen zuena. Su-egurra ere antzera, su biziari luze eusten diona. Komeriak hauspotuz gozo ibili ohi den amon batek mendiaren bi aldean arteko aldea ekarri zuen aizkoraren ahora, epaira. Hegoalde egutera artez eta iparralde ospela pagoz andimenditarrek ederki, iraunkorki, mendetan mendia dute ustiatu. Arte trinkoaren su iraunkorra eta ufada motzean erretzen den pagoa, parez pare.

Kontu eta lana, mila urte lehenagoko bataila hura bera genuen euli setoso temosoekin. "Hori dugu hemen txarra" amonaren miztoak, "artadiak eulia hazten du..."

Web, CD-ROM eta paper formatuetan soluzioak alor guztietan

Ikerketa

Erremintak

Soluzioak

Zerbitzuak

Adur SOFTWARE PRODUCTIONS

Adur Software Productions, S. Koop. (ASP)
Industrialdea 1, 20160 Lasarte-Oria
Tel: 943.37.18.49
e-mail: adur@adur.com

INFORMAZIOAREN UNIBERTSOA

Denboraren makina

NAGORE IRAZUSTABARRENA

Erresuma zapaldu ez zuen erregina

MEDITERRANIOA, 1191. Nafarroako Berengela printzesa (Antso VI.a Jakitunaren alaba, Antso VII.a Azkarraren arreba eta, beraz, Blancaren ahizpa) Saladinoren aurkako Gurutzadako ontzidian doa, Siziliako erregin Juanarekin batera (Rikardo Lehoi Bihotzen arreba).

Marsellako portutik 200dik gora ontzi irten ziren, baina handik bi egunetara ekaitz batek multzoa banandu eta hiru ontzi Ziprera iritsi ziren, Berengela eta Juana zeramatzana barne. Isaac enperadorea zen orduan uhartearen agintean eta ontzietako bidaiariak atxilotzeari ekin zion, hauek lurra zapaldu orduko. Egoeraren berri jaso eta Rikardo Lehoi Bihotzek hirutan eskatu zion enperadoreari atxilotuak aska zitzaizkion. Berengela eta Juana itsasontzian ziren artean. Azkenean Ingalaterrako erregeak Isaacen kanpamendua eraso eta menpean hartu zuen enperadorea. Eta Rikardoren arrebak eta Berengelak Zipreko lurra zapaldu ahal izan zuten.

Urte bereko maiatzaren 12an ezkondu ziren Rikardo Lehoi Bihotz eta Berengela, Zipren bertan, Limezunen. Egun berean erregeak koroatu zuen emazte berria. Nafarroako printzesa zen Ingalaterrako erregin berria. Ezkontzan, besteak beste, Bernard Lacarra Baionako apezpikuak hartu zuen parte.

Berengela senarrarekin batera zen azken horrek Kreta menpean hartu zuenean, baita, ondoren, Akka hiriarekin gauza bera egin zuenean ere. Rikardok Gurutzadan jarraitu zuen orduan, baina berehala lehentasunak

Irudian, Ingalaterrako errege Rikardo Lehoi Bihotz. 1191n Nafarroako Berengelarekin ezkondu zen eta horrela Ingalaterrako erregina izan zen 1199a arte. Baina ez zuen inoiz Ingalaterrako lurrik zapaldu.

Frantziara eraman zuen, bere aurkako errebolta itzaltzera. Baina Alemaniako enperadoreak Rikardo atxilotu eta 1194a arte giltzapean izan zuen. Orduan Berengela erreginak eta Juana koinatak erroman bilatu zuten babesa, baita Zelestino III.a Aita Sainduak eman ere. Sei hilabetez han izan ondoren, bidaia luze eta neketsua egokitu zitzaizkion biei: Pisara iritsi ziren lehenik, handik Genovara joateko. Marsella izan zen hurrengo geldialdia; handik Tolosako mugetara iristea lortu zuten eta azkenik, Saint Guilleseko kontearen babesean, Poitouaraino iritsi ziren.

Berengela 1199an geratu zen alargun, Rikardo Châlus-eko gazteluaren erasoan hil zutenean. Hori bai, lehenago Ingalaterrako erregeak bere agintepean zegoen Nafarroa Beherea emaztearen anaiari, Antso Azkarrari, eman zion. Nafarroako Erresumaren parte izango zen handik aurrera lurralde hau.

Alarguna ere ez zen esku hutsik geratu: Boyac hiria eta bertako lur guztiak beretzat ziren, Anjouko bi gaztelu ere bai, eta mila marka esterlinako errenta jasoko zuen bizi artean.

1230eko abenduaren 23an hil zen erregin ohia Le Mansen (Anjou, Frantzia). Bertako katedralean dago nafarraren hilobia eta kale batek bere izena darama, inguru horietako etnografia museo batek bezalaxe. Itsasoz edo lurrez, Berengelak hiri eta lurralde ugari eza-gutu zituen eta garaiko gertakizun garrantzitsuen lekuko izan zen. Baina zortzi urtez Ingalaterrako erregin izan zenak ez zuen bizi guztian Ingalaterra zapaldu. ■

ARRASTOAK

TUMBAROLI. Halaxe esaten diete Italian hilobi lapurrei. Bada, pasa den maiatzean horietako bat atxilotu zuten eta, hark bideratuta, ikertzaileek balio handiko hilobi etruriarra aurkitu dute Veio Parke Erregionalean, Erromatik 17 kilometrora. Francesco Rutelli Italiako kultura ministroaren hitzetan, "Medi-

terraneo mendealdeko pintura muralaren lehen orrialdearen aurrean gaude". Arkeologiek "orro egiten duten lehoien hilobia" bezala bataiatu dute, horma dekoratzen duten eszenatoko batean oinarrituta. Gurdibatzen arrastoak, bitxiak eta armak ere topatu dituzte hilobian.

Miguel Buen Lacambra

Arbisa (Zaragoza), 1947.
Errenteriako alkate eta
Pasaiako portuko presidente
izana. PSE-EEko
Gipuzkoako idazkari nagusia,
lurralde honetako batzarkidea
eta Eusko Legebiltzarreko
mahaikidea da: "Datozen udal
eta foru hauteskundeek lehen
inflexio puntua eragin
dezakete euskal mapa
politikoan, baldin eta
biolentziarik gabe burutzen
badira. Batasunak parte hartu
lezake, eta bere izenarekin
balitz hainbat hobe. Halaber,
IRAk bere egunean egin zuen
bezalaxe, ETAk ere armak
behin-betiko utziko dituen
erabakia laster hartu beharko
luke", adierazi digu.

MIKEL ASURMENDI

Argazkiak: Dani Blanco

«Agenda edo tempoa ez du soilik Zapaterok markatzen»

ETAko hiru kidek Aritxulegin egin zuten agerraldia izan dugu abiapuntu: "Hiru txanodunek —eta kale borrokako azken ekintzek— hainbat jenderen adorea apaldu eta auzia konpontzeko esperantzak kolokan jarri dituzte. Nik esperantzari eusten diot ordea. Damoklesen ezpata buru gainean eduki gabe politika egiteko garaia da. Ondoren, bakoitzak adieraz dezala bere iritzia: independentziarena zein bestelakoa bada ere". Gordiar korapiloa laxatzeko unean ote gauden inpresioa azaldu diogu: "Kon-tuz korapilo gordiarrekin, ordea. Jende

askok Alejandro Magnok egin zuena egiteko tentazioa baitu. Hau da, ezpata kolpe batez korapiloa askatzea, zakurra akabatuta amorrua bukatu dela ustea. Eta hori ez da modua, korapiloa gordiarra bada, berau askatzeko konponbideak bilatu behar ditugu. Eta hauek ez dira etorriko indarraren bitartez, eztabaida eta elkar ulertzearen ondorioz baizik", diosku Buen Lacambrak.

Zein da Eusko Legebiltzarreko azken osoko bilkuran Ibarretxe lehendakariak egin zuen hitzaldiaren zure balorazioa?

Lehendakariaren diskurtsoa, egin ohi duenez, errepikakorra izan zen. Ibarretxerentzat denbora ez da iragan non-bait: ez du gogoratzen azken hauteskundeetan 140.000 boto galdu zituela eta muzin egiten dio alderdi politikoek adierazi diotenari. Lehendakariak gizarteari dei egin zion. Baina nola egiten da hori? Eredua asanblearioaren bidez? Harreman zuzenaren bidez? Kasurako, gizartea eta alderdiak paraleloan joanez edo gizartea alderdietatik bazter utziaz? Ahotsak-en agiria herri honetan inoiz atxikimendu gehien izan

duen akordioa zela esan zuen. Azken urteetan izenpetu den agiri anitzena Ajuria Eneko Ituna izan zela ahaztu zaio Lehendakariari nonbait. Gainera, emakumeek, hasieratik esan zuten, ez dituzte beren alderdiak ordezkatzzen. Egia da, agiriaren zati batekin beren alderdiak ados daudela, gure kasuan zati handi batean, baina ez ehuneko ehunean. Lehendakariak emakumei keinu bat luzatzeaz gain —ondo dago hori— alderdien mahaia joango den ordezkariaren emakumeak egon daitezkeen eskatu zien alderdiei. Lasai egon dadin Lehendakaria, emakumeak mahaian izango baitira bestela ere. Ibarretxe genesira joan zen eta bat-batean garrantzizkoena oraina dela esan zigun, aurrera egiteko borondatea. Lehendakaria errepikakorra da, ez dakigu nora doan edota nora eraman nahi gaituen.

Alderdien mahaia eratu beharra babestu zen osoko bilkuran, prozesua blokeatu dela aipatzen da ordea. Blokeatua al dago?

Zure ustez?

Ez.

Alderdien mahaia osatzeko zer behar da orduan?

Batasunak eman behar dituen urratsak ematea legaltasunaren barruan egon dadin. Eta guk ez dizkiegu zein diren azaldu behar, ondo baino hobeto ezagutzen dituzte-eta. Alderdien mahaian euskal gizartea ordezkatzeko duten guztiek egon behar dute, zalan-tzarik gabe. Gehiago edo gutxiago gustatu, ezker abertzaleak —edo Batasunak kasuon— herritar asko ordezkatzzen du —PPk ordezkatzeko duen bezalaxe—. Eta ez badaude zerbait eskas izango da.

Batasunaren eta alderdi sozialistaren artean aurreakordioak zeudela diote eurek, eta ez direla bete. Agenda politiko eta tempoaren jokoa tarteko.

Akordioak zeudela edo ote zeuden? Baldin baziren, dioten bezala, zergatik ez da akordioetan aurreratu agenda hipotetiko horren arabera alderdi legala izan dadin? Hori da bete beharreko baldintza alderdien mahaia osatzeko.

Agenda eta tempo Zapatero presidenteak markatzen dituela esaten da.

Agenda ez du bakarrik Gobernuak presidentek markatzen. Gutxienez, bi

“Abertzaleek Euskal Herriko herritarrek denetan eta denari buruz erabaki dezaketela diote eta guk horretan ez dugu bat egiten haiekin”.

parte daude —eta hedabideek diotenari kasu egitera— ez badira kontaktu ofizialak izan ETA ez dagoelako biltzeko prest da. Inork ez dezala pentsa agenda markatzen dela hauteskundearen arabera. Zapaterok bere agenda dauka, baina ETAk eta ezker abertzaleak ere bai berea. Azkenaldion, Batasunekoek diotenez, Espainiako Gobernuak bere konpromisoak ez ditu bete. Eurek ez dute betetzeko konpromisorik? Eurek ere izango dute zer bete, ezta? Guk ere geureak, jakina, baina eurek ere bai.

Ez da hauteskundeetara begira arazo soila, beraz.

Ez. Nik EAEko udal eta foru hauteskondeei begira neure teoria daukat, besterik da Nafarroakoa. EAEn, ez Permach ez Otegi ez Usabiaga jaunak ez dira hautagai bezala aurkeztuko —nahiz Batasunak marka legala izan— diputatu edo alkate izateko. Nire inpresioa da ez dutela horrenbesteko presarik. Berauek hauteskunde autonomikoetara aurkezteko agendaz ari dira jokatzeko. Hemen denok jokatzeko dute edo dugu agenda eta tempoarekin. Abuztuaren lehen hamabostaldian Batasunaren prentsaurerako gehienak Barrena jaunak eman zituen, baita bat edo beste Permach jaunak ere. Barrenaren diskurtsoa Otegi erabil zuenarekiko ezberdina izan zen, ez erradikal-ki ezberdina, baina ezberdina. Udan hainbat udalerritan bilerak izan direla jakin dugu eta Batasuneko buruzagiek ezin izan dituztela beren asmoak aurre-

“Beren oinarriari sozialistak etsaiak direla esatetik —ez dira egurtu behar, ez egoitzak erre...— arerioak izatera pasa direla esatea ez da erraza izango, jakina”

ra eraman ahal izan. Horrek ekarri du prozesuan atzerapena. Agian ez zituzten egin beharreko guztiak garaiz egin. Izan ere, oinarriekin pedagogia egitea ez da samurra, 30 urtez sozialistak etsaiak direla esatetik —ez dira egurtu behar, ez egoitzak erre...— arerioak izatera pasa direla esatea ez da erraza izango, oso distiratsu den zerbaiten truk ez bada behintzat. Lortu daitekeen hori, ordea, alderdien mahaian eztabaidatuko da lehenik eta gero Legebiltzarrean.

Barrena, Permach eta Otegi aipatu dituzu. Otegi ezberdintzen duzula ulertu dezakegu?

Ez. Nire konstatazioa ez dago ezeren gainean oinarritua. Baina sozialistekiko eszenifikazioan behintzat, diskurtso gogorrena, beste alderdiei errua botatzea, batez ere Barrena eta Permach jaunek egiten dute, ez horrenbeste Otegi jaunak. Otegi jaunak esperantzari leioak irekitzen dizkio. Eta ez dut esan nahi Batasuneko buruzagiek irizpide ezberdinak dituztenik, batzuek bestetuek baino diskurtso moderatuagoak darabiltzatela baizik.

Alderdi abertzaleen ustez, mahaia ez bada eratu sozialistek erabakitze

GIPUZKOAKO AZPIEGITURAK

"Errauskailuaren kokapena nazionalisten inposaketa da"

AHTREN PROIEKTUAREN alternatibak proposatzeko beta izan da. Aurka dauden sektore hauetako batzuk, nire errespetu guztiarekin, eraiki beharreko edozein azpiegituraren aurka daude beti. Adibidez, kolektibo hauetako batzuk A-15 errepidearen aurka egon ziren. Errepidea ez zela Gipuzkoako herritarren zerbitzurako argudiatu zuten. NATOk diseinatu zela zioten, lurreko indar militarren sartze hipotetikoko baterako. A-15 Gipuzkoako Diputazioan diseinatu zen ordea, baita egin ziren aldaketak ere. Orain, AHT ez dela egokia diote: ibilbide luzeko trenbidea dela, toki asko garraio zerbitzu gabe geratuko dela eta baserrian eragin izugarria izango duela. Zaila da guztia gezurra dela esatea. Horregatik kaltetutako inguruneari konponketak bilatu behar zaizkio, baita AHTk ematen ez duen zerbitzuari alternatibak eskaini ere, garraio publiko zentzuzkoaren bidez.

PASAIKO KANPOKO PORTUAREN aldekoa naiz. Barruko merkatal portua kanpo aldeko dartsena edo kaiak ordezkatu behar du. Badia ez da bere onera etorriko berez, espazio fisiko nahikorik ez

delako. Barruko dartsena merkantziek blokeatuta daukate, gaiez gaindituta dago. Gai hauetako asko kutsakorrek dira eta badiaren inguru guztia kaltetzen dute. Bestalde, errepidetako garraioa zein neurrian bideratuko den itsasontziz jakiteak ez du baldintzatu behar kanpoko dartsena eraikitzea. Bi gai edo arazo ezberdinak dira.

ERRAUSKAILUAREN arrakastaren gakoa ahalik eta hondakin solido gutxien uztea da. Demagun, Gipuzkoan pertsona bakoitzak kilo hiru-laurden zabor ekoizten dugula etxean, hiru-laurden horietatik bi konpostaje bidez eta birziklatzea landuz berreskuratu behar dugu, eta azken zatia berriz erraustu. Teknika eraginkorrenak erabiliz betiere, geure osasuna zaintzeko. Bere kokapena borroka eremu bihurtu da tamalez: Urnieta, Aritzeta eta Usurbileko kokalekuak baztertu dira. Landarbason (Erretereria) egitea ere kaltegarritzat jo dute azken txosteneak. Errauskailuaren kokapena udal sozialistetan eraiki nahi izatea ez da kasualitatea ordea, alderdi nazionalisten inposaketa baizik.

subjektua zein den garbi ez dutelako da.

Alderdi sozialistak oso garbi du zein den subjektu politikoa, garbi ez duena EAJren parte bat da, gutxienez. EAJren zein parterri galdetu beharko litzaiok? Ibarretxe Lehendakariari, Egibarri ala EBBko presidente Imaz jaunari? Nik Imazen ardura bereizten dut, zuzen eta zentzuz jotkatzen ari baita.

Horretan sartu gabe, erabaki subjektua zein den...

Guk —oraingo eskuduntzaren arabera— garbi dugu zein den erabakitzeko subjektua, egungoa eta etorkizuneko ere bai, Euskal Herrian [EAEz ari da] bizi diren herritarrak dira subjektua. Eta gure eskuduntza ez diren esparruan, batzuetan Madrilgo Kongresuko diputatuak beste batzuetan Europako Parlamentuko ordezkariak izango dira subjektuak.

Demagun eta argitzeko EAEn alderdien mahaia eratzen dela, eta alderdiek erabakitakoa herritarrek berresten edo ezesten dutela...

Abertzaleek Euskal Herriko herritarrek denetan eta denari buruz erabaki dezaketela diote eta guk horretan ez dugu bat egiten haiekin. Gure ustez badaude erabaki dezakegun gauza asko, eta aurrerantzean akordio batzuetara iristen bagara gauza gehiagotan erabaki ahal izango dugu, baina beste gauza batzuetan ezin dezakegu erabaki. Erabaki dezakegun horretan ez dugu arazorik herritarrei galde egiteko, bistan da. Hori izan da beti gure praktika gainera. Baina guk ezin duguna da, adibidez, Nafarroako nahiz Iparraldeko herritarrek nahi dutena erabaki.

Haiek erabakitze subjektu ere izan daitezke, hala ere.

Bai. Jakina. ■

Musika, jantziak...

Deitu eta katalogoa eskatu !!!

615 73 21 12

www.istilu.com

Gobernuak zorretan ito du Labiaga ikastola

Ikastola txikia eta etxekoa. Horrelakoa da Berako Labiaga Ikastola. Olentzerok ekarritako arbelak dituzte paretean, mahaiaik eta aulkiak gurasoek egin dituzte eta sarrerako loreak bakarrik ureztatzen dira leiho hautsitik erortzen zaien urari esker. DBH legeztatu gabe izateak beraien poltsikotik guztia ordaintzera behartu ditu. Orain, poltsikoa ia hutsik, duten zorra ordaintzeko guztien laguntza behar dute. Horixe izango da Nafarroa Oinezeko helburua, zorrak kitatzea.

ITSASO IBARRA

Argazkiak: Dani Blanco

70EKO HAMARKADAN Bera eta Lesako gazte batzuk bultzatuta sortu zen Labiaga Ikastola. Herriko Etxeko geletan eman zituen lehen eskolak Pili Garxitorena, ikastolako lehen andereñoak. Herriko Etxeko gelak txiki geratu zitzaizkien eta apaizari Lagun Etxea alokatu zioten. 1980an, berriz, eskola nazionala deitutakoaren egoitza zaharrera igaro ziren, Altzate kaleko eraikinerara. Egun 176 haur daude bertan. 1983an Nafarroa Oinez antolatzea egokitu zitzaizen, eta ateratako diruarekin egoera kaxkarrean zegoen eraikina moldatzea lortu zuten. 1994an biga-

rren Nafarroa Oineza antolatu zuten. Urte berean Derrigorrezko Bigarren Hezkuntza ezarri zuten eta ordutik DBH legeztatzeko borrokan ibili dira.

“Ez zarete kapazak”

Horixe izan zen DBH legeztatzeko bidean Nafarroako Gobernuarengandik Labiaga Ikastolako kideek jaso zuten lehenbiziko ezezkoa. Kirol eremurik ez izatea izan zen bigarren ukoan aipaturiko arrazoia. Ez dute kirol eremurik ikastolan, baina udal-txearekin herriko ikastetxeek duten hitzarmenari esker herriko kiroldegia

nahiz frontoia erabiltzeko baimena dute. Hala ere, Nafarroako Gobernuak ezezkoa eman zien eta herriko udaletxeari jarri zion errekurtsioa, baieztatu zezakeela. “Gobernuak ez du onartu politikoki interesatzen ez zaio-lako. Ikastolak epailearengana jotzea erabaki zuen eta hor dena galdu dugu. Zoritxarrez, euskalgintzak *persona non grata* izendatutako Merino epailea egokitu zaigu eta honen aurrean dena galdu dugu”, dio Peio Mariñelarena Nafarroako Ikastolen Elkarteko zuzendariak. “Helegite pila bat aur-

keztu ditugu eta tranpa pila egin dizkigute. Legearekin nahi dutena egiten dute”, azaldu du Iñaki Castillo Labiaga Ikastolako lehendakariak.

Ez legeztatzeko arrazoia argi dute Beran: “Ikastola garelako. Nafarroako Gobernuak ikastolei ezetz esaten die; apaizak, mojak, ikastetxe ingelesa edo errusiarra Iruñean legeztatu daiteke, baina, ikastola bat eta gainera Beran, ez!”, dio Castillok. Mariñelarenaren hitzetan, “estrategia argi bat dago atzean; ikastolaren munduari oztopok jartzea”.

1995ean DBHko bi maila legeztatze proposamena jaso zuten, baina Labiaga ikastolakoek uko egin zioten erabaki honi. “Gure ikasleek hemen egingo zuten DBH baina institutuaren menpe. Orain gure ikasleak hemen egongo dira, baina gure menpe”, dio Maider Senper Labiaga Ikastolako zuzendariak. Izan ere, berriki lortu dute DBHko lehen zikloa legeztatzea.

Onartu edo itxi

Maiatzaren 16an eginiko batzarrean erabaki zuen ikastolak DBHko lehenengo bi mailak legeztatu eta DBHko azken bi mailak bertan behera uztea. Maider Senperrek dioenez, “erdiarekin jarraitu ala DBH kentzeko asmotan ginen”. “Zapore gazi-gozoarekin geratu gara. Egoera ekonomiko horrekin ezin zen jarraitu eta akordio honekin

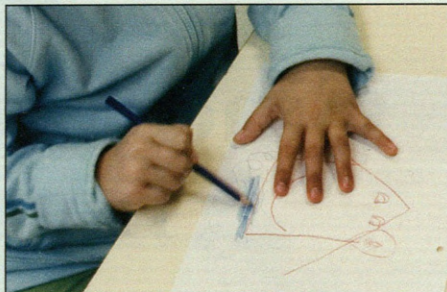
bideragarritasuna lortu da. Baina, bestetik urtetako lana eta esfortzua hor geratu da. Helburu nagusia guztiz legeztatzea zen, baina ez dugu lortu”, dio Peio Mariñelarenak.

Lehen eskolaritate liburua beste ikastetxeetan izaten zuten ikasleek, baina ikastolan izaten zituzten eskolak. Orain, DBHko lehen bi mailetako ikasleek ikastolan izango dute liburua baina hiru eta laugarren mailakoek kanpora joan beharko dute. Ikasleek ikastolan ez zutela jarraituko jakin zutenean, sekulako disgustua hartu zutela azaldu du Maider Senperrek: “Ikasleak kanpoan hasi dira, baina Nafarroa Oinez dela eta egunero hemen daude. Pena handia da”.

Auzolanean

Hamaika urte igaro dituzte DBH legeztatu gabe eta ondorioz administrazioaren diru laguntzarik gabe. Beraien poltsikotik dirua jarritz eta guraso, ikastolen elkarte nahiz Eusko Jaurlaritzatik jasotako laguntzari esker lortu dute aurrera egitea. “Ikastolen munduan laguntzak ditugu aunitz, eta esker-rrak! Kontent gara horrekin. Baina hamar urtetan diru asko da. 900.000 euroko zorra dugu. Itoak gaude”, adierazi du Iñaki Castillok.

Administrazioak diru laguntzarik ez emateak, lan egiteko modua ere aldatu die ikastolako irakasle zein gurasoei. Irakasleak ikastolaren egoera ekonomikoa

Neskato bat aurtengo logoa marrazten.

dela eta, tarteka soldatarik jaso gabe jardun dira lanean. Orain bi maila kentzeak irakasle gutxiagoren beharra sortu du, baina guztiek lanean jarraitu dezaten, beraien lan orduak murriztu dituzte. Bestalde, kontsulta libururen bat behar dutenean norberak erosten du. Ikasleari ere ikastolak alokatzen dizkio liburuak, hala urtetik urtera liburuak ikastolan bertan egoten dira. “Ahalik eta gehien aprobetxatzen ditugu gauzak”, dio Maider Senperrek.

Gurasoek ere iturgin, arotz edota margolari lanak egin behar izaten dituzte ikastolan; izan ere, zerbait hautsi edo berri behar bada, gurasoak beraiek arduratzen dira lan horiek egiteaz. Hala, geletan dituzten hainbat mahai eta aulki gurasoek eginak dira garai batean norbaitek emandako apalez baliatuz.

Ikastolako kideengandik jasotzen duten laguntzaz gain, kanpotik izandako opariei esker zenbait gela atondu dituzte. Hala, zintzilik dituzten arbelak Olentzeroren opari dira eta informatika gela sari bati esker jarri dute.

Kanpotik jasotzen dituzten diru laguntzekin eta auzolanean, zuloak estaliz, jarraitu dute aurrera Labiaga Ikastolako kideek. Etorkizunari begira berriz, duten zorra estaltzea beharrezkoa dute eta horretarako Nafarroa Oinezera hurbilduko diren guztien laguntza behar dute. Zorra estali eta etorkizuna bermatzeko. Hala diote aurtengo leman, *Baietz Oraingoan!* ■

Elkartasunaren Nafarroa Oinez

Nafarroa Oinez antolatzen duten ikastolek jaietan lortutako dirua eraikin bat hobetzeko edo berria egiteko erabili ohi dute. Beran lortuko duten dirua Labiaga Ikastolak duen 900.000 euroko zorra kitatzeko izango da. “Jendeak ez daki nola gauden. Erriberan Oinez bat behar dela badakite, eta horiek ere badute beharra. Euskaldunen eremuan arazorik ez dugula uste dute, baina ez da hala. Oinez beharrezkoa da. Jendea etortzea behar dugu bai lanera eta bai ekarpena egitera. Elkartasunaren Oinez izango da. Zorraz ordaintzeko behar dugu dirua”, dio Iñaki Castillok Labiaga Ikastolako Lehendakariak.

Jendea bertaratzerantz animatu du azkenik Castillok: “Zirkuitua polita da, erraza egiteko, bistak ere onak ditu. Jendea disfrutatzea etortzea nahi dugu. Guk ere egun hori disfrutatu nahi dugu, zapore goxo-goxoarekin amaitu”.

Babeslea: Emun

EMUN

LANA EUSKALDUNTZEKO
KOOPERATIBA

HIZKUNTZA AHOLKULARITZA ETA EUSKARAZKO ZERBITZUAK:

- Enpresa eta erakundearen premiei egokitutako euskara planen kudeaketa
- Itzulpenak
- Euskara formazioa

Uriburu, 9 behea 20500 Arrasate Tel. 943 711 847 • Martin Ugalde Kultur Parkea 20.140 Andoain Tel.943 300 978
emun@emun.com • www.emun.com

Sindikatu konfederazio berria sortu da

Bi urtez etengabeko harremanetan jardun ondoren, azaroan Nazioarteko Sindikatu Konfederazio berria sortuko da. Horretarako nazioarteko bi sindikatu desegingo dira; bata, 1920an sortutako Lanaren Mundu Konfederazioa (LMK) eta bestea, 1949an sortutako Sindikatu Askeen Erakunde Nazioarteko Konfederazioa (SAENK).

DANIEL UDALAITZ

Comisiones Obreras LMK-ko zein SAENK-ko kide da.

AURREIKUSITAKOIA BETETZEN BADA, azaroaren 1etik 3ra Vianan (Austrian) Nazioarteko Sindikatu Konfederazio berriaren Fundazio Biltzarra egingo da. Sindikatu berri horrek mundu osoko sindikatuak barne izango ditu, baita Euskal Herrikoak ere. Horiek milaka langile ordezkatzen dituzte. Sindikatu berria sortu aurretik, LMKren eta SAENKren desegite biltzar bana egingo dira, biak urriaren 31n, Vianan.

Nazioarteko Sindikatu berria sortzeko lanean aritu diren bi sindikatu ez gain, beste hainbat erakunderen ahalegina aipatu behar. Erakunde horiek Kontaktu Taldea izenekoan bildu dira eta LMK eta SAENKrekin ez dute zerikusirik.

Gogoan izan behar dugu ELA LMK-ko kide dela 1933tik eta SAENK-ko kide sortzaile 1949tik. Sindikatu abertzalea –ikus *Landeia*,

2006ko martxoa/apirila– hasieratik agertu da prozesu horren alde, “mugimendu internazionalak bizirauteko batasuna premiazko duela” ulertzen baitu. Halaber, oso baikortzat jo du, “prozesu honi eman nahi izan

Munduko bi sindikatu konfederazio garrantzitsuenak, LMK eta SAENK, desegin egingo dira, beste hainbat sindikaturekin Nazioarteko Sindikatu Konfederazio berria sortzeko

zaion izaera irekia, konfederazio demokratiko eta burujabe guztiei internazional berriaren parte izateko aukera emanez”.

LAB beste internazional bateko kide da, Mundu Sindikatu Federazioa (MSF), eta ez dago prozesu horretan.

Sindikatu arduradunek adierazi digutenez, MSFren planteamendu sindikal, ekonomiko eta politikoak LMK-SAENKrengandik oso desberdinak dira.

Orain arte, LMK eta SAENK izan dira munduko nazioarteko bi sindikatu konfederazio garrantzitsuenak. Euren artean tira-birak izan diren arren, batasunaren ordua iritsi da, aurreko biak desegin eta sindikatu berri bat sortuz.

LMK, zaharrena

Munduko sindikatu mugimendua da, 116 herrialdeetako langileen 144 erakunde burujabe eta demokratikok parte hartzen dute. Sindikatu abertzaleetatik ELA baino ez da, 1933tik, internazional horren kide. Espainiakoetatik, CCOO, UGT eta USO ere kide izan dira. Egoitza Bruselan du eta gutxi gorabehera 26 milioi bazkide ditu. 1920an sortu zen

Internazionalismo berria neoliberalismoaren aurka

Munduko langileen sindikatu berri horretan, aurreikusita dago egun SAENK (jendetsuena) eta LMK (zaharrena) sindikatuen kide diren erakundeek parte hartuko dutela, ez bateko ez besteko kide ez diren beste erakunde batzuekin batera. Oinarri eta balio berak dituzte: demokrazia; gobernu, eliza, enpresaburu, elkarte politiko eta abarren aurrean autonomia; sindikatu mugimenduan eta langileen eta Herrien giza eskubideetan dagoen aniztasuna, haien artean sindikatu askatasuna. Horiek denak nazioarteko hitzarmenetan jasoak, batez ere Lanaren Nazioarteko Erakundearen.

Horrela adierazi zion Bruselatik ARGIAri Eduardo Estévezek, LMKren idazkari orokorrak. Eta gaineratu zuen ekimen hau internazionalismo berri bat sortzera bideratuta dagoela, langileen indarra antolatuz, gizarte zibilaren beste erakundeekin batera, egungo mundu ikuskeraren orientazioan aldaketa handi bat eragiteko gai dena, mundua neoliberalismoaren mende baitago. Estévezek ustez, "gizarte berri bat bideratu nahi dugu. Gizarte horretan gizabanakoa izango da ardatz, lana ondasunen gainetik egongo da, estatu demokratiko parte-hartzailea eta herrikoia izango du eta estatu hori merkatu indarrak gizarte osoaren mesedetarako menderatzeko gai izango da".

Laura Gonzalez de Txabarri, ELAko Nazioarteko arduraduna, 2004an, Japonian, SAENKren biltzarrean.

CISC izenarekin. LMK dagoen nazioarteko sindikaturik zaharrena da. Balore humanista, solidario, etiko eta moralak dituela dio, eta mundu osoko langileen interesen alde agertzen dela. Elkarte askatasun osoaren alde dago, baita sindikatuen burujabetasun eta aniztasunaren alde ere. Sindikatuak gobernu, elkarte politiko, indar ekonomiko eta erlijiotik askea dela ziurtatzen du. Estatuetatik aske diren sindikatuak baino ez ditu onartzen kideko. Munduko Gizarte Foroaren nazioarteko Kontseiluko kide da. LMK langileen ordezkaria da Nazio Batuen, eskualdeko batzordeen eta bere agentzia espezializatuen aurrean. Lehen mailako aholku

emailea da LANeren (Lanaren Nazioarteko Erakundearen) aurrean, Nazio Batuen Batzorde Ekonomiko eta Sozialaren aurrean, batez ere, Giza Eskubideen Batzordean eta Nazioarteko Enpresei buruzko Batzordean, eta beste nazioarteko erakundeetan.

SAENK, jendetsuena

SAENK da bazkide gehien duena. 1949an sortu zen eta 236 erakunde ditu bost kontinenteetako 154 herrialde eta lurraldeetan. Guztira 155 milioi bazkide ditu, %40 emakumezkoak. Sindikatu abertzaleetatik, ELA baino ez da kide eta sortu zenetik bertatik, 1949an, kide sortzailea da. CCOO eta UGT, eta Frantziako Estatuko beren homonimoak ere, sindikatu honen kide dira. Eskualdeko hiru erakunde nagusi ditu: ORAP Asia eta Pazifikorako, ORAF Afrikarako eta ORIT Ameriketarako. Sindikatuen Europar Konfederazioarekin (SEK) hertsiki lotua dago. Lanaren Mundu Konfederazioarekin (LMK) estuki egiten du lan. Nazio Batuen Batzorde ekonomiko eta sozialaren aholku emailea da eta baita beste erakunde espezializatuen ere; hala nola, UNESCO, FAO eta abar. Nazioarteko Moneta Funtzarekin (NMF), Munduko Bankuarekin (MB) eta Munduko Merkataritza Erakundearekin (MME) erlazioak ditu. Genevan, New Yorken eta Washingtonen ditu egoitzak. Bere jarduna bost puntu hauek zuzentzen du: lana eta nazioarteko lan arauak; multinazionalen aurkako erasoak; sindikatu eskubideak; berdintasuna, emakumeak, arraza, etorkinak; antolaketa eta sindikatu kide berriak egitea. ■

gure!
arteak
euskaraz

Bero-beroan

Eremu mistoan errotulazioak ele bitan

IRAILAREN 27AN inauguratu zuen Nafarroako Gobernuak Bideko Autobia (Iruñea-Viana zatia) eta bide seinale guztiak gaztelaniaz jarri ditu. Hurrengo egunean, irailaren 28an, jakinarazi zuen euskararen erabilerari buruzko jardueran plan berria egingo duela. Planaren hainbat atal aurreratu du: eremu mistoan errotulazioa ele bitan izango da, izen ofiziala ele bitan duten herrietan. Irizpide hori, kartel berrietan eta kartelak berritu behar direnean aplikatuko da. Iulen Urbiola Euskara Kultur Elkargoko zuzendaria azaldu du espero duela “hauteskondeen harira presaka hartutako erabakia ez izatea”.

Euskaltegietako ikasle kopuruak gora egin du

URRIAREN 2AN hasi den EAEko euskaltegietako ikasturtean, 40.000 ikasle gora ariko dira euskara ikasten edo euskara hobetzen. Iaz 39.494 ikasle aritu ziren. Eusko Jaurlaritzako

Kultura sailburu Miren Azkaratek eta euskaltegietako ordezkariak joan den astean egindako aurkezpenean adierazi zuten, azken hiru urteetan ikasle kopurua etengabe hazi da Araban, Bizkaian eta Gipuzkoan.

Biblia euskaraz sarean

ESLOVENIAKO BIBLI ELKARTEAK Bibliaren testuak sarean jarri ditu eslovenieraz, ingelesez, frantsesez, nederlanderaz, espainieraz, katalanez eta euskaraz. Hizkuntza bakoitzean onartuta dauden Bibliaren bertsioak jaso ditu Biblija.net web gunean. Euskarazkoa Elizen Arteko Biblia da. Erreferentziaren edota testu librearen arabera bilaketa egiteko aukera ematen du web guneak.

Euskara-Alemana hiztegia

ELKAR ARGITALETXEAK *Euskara-Alemana/Alemana-Euskara* hiztegia plazaratu du. Elena Martinez Rubio bilbotarrak egin du eta 32.000 sarreratik gora ditu.

Enpresa elektrikoen irabazia

Energia sektorea Espainiako Estatuan aztoratuta dabil. Aurreko astean Accionak Endesaren %10 erosi zuen eta ACS-k Iberdrolaren %10. Euskal Herriarekin zerikusi handia duten enpresak ere sektore honetan daude: Iberdrola, Bilbon gizarte-egoitza duena; Acciona eraikuntza-enpresa –Nafarroako EHN enpresa bereganatu zuen energia eolikoaren buru eginez–; BBVA eta BBK finantza entitateak, euskal enpresa elektrikoaren akziodunak. Zer ari da gertatzen energia sektorean? Hau guztia, batez ere, ahalik eta salerosketa gehienak lortzeko borroka da. Ez da kasualitatea Acciona eta ACS, bi eraikitzaile garrantzitsu, –horien atzean espainiar eskuineko familia handiak daude– izatea borroka horren eragile nagusiak. Eraikuntzan boteretsuak dira, negozioa dibertsifikatu nahi dute eta fusioak

eragin, konpetentzia ezabatzeko. Eragiketa horiek “Espainiako enpresa” atzerriko (E.ON) erasoengandik babesteko direla pentsatzen duenik baldin bada, oker dabil. Ondasunak ez du aberrik. Ondasunak irabazi gehiago nahi du eta gainbalio gehien bilatzen duenera doa. Beharko balitz, orain erosten duena beste atzerriar bati salduko lioke. Eta enpresa elektrikoen atzean banku handia ere badago, akzioduna denez eta eragiketa horiek finantzatzen dituen, “probetxua” ateratzen duena. Galde diezaiotela, batez ere, Botinen Bankuari eta BBVA-ri. Betiko moduan, eragiketa horietatik kanpo egonda ere, horien kostuak kontsumitzaileek jarraituko dute ordaintzen, tarifen bidez.

Juan Mari Arregi

ONINTZA IRURETA

BAHEA

Iñaki Lasa Kontseiluko ildo politiko-instituzionalaren arduradunak *Berrian* esanak: “(...) Sindikatu eta enpresari-kin sinatutako akordioek aipaturiko hutsak egiten dituzte, berriro ere. Lan mundua euskalduntzeko programa desberdinak dituen plan estrategikoa aurkeztu beharrean, *Lanbitz* izeneko programa soila aurkeztu digute, deskontestualizatua ageri zaigu, helburu eta epe estrategikorik gabea gainera. (...) Lan munduaren euskalduntzeko erronkaren tamainak eragile guztien parte hartzea eskatzen duelako, uste osokoak gara eta benetan tristeziak ikusi dugu berriro ere eragile garrantzitsu bat kanpoan gelditu dela. Euskalgintzaz ari naiz. Kontseiluak sustatutako Bai Euskarari Ziurtagiriak normalizazio prozesuak bermatzen ditu 1.300 gizarte eragileren kasuan, enpresa askok eta askok dute Bai Euskarari Ziurtagiria eta, hala ere, ez da harremanik egon esperientzia horretaz baliatzeko, gutxienez”.

Fernando Tapiak Europako Hizkuntzen Egunean gipuzkoaeuskara.net-en esanak: “Europar estatuak oso prest agertzen dira beren baitako hizkuntza ‘txikiei’ horrelako diskurtsoak egiteko. Baina, aii, frantsesa edo ingelesa edo italiara edo alemana edo espainieraren artean bakarra hautatu behar dela aipatu ere egiten denean: orduan ez du handikien diskurtsoak balio! Eta izan al daiteke egiaz besterentzako, norberarentzat nahi ez den diskurtsorik?”. **Patxi Azpillagak** *Berrian* esanak: “Hamaika Telebista Hedatzeko Taldearen aurkezpenak sentsazio ezberdinak sortarazi dizkit. Poza lehenengo, hain penagarria baita euskararen egoera tokiko telebistetan ezen euskaratik abiatuta jarduteko asmoa erakusten duen edozein eragileren agerpena albiste ona baita. Harridura gero, bitxia, oso bitxia egin baitzait hor gautatu den enpresa arteko aliantza eta batzuen jokabide aldaketa. Eta azkenik, kezka bat ere bai enpresa ikuspegiaren nagusitzaile komunikazio lokalaren etorkizuneko garapenean izan dezakeen eraginaren inguruan”.

Zapaterok 'vascos' hitzarekin esan nahi zuena

EKAINAREN 29AN Jose Luis Rodriguez Zapaterok "euskal herritarren eskubideak begirunez" hartuko zituela esan zuenean zer esan nahi zuen bene-tan? Zer esan nahi zuen "vascos" hitzak? Bistan da modu desberdinean uler litekeela, anbiguatea deitzen zaio horri. Arazo handien aurrean iritzi desberdinekoen artean aurrera egiteko teknika gisa erabiltzen da. Bi ahoko labana da, ordea, eta Zapateroren adierazpena itzulita, iritzi

publikoak nahi zuena interpreta zezakeen, baina adierazpena probokatu zuten eragileek —PSOEk eta Batasunak— argi izan behar zuten biek esanahi berberen gainean ari zirela. Bestela jai.

Eta Batasuneko iturrien arabera, Zapateroren adierazpenaren aurretik argi adostua zegoen "vascos" horrek Hego Euskal Herriko herritarrei egiten ziela erreferentzia. Hau da, ezker abertzalean PSOEk iruzur egin duela barneratua dago, azken bospasei urteetan Batasuna eta PSEren artean izan diren elkarriketen ondoren, gatazka gainditzeko korapiloa Hego Euskal Herriaren —edo EAE eta Nafarroako Foru Komunitatea— erabaki eskubi-

Batasunak uste du PSOEk ez duela bete hitz egindakoa, batez ere euskal herritarren erabaki eskubideari dagokiona.

dean dagoela sarri hitz eginda zegoe-lako, eta hain zuzen ere bake prozesuaren ardatza hori zela adostua zegoelako. Ez zegoen adostua korapilo hori nola askatu —hortaz asko hitz egin bada ere—, hori normalizazio politikoa bideratzeko eratu beharreko mahaian askatuko zen, baina bai hori zela muina.

Hortik dator, beraz, ENAMetik adierazten den blokeoaren ardatza, eta blokeoa bera, arlo desberdinetan ikus badaiteke ere, Espainiako Gobernuak batez ere alderdien mahaia eraketara eramane du. Martxoaren 22tik ikusi zen ez zela erraza izango ETA-Gobernua mahai 'teknikoa' eta alderdien mahaia era bat paralelo joatea,

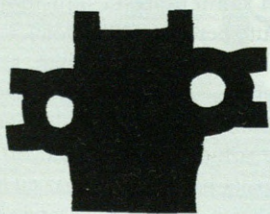
baina denboran nahiko batera joan behar zutela ulertu zen. *Negoiazio teknikoaren* —bakea presoen truke— beldur, ezker abertzaleak mahai biak denboran banatzeko ahalegina ikusi du eta egoeraren larriaz ohartarazi du gizartea.

Eragile politiko nagusiak —EAJ, Batasuna eta PSOE— krisi egoeraz jabetu eta negoziatio lasterketa zorrotzean ari dira, prozesua berbiderratu nahian. Zantzu

positiboak badira, baina denak adierazten du urria giltzarri izango dela alderdien mahaia eraketarako eta honen zereginen aurre akordio bat zehazteko edo ez. Mahaia EAEko baina izan ez dadin saihestu nahi du Batasunak eta ikusi beharko da zein formula erabiltzen den hori gainditzeko; mahaia definizioan alderdien izaera beste edozein izaeraren gainetik azpimarratzearena izan daiteke formulako bat.

Urria oso garrantzitsua da, besteak beste, hilaren 25ean Europako Legebiltzarrean Euskal Herriaz hitz egingo delako eta 27an Iñaki de Juana epaituko dutelako, epaiketara joateko moduan badago, jakina.

Argitalpen honen edizioan lankide:

kutxa

Net Hurbil

PELLO ZUBIRIA

Debekatuta dago asun-uraren apologia egitea

“Jakoba Errekondori debekatu egin diote ARGIAren 45. orrialdetik eta euskal irrati publikotik baratzekeo erremedio zertifikatu gabeak gomendatzea. Hainbat ortulari eta lorezainek dei egin diote Ibarretxeri arazoan esku hartu dezan”. Nork esan du txantxetan ari garela?

LE MONDE EUROPAKO EGUNKARI nagusienetakoaren lerroburu honi erreparatu: “Jacques Chirac lehendakariari deika asuna salba dezan”. Eta testuan kazetariak argitu du txiste txar bat ez dela, baizik eta teoriarik kontsumoa eta konkurrentzia zaintzen dituen erakunde batek debekatu egin diola *Purin d'Ortie et Compagnie* (Asunen eta bestelakoen zukuak) liburuaren egileari gai honetaz hitzaldi eta ikastaroak ematea.

Askok “osin-ura” eta beste batzuek “asun-jusa” deitzen dutena, asunak uretan edukita egiten den zukuak alegia, betidanik ezagutu da baratzean ongari eta xomorrotatik babesteko teknika natural gisa. Jartzen dituzu osinak edo asunak uretan, zortzi egunetan eduki, iragazi eta burdinazkoa ez den ontzi batean gorde, behar duzunean uretan %10ean edo %5ean nahastuta erregaia-tze lanetan erabiltzeko. Landaretan jakitun direnek asun-zukuaren mila bertute kantatuko dizkizute, baina saltsa mirakuluzko horrek —daukan kirats mortalaz gain— badu bekatu bat berekin: ez dago zertifikatuta landareentzako erremedio-tzat. Bekatu oso larria.

Dena, baina euskararekiko atxikimendua ere, arautu eta zertifikatzea derrigorrezkoa bihurtu duen mundu honetan, elikaduraren katea kontrolatzen duten multinazionalen jabe izan nahia asun-zukua debekatzeraino iritsi da. Eta Frantzia uda honetan gertatu den anekdota —inork geldiarazten ez badu

ohiturazko debeku bihur daitekeena— globalizazioak elikaduran nola funtzionatzen duen hurrei esplikatzekeo adibide gardena izan daiteke.

Nekazaritza biologikoan erabiltzeko asun-zukua ekoiztu eta merkaturatzen zuen enpresa txiki bakanetakoa 2002. urtean itxiarazi egin zuten Frantzian. Produktu zertifikatu eta katalogatuak baino ezin saldu daitezkeelako, orain zuki ezin duzu ongari natural hori aurkitu Frantziako komertzioetan. Baina uztail honen 1ean Parisko Gobernuak urrats bat egin du haratago: ez bakarrik saltzea, homologatu gabeko produktak nola egin eta zertarako balio duten publikoki erakustea ere debekatzen duen araua plazaratu du. Hona legea hausten duenari ezar dakioken zigorra: bi urteko espetxealdia eta 75.000 euro arteko isuna. Biologikoan ari diren laborari batzuk eta ekologistak kexu dira; izan ere, nola debekatu daiteke milaka urtez gizakiak erabili dituen teknika naturalez publikoan hitz egitea? Erokeria zirudien, baina...

Purin d'Ortie et Compagnie liburuaren bi egiletako bat, Éric Petiot, erremedio naturalez ikastaroa eskaintzen ari zen uda honetan, eta funtzionario batzuk azaldu zitzaizkion etxean. Direction Generale de la Concurrence, de la Consommation et de la Repression des Fraudes (DGCCRF) izen ponpoxoa duen erakundekoak ziren. Ikastarorako presatutako materialak, ikasleen fitxategi

Askok osina deitzen dioten asuna (*Urtica Dioica*, ondoko argazkian ageri dena) gizakientzako erremediotzat usatzen da; baratzeetan bezala jardinetan, landareen ongarritarako eta fitoterapiarako. Horren oinarri zientifikoez, dosiez eta abar gehiago jakin nahi duenak, Sareko ARGIAren aurkituko ditu Jakoba Errekondok astekari honetan egindako aipamenak artxibatuta. Eskuingoiko aldeko argazkia Frantziako feria batean hartuta dago, eta bertan ageri den emakumeak asunez egindako formulazioak saltzen ditu; artisautzako produktu gisa saltzeko zirrikituren bat aurkituko zuen horretarako, 2002an itxi zuten-eta asun-zukua dendetan saltzen zuen enpresa txikia. Marrazkian, poliziak ageri dira funtzionarioaren atzean eskuineko gizona atxilotzeko prest; asun-zukuak eta labeko errautsa dauzka “armategian”, eta txantxetan datozelakoan dio: “Ju, ju, ju... Honek kamera ezkururako izan behar du”.

digitalizatua eta beste zenbait tresna kendu zizkieten, gainera agindu zorrotza emanez: ezin dituela bere ikasleak basora eraman hitzaldietan aipatzen dituen erremedioak fabrikatzeko landareak biltzea. Frantzian ezaguna den Petioten alde abiatu da kanpaina, baina konponketa zail dago: legea lege da. Eta gainera, aurretik igo den zurubi luze bateko maila bat baino ez da.

Nola zertifikatzen da azeri-buztana?

Asun-zukuarena elikadura eta farmaziako multinazionalen antolatu duten saltsa orokor baten zipriztin txiki bat da. Farmaziaren alorrean, aipatu dugun asunarena bezalako kasuak oso ugariak dira. Frantzian bertan, azeri-buztana izeneko belarra (*Equisetum Arvense*) bildu eta poltsatan komertzializatzen zuten 15 nekazariri 2005ean 5.000 euroko isuna ezarri zioten... farmaziatik kanpo saltzeagatik! Urte luzez irri egin diete farma-industriak eta farmaziek landarezko erremedio horiei, eta orain horien salmentaren eskusibotasuna nahi dute beren monopolioan.

Elikaduraren industrian, askotan aipatzen den eta gutxiegi ezagutzen den hazien borroka sekulakoa da gaur egun. Enpresa handiek —multinazionalak, baina baita haien mende hazien komertzializazioan ari diren nekazarien kooperatiba handiek ere— aspaldi lortu zuten debekatzea zertifikatu eta homologatu gabeko hazi guztien salmenta. Mugi-

mendu txiki bat bada ahal duena egiten duena antzinako haziak bizirik atxikitze-ko, baina horiei bioaniztasunari eusteko egiten duten ahalegina saritu orde, usadiozko hazien trukerako elkarleen bidea utzi zaie bizirik irauteko ataka bakartzat.

Purin d'Ortie et Compagnie liburuaren beste egileari, Bernard Bertrand nekazari eta idazleari, Univers-Nature web gunean galdetu diote ea zer gertatzen den homologazioarekin. "Arazoa da produktuok ez daudela homologatuta, eta gure ustez homologagarriak ere ez dira gaurkoz, zeren eta homologazioak kontrolatzen dituen batzordea osatuta baitago sintesiako produktu kimikoak ekoizten dituztenez. Gurea bezalako produktuak egiten dituztenek egon beharko lukete bertan, eta kontsumitzaile elkarrekin ere bai. (...) Astakeria da gertatzen dena gaur antzinatik baratze-

tan erabili diren produktu herrikoi horiekin. Herritarron memoria diren jakintzak transmititzea bera eragozten zaigu. (...) Adibidez, kazetari batek gaurko legearekin ezin du ezkiz egindako tisana baten errezeta erakutsi edo esan kaleetako belarrak galtzeko nahikoa dela ur beroa erabiltzea."

Total, gaur baratze biologikoa lantzen duen herritar baten jakintza eta produktuak homologatu gabe daude; eta aldiz, behin eta berriro azaltzen dira akats larriak ongarri eta pestizida oso homologatu eta famatuen artean, batzuk komertzioetik atera behar izate-raino. Edozein baratzezain burugabek nahieran erabil dezake Rondup bezala-ko herbizida hilgarria, inguruko lur eta urak kutsatuz, eta hori komertzio guztietan dago salgai, gehienetan saltzai-leek ere ez dakitelarik zein diren erabil-

tzeko baldintzak. Baina produktu horrek guztiz bete du homologazio prozesu oso garestia. Nor hasiko da asun-zukua —edo berdin gure baserri bateko arto barietate bat— homologatzea kostatzen den dirua eta denbora gastatzen?

Ez dira gainera oztupo bakarrak. Hazien eta asun-zukua bezalako produktuaren zertifikazioek neurri eta ezau-garri estandarrak eskatzen dituzte, kon-painia handien ekoizpenek oso ondo betetzen dituztenak —ar-to ale berdin-berdinak ematen dituzten buruak, adibi-dez— baina aipatzen ditugun hazi edo erremedioek osasunarentzako hobek izan arren, eduki ezin dituztenak.

"Homologazio hau —deklaratu du Bernard Bertrandek— agintari-ek diote ipini dutela kontsumitzaileak babesteko, baina multinazionalak babesten ditu: multinazionalak produzitzeko eskubi-deak pagatzen dituzte eta horrela kutsa-tzeko eskubidea erosten dute, kontsumi-tzaileen bizkar; hauek gainera galdu dute beren baratzean produktu naturalak era-biltzeko eskubidea". Hurrengo urratsa izanen da multinazionalen asun-zukua "asmatu", homologatu eta saltzea.

Ipar Euskal Herriraino iritsi bada uhina, laster dira haizeok Hegoaldean ere. Ez bada behintzat mugimendu bereziren bat gertatzen. Horretan ari dira Asunen Lagunen Elkarrekoak. Adi-bidez, legea betearazi behar duten fun-tzionarioei erreguka: "Dei egiten diegu funtzionario hauei kontzientzi eragoz-pena erabil dezaten arau errepresibo eta ez-legezko honen aurrean".

Irribarrez buka dezagun: Zer eska-tzen du herriari? Askatu Asuna! ■

<http://www.argia.com/nethurbil>
helbidean, gai honi buruzko informazio
gehiago eta Interneteko loturak.

Beti hurbilago.

Zerbitzu integrala,
pertsonalizatua,
hurbila eta
ctengabea.
Horixe
da gure
konpromisoa.

**ZINKUNEGI
OPTIKA**

Hernani, 4 - 20004 DONOSTIA
e-posta: zinkunegi@euskalnet.net
TEL.: 943 420 624

Z E R B I T Z U A

Karmelo Landa

Prozesua Europara

E

uroparako bidea hartu du prozesuak. Gauzak asko okertzen ez badira behintzat, urri honetako azken astean Estrasburgoko osoko bilkuran aztertuko du europar parlamentuak Euskal Herriko prozesu demokratikoa. Horretarako proposamena uda hasieran plazaratu zen, legebiltzarreko talde sozialista europarraren buru den Martin Sultz alemanaren eskutik. Pentsatzekoa da, hala ere, sozialista espainiarrak eta Rodriguez Zapatero bera egongo direla proposamen horren iturburuan. Izan ere, "Bake prozesua Espainian" izena eman baitzioten eztabaidagaiari, eta izen horrek berak nahikotxo adierazten baitu eman nahi dioten edukiaz. Kontua da, nolana ere, proposamen hura onartu egin zela parlamentuko presidenteen mahaian, eta udako oporrak hartu aurretik finkatu zutela egutegia: irailaren azken astean Estrasburgoko osoko bilkuran sartzeko asmoa agertu zuten. Asmo hau bat zetorren, bidenabar, Zapaterok Kongresu espainiarerako eginga zuen plangintzarekin, alegia, iraila amaitu aurretik emango zuela kontu bertan elkarriketa eta negoziazio guttien bilakaeraz.

Badirudi *kronoak* aldatu direla orain, eta presidente espainiarrak zuzendu nahi bide zituen *tempus* guztiak okertu egin zaizkiola. Madrilekoa baita Estrasburgokoa ere atzeratu beharrean, bere diseinua ez doalako berak nahi duen bidetik. Zer aldatu da, bada? Egia da eztabaida Europara eramateko proposamena egin zutenean, agudo atera zitzaizela PP espainiarra eta hauen bozeramale Mayor Oreja aurka, hori eginez gero "euskal gatazkaren nazioarteratzea" zekarrela eta agenda politiko europarrean prozesua kokatzea zela, "Espainiaren zatiketarako urrats garrantzitsua" emango zela eta antzekoak argudiatuz.

Hala ere, ez dirudi horrek, besterik gabe, atzera botako zituenik sozialista espainiarrak, jakin badakitelako Mayor Oreja eta PP espainiarra ez direla begi onez ikusiak ez eta PP europarrean bertan; duela gutxi, Francoren

INIGO AZKONA

diktaduraren gaitzespena plazaratu zen europar legebiltzarrean, eta eztabaida hartan Mayor Orejak agerturiko jarrerak lotsa piztuzion PP europarreko bozeramale Has-Gert Poetering alemanari, taldekide espainiarrak esandakoak zuzentzera behartuz.

Rodriguez Zapaterok berak erabili izan du, lehenago ere, foro europarra PP espainiarraren jarrera itxi irmoa neutralizatu ahal izateko. Hala egin zuen duela sei hilabete, ETA erakundeak su-eten iraunkorra eman eta bi egunetara Bruselan europar kontseilua bildu zenean. Orduan, bertan bildutako gobernuburu guztiak txaloka jarri zituen "bake prozesu espainiarra" agurtuz. Balio izan zion, bai, ordukoak PP espainiarren kontraerasoari aurre egiteko, baina horren truke gaia Europaratu ere egin zuen, eta orain, nahi ala ez, han aztertu beharko da. Hala ere, PPren jarrera ez da oraingoan beraien kezka nagusia. Kontua beste hau da: ea nola aurkeztu "bake prozesua", honen sakonean dagoen Euskal Herriaren gai nagusia plazaratu gabe. Horixe baita, hemen bertan nahiz European, Rodriguez Zapateroren eta bere alderdiaren buru-hauste nagusia une honetan.

Estrasburgon osoko bilkuran "Bake prozesua Espainian" gaia eztabaidara badaramate, ezingo dute isilarazi bertan Euskal Herria. Jakin badakite hori, besteak beste Europako herri desberdinetako parlamentario ugari, "Friendship" taldean elkartzen direnak, prozesuaren karakterizazio zuzen eta osoa azaldu eta Euskal Herriaren eta euskaldun guztion erabakitze eskubidea aldarrikatuko dutelako, prozesu honen

muina zein den hemiziklo europarrean adieraziz. Horrez gain, prozesu irlandarraren aurrekaria ere badugulako, eta kasu hartan instituzio europar guzti horiek irlandarren autodeterminazioa finkatu zuen prozesuari babes osoa eskaini ziotelako, PACE 1 eta 2 programa komunitarioak onartuz eta garatuz, besteak beste.

Laster ikusiko dugu, beraz, Estrasburgo euskaldunokin nola portatzen den. ■

Badirudi *kronoak* aldatu direla orain, eta presidente espainiarrak zuzendu nahi bide zituen *tempus* guztiak okertu egin zaizkiola. Madrilekoa baita Estrasburgokoa ere atzeratu beharrean, bere diseinua ez doalako berak nahi duen bidetik.

Zer aldatu da, bada?

ASTE HONETAKO

zozketak

Ugarte Nekazalturismoa

Asteburu pasa
bi lagunentzat

Bebailara
Asteasu GIPUZKOA

Tel. 943 69 27 22

1

Atalaia Jatetxea

Afaria bi lagunentzat

Aritz Ondo, 69
Irun GIPUZKOA

www.restauranteatalaia.com

2

Txapela buruan

ta ibili munduan

www.txapelaburuan.com
943-428299 943004215

Txapela buruan eta ibili munduan

3 jantzi

Gamon Zumardia, 7
Orereta GIPUZKOA

www.txapelaburuan.com

3

Tarpoon urpekaritza

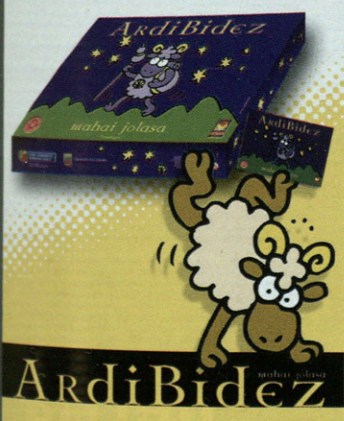
2 lagunentzat

"urpekaritza bataioa" opari

Kirol portua, A lokala - 7
Getxo BIZKAIA

www.divetarpoon.com

4

Ardibidez

2 mahai jolas opari

www.argia.com/denda

5

AURREKO ASTEKO IRABAZLEAK

LURDES LERIA STUDIO

- Izaskun Erauskin Igerategi (Urnieta)

URRUTI SPORT

- Bakun S.L. (Zestoa)

JOLASTOKI JATETXEA

- Arkaitz Arruabarrena Goikoetxea (Beasain)

DONOSTIAKO AQUARIUMA

- Mª Isabel Etxebarria Garitazelaia (Bilbo)
- Pedro Iturralde Sangroniz (Donostia)
- Xabier Garin Rodrigo (Mendillorri)
- Jon Mikel Barandiaran Arratibel (Donostia)
- Uxue Iriondo Urbitzazu (Getxo)

BADAKIT EDIZIO BERRITUA

- Mikel Garmendia Aizpuru (Bilbo)
- Ainhoa Larramendi Muxika (Donostia)

ZATOZ! EUSKO JAURLARITZAK INTERNETEN ZURE ESKURA JARRI DUEN ATARIRA.

Zuzenean, Euskadiko Administrazioaren informazioa aurkituko duzu.
Pertsonen, enpresen edota administrazioen jakin-mina eta zalantzak asetzeko eta argitzeko beharrezkoa den informazioa jasotzen duen Ataria, non modu eroso eta errazean, administrazioarekiko **berehalako harreman** telematikoa lortuko duzun.

Egunean, 24 ordu, astean 7 egun.

Beti zabalik aurkituko duzun Administrazioa!

ENPRESAK

ADMINISTRATIOAK

PERTSONAK

aurrera doan
herria